

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

HZ. DÂVÛD KISSALARINDA KISSA- SİRET İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Nurullah KURT

DENİZLİ, 2024

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HZ.DÂVÛD KISSALARINDA KISSA- SİRET İLİŞKİSİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Dr.Öğr.Üyesi Mustafa Cihad BAKKAL

Enstitü Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Tefsir

“Bu tez sınavı 08/01/2024 tarihinde online olarak yapılmış olup aşağıda isimleri
bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Doç. Dr. Harun ABACI	
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Cihad BAKKAL	
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Eşref AYTAÇ	

BEYAN

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Nurullah KURT

ÖN SÖZ

Kur'ân-ı Kerîm Hz. Peygamber'e yirmi üç yılda tedricen indirilmiş ilahi bir kelamdır. Bu kutsal kitabın büyük bir bölümü peygamber kıssalarından meydana gelmektedir. Vahyin ilk muhatabı Hz. Peygamber ve sahabilerin öncülüğünde, kıssalarda verilen mesajların tüm insanlar için ibret ve ders olma işlevi vardır.

Çalışmamızda Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan Hz. Dâvûd kıssalarını nüzûl dönemi şartlarını göz önünde bulundurarak ele aldık ve bu kıssaların ne tür mesajlar verdiğini ortaya koymaya çalıştık. Tefsir, İslam Tarihi ve Dinler Tarihi kaynakları başta olmak üzere Hz. Dâvûd kıssaları ile Hz. Peygamber'in sîreti arasındaki ilişkiyi varsa bu eserlerden çıkarmaya yoksa muhtemel kıssa-sîret ilişkilerini ortaya koymaya gayret gösterdik.

Çalışmamızın ortaya konulmasında ilk günden itibaren hiçbir emekten kaçınmayarak her türlü desteği veren başta danışman hocam Mustafa Cihad BAKKAL olmak üzere, ufuk açıcı değerlendirmeleriyle yol gösteren, önümü açan bütün hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi arz ederim. Eğitim hayatım ve çalışmamız konusunda maddî mânevî her türlü fedakârlığı gösteren kıymetli anne ve babama nihayetsiz olarak şükranlarımı sunarım. Ayrıca tezimi İsrail tarafından zulme uğrayan mazlum ve mağdur Filistin halkına ithaf ediyorum.

Nurullah KURT

Denizli – 2024

Tezin Başlığı: Hz. Dâvûd Kıssalarında Kıssa-Sîret İlişkisi	
Tezin Yazarı: Nurullah KURT Mustafa Cihad BAKKAL	Danışmanı: Dr.Öğr. Üyesi
Kabul Tarihi: 08.01.2024	Sayfa Sayısı: vi (ön kısım) + 89
Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri	Bilimdalı: Tefsir
Tezin amacı, Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan Hz. Dâvûd kıssalarını nüzûl dönemi şartlarını dikkate alarak ele almak ve bu kıssalarda verilen mesajları ortaya koymaktır. Çalışmamızda öncelikle kıssa ve sîret kavramları örnekler eşliğinde açıklanmış, kıssa-sîret ilişkisi üzerinde durulmuş, Hz. Dâvûd'un Yahudi ve İslam kaynaklarındaki konumuna birincil kaynaklarda yer alan bilgilere göre temas edilmiştir. Tezin asıl konusu olan Hz. Dâvûd kıssaları kronolojik olarak nüzûl şartları göz önünde bulundurularak okumaya tabi tutulmuş, bu kıssaların ilk muhatap Hz. Peygamber ve inananlar başta olmak üzere tüm insanlara verdiği mesajlar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgulara göre Hz. Dâvûd kıssaları üzerinden Hz. Peygambere ve muhataplara önemli mesajlar verilmiştir. Bu mesajların en başında Hz. Dâvûd'a Allah tarafından lütfedilen dünyevî ve uhrevî nimetler zikredilerek inananlara zorluk ve imtihanların sonucunda böylesine büyük mükafatların bulunduğu mesajı güçlü bir şekilde verilmiştir. Hz. Peygamber'e ve inananlara verilen bir başka mesaj Allah Teala'nın insanlarla vahiy vasıtasıyla iletişim kurmasına ve bunu kabullenemeyen insanlara bu durumun Allah'ın kanunları içerisinde doğal bir süreç olduğu mesajının verilmesidir. Hz. Dâvûd'un ibadet hayatındaki denge ve ahenk, savaşçı özelliği ve bazı konular Hz. Peygamber ve sahabilerin hayatına doğrudan etki etmiş ve onlara örneklik oluşturmuştur. Sonuç olarak Hz. Dâvûd'un dünyevî ve uhrevî faziletleri Hz. Peygamber'e ve inananlara rol model olarak gösterilmiştir. Çalışmamız da bu minvalde şekil almış, Hz. Dâvûd üzerinden verilen mesajların Hz. Peygamber ve inananlar üzerindeki etkisi ve yansımaları ortaya konulmaya çalışılmıştır.	
Anahtar kelimeler: Hz. Dâvûd, Hz. Peygamber, Kıssa, Kıssa-Sîret İlişkisi, Nüzûl Dönemi.	

Title of the Thesis: Narrative-Biographical Relationship in the Stories of Prophet David	
Author: Nurullah KURT Mustafa Cihad Bakkal	Supervisor: Dr.Öğr.Üyesi
Date: 08.01.2024	Nu. of pages: vi (pre text) + 89
Department: Temel İslam Bilimleri	Subfield: Commentary
The topic of the thesis is to examine the narratives of Prophet David in the Qur'an, taking into consideration the conditions of the revelation period and elucidating the messages conveyed in these narratives. The study initially provides explanations and examples for concepts such as narrative, biography, and the relationship between narrative and biography. It also explores the position of Prophet David in Jewish and Islamic sources based on information found in primary sources. The main focus of the thesis, the narratives of Prophet David, has been examined chronologically considering the conditions of revelation, and efforts have been made to elucidate the messages conveyed by these narratives to the primary audience, Prophet Muhammad, and to all believers. According to the findings, significant messages have been conveyed to Prophet Muhammad and the addressees through the narratives of Prophet David. Foremost among these messages is the mention of the worldly and otherworldly favors bestowed upon Prophet David by Allah. The message strongly emphasizes that such great rewards await believers after difficulties and trials. Another message conveyed to Prophet Muhammad and the believers is the acceptance of communication between Allah and humans through revelation, emphasizing that this is a natural process within the laws of Allah for those who cannot accept it. The balance and harmony in Prophet David's worship life, his warrior characteristics, and certain aspects have directly influenced the life of Prophet Muhammad and his companions, serving as an example. In conclusion, the strength of Prophet David, both in the worldly and otherworldly sense, is presented as a role model for Prophet Muhammad and the believers. The study is shaped accordingly, aiming to highlight the impact and vivid reflections of the messages conveyed through Prophet David on Prophet Muhammad and the believers.	

Keywords: Prophet David, Prophet Muhammad, Narrative, Narrative-Biographical Relationship, Revelation Period,

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
GİRİŞ	1
ARAŞTIRMANIN KONUSU	1
ARAŞTIRMANIN AMACI VE GEREKLİLİĞİ	2
ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI	3
BİRİNCİ BÖLÜM: KISSA-SİRET OLGUSU VE HZ. DÂVÛD	6
1.....	6
1.1. KISSANIN TANIMI.....	6
1.3. SİRET TANIMI.....	9
1.4. KISSA-SİRET İLİŞKİSİ	9
1.4.1. Kur'ân-ı Kerîm 'den Deliller	11
İKİNCİ BÖLÜM: HZ. DÂVÛD'UN YER ALDIĞI ÂYETLERDE KISSA-SİRET İLİŞKİSİ (MEKKE DÖNEMİ).....	22
2.1. VERİLECEK MESAJIN ARKA PLANI: SÂD SÛRESİ 1- 16. ÂYETLER.....	23
2.2. SÂD SÛRESİ 16- 17. ÂYETLER.....	25
2.3. Onların Söylediklerine Sabret	29
2.4. Güçlü Kulumuz Dâvûd'u Hatırla	30
2.5. Güçlü Kulumuz Dâvûd.....	32
2.6. Sürekli Allah'a Yönelmesi	35
2.7. Dağların Emrine Verilmesi.....	36
2.8. Kuşluk ve İşrak Namazı	38
2.9. Mülkünün Güçlendirilmesi	39
2.10. Hz. Dâvûd'a Hikmet ve Faslı'l-Hitâb'ın Verilmesi	40
2.11. Faslı'l-Hitâb	42
2.12. Davacıların Hikayesi.....	43
2.13. Bir Eğitim Metodu Olarak Davacıların İstekleri.....	49
2.15. Dâvûd Peygamber'in Secdesi	55
2.16. NEML SÛRESİ	55
2.17. İSRÂ SÛRESİ.....	57
2.18. EN'ÂM SÛRESİ	59
2.19. SEBE SÛRESİ	60
2.19.1. Sûrenin İlk âyetlerinde Yer Alan Mesajlar	60
2.19.2. Hz. Dâvûd'a Verilen Müstesna Lütuf.....	62
2.19.3. Dağların Onunla Birlikte Tesbih Etmesi.....	63
2.19.4. Onun İçin Demirin Yumuşatılması.....	64
2.19.5. Geniş Zırhlar İmal Etmesi	65
2.20. ENBİYÂ SÛRESİ	67
3. MEDENİ SÛRELER.....	71
3.1. BAKARA SÛRESİ	71
3.2. NİSÂ SÛRESİ.....	77
3.3. MÂİDE SÛRESİ	79
SONUÇ	84
KAYNAKÇA	89

KISALTMALAR

Ar. : Arapça

b. : bin, ibn (Oğlu)

bint. : kızı

b.y. : Basım Yeri Yok

bkz. : Bakınız

bs. : Basım

c. : cilt

çev. : Çeviren

dip. : Dipnot

ed. : Editör

Hz. : Hazreti

Ö. : Ölümü

r.a. : Radıyallahu anh

s. : sayfa

sav. : Sallallahu aleyhi ve sellem

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

thk. : Tahkik eden

trc. : Tercüme Eden

vb. : ve benzerleri

y.y. : Yayıncı Yok

yay. : Yayınları

yuk. : Yukarı

yy. : yüzyıl

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Kur'ân-ı Kerîm insanlara doğru yolu gösteren ve kıyamete kadar gelecek olan bütün insanlara hitap eden kutsal bir kitaptır. Kendi içlerinden gönderilen bir peygamber ile mesaja muhatap olan insanlar, Allah'ın kendilerine neyi emredip, neyi yasakladığını ve bu emirleri ne şekilde yerine getireceklerini Hz. Peygamber vasıtasıyla öğrenmişlerdir.

Kur'ân-ı Kerîm hükümler, emirler, yasaklar, ahlaki öğütler gibi farklı konuları ihtiva eden bir kitaptır. Bunların yanı sıra kıssalar da Kur'ân-ı Kerîm'in önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Her bir kıssanın Hz. Peygamber'e, sahabeye, müşriklere ve daha sonra gelecek nesillere hitap eden yönü ve mesajları vardır. Kıssalar genel olarak inananlara sabır, metanet, kendilerinden önce yaşayan insanlara bakarak bu yolda yalnız olmadıkları gibi mesajlar vermesinin yanı sıra, içinde bulunulan nüzûl dönemine yönelik özel mesajlar da taşımaktadır.

Bununla birlikte bu dönemlerin kendi içinde ayrışma noktaları vardır. Kaynaklarda yer alan bilgilere göre genelde sûreler Mekkî ve Medenî olarak iki döneme ayrılmıştır. Bu iki dönem de kendi içerisinde farklı aşamalardan meydana gelmektedir. On üç yıllık Mekke döneminin ilk yılları ile son yılları arasında, on yıl devam eden Medine döneminin farklı süreçlerinde indirilen vahyin üslup ve içeriğinin farklılaştığı görülmektedir.

Vahyin devam ettiği süreçte nazil olan kıssalar çoğu zaman indiği dönemin şartları ile doğrudan bağlantılı mesajlar içermektedir. Söz gelimi Mekke müşrikleri daveti kabul etmeyip kendilerine mesajı tebliğ eden Hz. Peygamber'i yalanladıklarında, daha önceki peygamberlerin de bu sıkıntıları yaşadıkları ve Hz. Peygamber'in müşriklerin bu tutumuna karşı nasıl tavır alması gerektiği kıssalarda değinilen bir husustur. Öte yandan bu kıssalar davet yolunda karşılaşılan problemlere karşı inananlara sabır, direnç ve motivasyon kazandırma hususunda önemli bir görev üstlenmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'de ismi zikredilen ve peygamber olup olmadığı hususunda ihtilaf olan şahsiyetler vardır. Hz. Dâvûd (a.s) Kur'ân'da ismi zikredilen ve peygamberliği kesin olan birisidir. Bununla birlikte Yahudilik dininde peygamber olması yönüyle son derece önemlidir. Dâvûd peygamberin kendine has özellikleri ve Allah'ın onun üzerinden vermek istediği mesajları mevcuttur. Bu konuda yapılmış müstakil bir

çalışma olmamakla birlikte klasik ve çağdaş dönem müfessirlerinin bu konuda doğrudan ve dolaylı olarak yapmış oldukları yorumlar mevcuttur.

Bu çalışmada Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan Hz. Dâvûd kıssaları ve Hz. Dâvûd'un isminin geçtiği âyet grupları üzerinden kıssa-sîret (âyet grubu- sîret) bağlantılarını ortaya koymaya çalışacağız. Âyet grubu- sîret ayrımını özel olarak belirttik. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'de bazı yerlerde peygamberlerin isimleri toplu olarak zikredilmiştir. Bu durumlarda Hz. Dâvûd hakkında diğer kıssalarda olduğu gibi ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Hedefimiz kıssa-sîret ilişkisini ortaya koymak olduğu için bu gibi âyet gruplarında genel olarak verilen mesajlar üzerinden de bazı çıkarımlar yapılacaktır.

Araştırmanın Amacı ve Gerekliliği

Yirmi üç yıllık vahiy sürecinde Allah Teala, Hz. Peygamber'i doğrudan ve dolaylı olarak vahiy vasıtasıyla yönlendirmiştir. Bu yönlendirme şekillerinden birisi de Hz. Peygamber'in kıssalar üzerinden verilen mesajları alması ve bu mesajların gereğini yerine getirmesidir. Kıssalar aracılığıyla verilen mesajların Hz. Peygamber'in sîretinde stratejik ve kronolojik olarak hangi evreye tekabül ettiği, alınan mesajların pratik hayata nasıl yansıdığı Kur'ân'ın anlaşılmasına ve günümüz insanlarına da ışık tutması bakımından önem arz etmektedir. Bu nedenle sîret- nüzûl ilişkisi çalışmaları âyetlerin anlaşılmasında önemli bir etken olarak gözükmektedir. Bu tür çalışmalar kanaatimizce istenilen nitelik ve niceliğe henüz ulaşmış değildir.

İnsanlığa gönderilen son ilâhî kitabın en büyük amacı insanlar tarafından anlaşılması ve Yaratıcı'nın bildirdiği emir ve yasakların yerine getirilmesini sağlayarak insanın iki dünya saadetini elde etmesini sağlamaktır. İnsanın yapısı gereği bir meseleyi anlaması için somut örneklerle ihtiyacı vardır. Geçmiş dönemlerde yaşayan insanların başından geçen hadiseler, hakikati kabul potansiyeline sahip insanlarda derin etkiler bırakır. Bununla birlikte Kur'ân-ı Kerîm'de pek çok amaca mâtuf bir şekilde insanın gerçek kurtuluşa erişmesi için onlarca kıssa anlatılmaktadır. Peygamber Efendimiz'in şahsı başta olmak üzere anlatılan bütün kıssalar kıyamete kadar gelecek olan insanlara hitap etmektedir. İnsanın görevi ise Kur'ân'da önemle üzerinde durulduğu üzere eski kavimlerin yaşayış ve inanç şekillerine ibret nazarıyla bakarak ders çıkarmasıdır.

Bu çalışmada Allah'ın maddî ve mânevî lütuflarına mazhar olmakla birlikte insanın asli görevi olan kulluğa da çok fazla önem veren Hz. Dâvûd ile ilgili Kur'ân kıssaları ele alınacaktır. Bu kıssaların verdiği mesajların Hz. Peygamber ve ilk dönem Müslümanları üzerinde uyandırdığı etki tespit edilmeye çalışılacaktır. Ardından Kur'ân-

1 Kerîm'in hedef kitlesi kıyamete kadar gelecek olan tüm insanlar olduğu için Hz. Dâvûd kıssasında verilen mesajların günümüze yansıyan yönlerini üzerinde durulacaktır.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere bu çalışma disiplinler arası bir mahiyettedir. Çalışmanın Tefsir, İslâm Tarihi ve Dinler Tarihi araştırmalarında literatüre katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Çalışmamızda çeşitli dönemlerde yaşamış müfessirlerin farklı özellikleriyle ön plana çıkan tefsirleri üzerinde niteliksel araştırma yapılmış; dokümantasyon, belge inceleme, veri toplama ve derleme gibi yöntemler kullanılmıştır. Elde edilen veriler kıssa-sîret ilişkisi bağlamında Hz. Dâvûd ile ilgili âyetlerin siyakna uygun şekilde değerlendirilerek titizlikle işlenmiştir.

Çalışmanın sağlam bir zemine oturabilmesi için öncelikle sîret- nüzûl olgularını daha önce yapılan benzer çalışmalarla tekrara düşmeden özet bir şekilde ele alınacaktır. Daha sonra çalışmanın önemli bir yöntemi olarak âyetlerin tarihlendirilmesi (kronolojik) ile alakalı klasik ve çağdaş yaklaşımlar hakkında bilgi verilecektir. Daha sonra benimsenen yöntem çerçevesinde çalışmanın son kısmını teşkil eden Hz. Dâvûd ile ilgili kıssa ve âyetler, Hz. Peygamberin sîreti eşliğinde nüzûl dönemi şartlarını göz önünde bulundurarak değerlendirilecektir.

Hz. Dâvûd ile ilgili âyetlerin ve kıssaların öncelikle âyet özelinde sebebi nüzûlleri varsa zikredilecek, âyetle ilgili herhangi bir veri yoksa âyetin geçtiği sûrenin sebebi nüzûlü üzerinden yapılan yorumlara yer verilecektir. Çalışmada âyetler Kur'ân'ın nüzûl sıralamasına göre incelenecek ve burada İbn Abbas'tan gelen rivayet esas alınacaktır.

Hz. Dâvûd ile ilgili rivayetler incelendiğinde bazı hadislerin ilgili kıssalarla doğrudan bağlantılı olduğu, bazı hadislerin ise kıssaların indiği dönem ile verdiği mesaj arasında doğrudan bağlantısının olmadığı görülmektedir. Biz yeri geldikçe bu rivayetleri söz konusu kıssalarla ilişkilendirerek elimizdeki verilerden istifade etmeye çalıştık.

Araştırmanın Kaynakları

Çalışma mahiyeti itibarıyla rivayet merkezli olduğu için öncelikli başvuru kaynakları rivayet tefsirleridir. Bununla birlikte dirayet metodunu kullanan

müfessirlerin çalışmamıza konu ilgili âyet ve sûreler arasında kurmuş oldukları münasebetler mevcuttur. Öte yandan yine kıssa-sîret ilişkisi ekseninde müfessirlerin dirayet yöntemi ile kurduğu bağlantıları eserlerinde görmek mümkündür. Yeri geldikçe bu çalışmalara da atıf yapılmıştır. Müfessirlerin kullandıkları her iki tefsir yönteminin de bizim için son derece işlevsel olduğunu ve kıssa-sîret ilişkisini kolaylıkla kurmamıza imkan sağladığını belirtmek gerekir. Ayrıca ilk dönem İslâm Tarihi kaynaklarında konuya ilişkin önemli bilgilere ulaştık. Bu bilgiler kıssa-sîret ilişkisinin tespitinde önemli rol oynamıştır.

Rivayet tefsiri olarak Taberî (ö. 310/923), İbn Ebû Hâtim (ö. 327/938), Süyûtî (ö. 911/1505), gibi müfessirlerin eserlerinin yanı sıra İbn İshak (ö. 151/768), İbn Hişâm (ö. 218/833), Vâkıdî ö. (207/823) gibi İslâm Tarihi müelliflerinin eserleri temel kaynağımız olmuştur. Dirayet metodunu kullanarak kıssalar ile sîret arasında bağlantı kurmamıza yardımcı olan müfessirler arasında Mâtürîdî (ö. 333/944), Fahreddîn er-Râzî (ö. 606/1210), Kurtubî (ö. 671/1273), Elmalılı Hamdi Yazır (ö. 1942), Seyyid Kutub (ö. 1966), Tâhir İbn Âşûr (ö. 1973), Mevdûdî (ö. 1979), Muhammed Âbid el-Câbirî (ö. 2010), gibi isimleri sayabiliriz.

Bununla birlikte daha önce kıssa-sîret üzerine yapılmış akademik çalışmalar ve âyetlerin tarihlendirilmesinde ve nüzûl döneminin tespitine yönelik yapılmış çalışmalar temel müracaat kaynaklarımız olacaktır. Başta Doç. Dr. Mahmut Ay'ın Kur'ân Kıssalarını Sîret Bağlamında Okumak – Hz. Musa Kıssası Örneği- kitabı ile son dönemde yapılmış kıssa-sîret çalışmaları bu konuda ufukumuzu genişleterek, teziminin içeriğinin ve şablonunun şekillenmesine yardımcı olmuştur.

Çalışmamızın baş kısmında yer verilen kıssa, nebe, haber, sîret, kıssa gibi kavramların tanımı ve açıklanmasında daha çok Diyanet İslâm Ansiklopedisi'nin ilgili maddelerinden, lügatlardan, kavramlarla ilgili yapılan müstakil çalışmalardan ve makalelerden istifade edilmiştir. Âyetlerin nüzûl zamanı ve tarihlendirilmesi ile ilgili kısımda Esra Gözeler'in *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi* isimli çalışmasından istifade edilmiştir. Sûreleri kronolojik sıraya göre ve nüzûl döneminin şartlarını göz önünde bulundurarak, özgün bir tasnif yapan ve bu sıralamaya göre âyetlerin tefsirine yer veren Câbirî'nin *Fehmü'l- Kur'ân* adlı eseri de müracaat ettiğimiz kaynaklar arasındadır. Hz.Davud ile ilgili hadisleri kaynaklardan taradığımız gibi Mustafa Karabacak'ın, "Kur'an ve Hadisler Bağlamında Hz. Dâvûd'un Örnekliliği" adlı

makalesinde toplu şekilde bulma imkanı elde ettik. Bu hadisleri ele alacağımız kıssa ve âyet gruplarının tahlilinde kullanacağız.

1. BİRİNCİ BÖLÜM: KISSA-SİRET OLGUSU VE HZ. DÂVÛD

1.1. Kissanın Tanımı

Kıssa (قصة) kelimesi sözlükte takip etme, izini sürme, kesme gibi anlamlara gelmektedir.¹ Bununla birlikte bir haber veya sözü bildirme anlamı da mevcuttur.² Kıssa kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de her iki anlamıyla da kullanılmıştır. قصة kelimesi Kur'ân'da doğrudan geçmemekle birlikte muhtelif âyetlerde fiil (نقص) ve isim formunda (قصص) zikredilmektedir.³

Kıssa terim olarak: “Yalan ihtimali ve hayalin karışması mümkün olmayacak bir tarzda tarihin derinliklerinde kaybolmuş, unutulmuş veya bazı izleri insanlığın hafızalarında varlığını koruyabilmiş hadiselerin; muhataplara adeta olaylara yeniden bir canlılık vererek anlatılması, beyan edilmesidir.”⁴

1.2. Kıssaların Amaçları

Kur'ân-ı Kerîm'in yaklaşık üçte birini oluşturan kıssaların pek çok hikmeti ve amacı vardır. Bu konuda müfessirlerin, kıssaların önemine binaen zikrettikleri amaçlar eserlerinde mevcut bulunmakla birlikte, bu konuyu müstakil olarak ele alıp farklı tasnifler yaparak kıssaların amaçlarını ortaya koyan âlimler de vardır. Çoğu akademik çalışmada belirli amaçlar kabul edilip tekrarlandığından dolayı, özgün olduğunu düşündüğümüz bazı bilgileri burada zikredeceğiz. Pek çok erken dönem müfessiri gibi Mâtürîdî'nin de kıssaların amaçları ile ilgili ilk dönemlerden beri yapılan yorumların özü mahiyetinde görüşleri mevcuttur. Bu görüşleri burada paylaşarak Kur'ân-ı Kerîm

¹ Ebû'l-Fadl Muhammed b. Mukerrem b. 'Alî Cemâluddîn b. Manzûr er-Ruveyfî 'î İbn Manzûr, *Lisân 'l-Arab* (Beyrut: Dâru Sâdır, 1414/1993). 7 /73, Muhammed b. Muhammed ez-Zebîdî, *Tâcû 'l-Arûs min Cevâhiri 'l-Kâmûs*, thk. Heyet (Kuveyt: Matbaatü Hükûmeti'l-Kuveyt, 1965), 18./98.

² İbn Manzûr, *Lisân 'l-Arab*. 7/73, ez-Zebîdî, *Tâcû 'l-Arûs*.

³ كَذَلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ وَقَدْ آتَيْنَاكَ مِنْ لَدُنَّا ذِكْرًا

“İşte böylece geçmiştekilerin haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz. Kuşkusuz sana katımızdan bir zikir (Kur'ân) verdik.” Taha 20/ 99.

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنَ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الْعَافِينَ

“Biz bu Kur'ân'ı sana vahyetmekle (başka konular yanında) en güzel kıssayı da anlatıyoruz. Gerçek şu ki, sen daha önce bunları bilmiyordun.” Yusuf 12/ 3.

⁴ Şengül, *Kur'ân Kıssaları Üzerine*, s. 46.

üzerine çalışmaları bulunan Seyyid Kutub'un Türkçe'ye *Kur'ân'da Edebi Tasvir*⁵ olarak çevrilen eserindeki dikkat çekici maddeleri de ilave edeceğiz.

Kıssaların amaçları konusunda genel yorum, asıl amacın tarihi bilgi vermek değil, önemli ve yüce bir amaç için zikredildikleridir. Mâtürîdî kıssaların amaçlarını şu şekilde açıklar:

- 1- Kur'ân'da yer alan kıssalar, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in risâletinin hak olduğuna delildir.
- 2- İnsanların tabiatında haberleri dinleme arzusu vardır. Bu, onların hoşuna gider. Buradaki amaç insan tabiatını göz önünde bulundurarak mesajın onların anlayacağı bir biçimde verilmesidir..
- 3- Allah insanlara bu kıssaları, toplumda fesat çıkarmaları ve peygamberleri yalanlamaları sebebiyle geçmiş milletlerin maruz kaldıkları helakî, yok oluşu ve çeşitli azapları bilsinler diye haber vermektedir.
- 4- Allah insanlara bu kıssaları, peygamberlerin düşmanlarına nasıl davrandıklarını, düşmanlarının da peygamberlere nasıl muamele ettiklerini bilmeleri ve onların da düşmanlarına aynı şekilde muamele etmeleri için zikretmektedir.
- 5- Hz. Muhammed (s.a.v.)'in risâletine inanmayanlar, bir insanın Peygamber olmasını reddediyorlardı. İşte Allah, (bu kıssalar aracılığıyla) önceki peygamberlerin tamamının insanlardan seçildiğini haber vermektedir.
- 6- Mekkeli Müşrikler putlara tapıyorlardı ve “*Hayır, ama biz babalarımızı böyle yaparken bulduk dediler.Şüphe yok ki biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk. Biz de elbette onların izlerinden gitmekteyiz.*” diyorlardı. Kur'ân'da zikredilen kıssalar vasıtasıyla Allah onlara ataları içinde peygamberler gibi iyi kimseler olduğu gibi kötü kimselerde olduğunu açıklamakta ve onlardan iyilere tabi olmalarını istemektedir. Böylelikle kıssalar vasıtasıyla onların doğru yola ulaşmaları hedeflenmektedir.
- 7- Bu kıssalarda Allah, emri bi'l-maruf ve nehy-i ani'l-münkerin nasıl olması gerektiğini ve iyiliği emredip kötülükten kaçınanların kimler olduğunu haber vermektedir.⁶

⁵ Eserin orijinal adı *et- Tasviru'l Fenni fi'l Kur'ân*.

Seyyid Kutub’a göre ise kıssalarda bütün peygamberlerin davet/ tebliğ yolları aynıdır ve kavimlerin akıbeti hep birbirine benzemektedir. Bu yüzden aynı davet yöntemini uygulayan peygamberlerin kıssaları peş peşe anlatılmıştır. Öte yandan kıssalar müjdeleyici (tebşir) ve sakındırıcı (tahzir) bir amaca mâtuftur. Verilen mesajlar insanoğlunu Hz. Adem’den beri devam eden İblis ile düşmanlığa karşı uyararak, onun yoluna gitmemesi gerektiğini telkin eder. Bizim çalışmamız açısından kıssaların en çarpıcı yönlerinden birisi de Kur’ân’daki Süleyman, Dâvûd, Eyyub, İbrahim, İsa, Zekeriyya, Yunus, Musa ve Hz. Meryem kıssaları üzerinden Allah’ın peygamberlerine ve seçkin kullarına lütfettiği nimetlerini açıklamasıdır.⁷

Son dönem mütefekkirlerinden Câbirî (ö. 2010) Kur’ân’ın bir kıssa kitabı değil, davet kitabı olduğunu, bu nedenle kıssaların maksatlarının tarihi bilgi vermek değil, darb-ı mesel türü anlatımlarla ders ve öğüt vermek olduğunu söylemiştir.⁸ Bununla birlikte kıssaların Hz. Peygamber’e ve sahabelere moral motivasyon sağlama gibi önemli temel bir fonksiyonu da vardır. Nitekim kendilerinin çektiği sıkıntıların bir benzerini kendilerinden önceki toplumlar ve peygamberler de yaşamışlardır.⁹

Müfessirlerin genel kanaatine göre de Kur’ân’daki tekrarlar genel olarak belli amaç ve hikmetlere mâtuftur. Tekrarlar edebi metinlerde olduğu gibi sadece muhatap üzerinde duygusal bir etki bırakmayı hedeflemez. Aksine ilahî mesajların gönüllerdeki tesirini artırarak, insanların kalplerini yumuşatmayı, onları hayra teşvik etmeyi ve kötülükten sakındırmayı, yani hidayeti hedefler.¹⁰ Bununla birlikte kıssalardaki tekrarlar da göze çarpmaktadır ve bu tekrarların bazı amaçları vardır. Kıssalardaki bu tekrarın en önemli nedenleri arasında insanın tabiatı itibariyle unutkan bir yapıya sahip olması gösterilebilir. İnsanın unutkan bir tabiatının olduğuna dair şu âyetleri örnek vermek

⁶ Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed el-Mâturîdî, *Te’vîlâtü Ehli’s-Sunne*, thk. Mecdî Bâsellûm (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1426/2005), c. 5. s. 540.

⁷ Seyyid Kutub, *Kur’an’da Edebi Tasvir* (İstanbul: Arslan Yayınları, 1997), s. 205-223.

⁸ Muhammed Âbid el-Câbirî, *Kur’an’a Giriş*, çev. Muhammed Kur’an’a Giriş (İstanbul: Mana Yayınları, 2013), s. 257-258.

⁹ En’âm 6/ 34 وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَى مَا كُذِّبُوا وَأُوذُوا حَتَّى أَتَاهُمْ نَصْرُنَا وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَبَائِ الْمُرْسَلِينَ

Andolsun ki senden önceki peygamberler de yalanlanmıştı. Fakat onlar, yalancılıkla itham edilmelerine ve eziyete uğramalarına rağmen sabrettiler; sonunda yardımımız onlara yetişti. Allah’ın sözlerini değiştirebilecek hiç kimse yoktur. Muhakkak ki peygamberlerin haberlerinden bazıları sana da geldi.

¹⁰ Sabri Demirci, “Kuran-ı Kerimdeki Tekrarlar Meselesi ve Mefâtîhu’l-Gayb Tefsir’inde Râzî’nin Yaklaşımı”, *The Journal of Social Sciences* 2/5 (01 Ocak 2015), s. 288.

mümkündür: *Rabbimiz! Unutur veya yanılırsak bizi cezalandırma!*¹¹ “Genç, “Gördün mü, dedi, o kayanın yanında konakladığımız zaman balığı unuttum! Onu sana söylemeyi bana unutturan, şeytandan başkası değildir.” Balık, şaşılacak bir şekilde denizde yolunu tutup gitmişti.”¹² Mûsâ, “Unuttuğum şeyden dolayı beni paylama ve işimi çıkmaza sokma!” dedi.¹³ Bu âyetler insanın unutkan bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Nüzûl sırasına göre kıssaları okumaya tabii tuttuğumuzda ise tekrarların farklı bir özelliği daha ortaya çıkmaktadır. Bilindiği üzere Kur’ân, bir kıssayı farklı sûrelerde farklı kesitlerle zikretmektedir. Bu durumun farklı sebepleri vardır. Kıssaların tekrarının en önemli sebebi, kıssaların nüzûl sürecinde kendi dönemine özgü maksadının olmasıdır.¹⁴ Hz. Musa kıssası üzerinden bu duruma örnek vermek istediğimizde Mekke döneminde Hz. Musa ile ilgili verilen mesajların daha çok vahyin bir beşere indirilmesinin nübüvvet açısından doğal bir süreç olduğu vurgulanırken, Medine döneminde bu mesajlar toplumun önünde şariat sahibi bir peygamberin yaşadığı sıkıntıların aşılmasına yönelik olmuştur. Aynı şekilde tezimizin konusu olan Hz. Dâvûd ile ilgili kıssaların da farklı dönemlerde farklı mesajları olmuştur.

1.3. Sîret Tanımı

Sîret (سيرة) kelimesi siyer kelimesinin çoğuludur. Siyer ise sözlükte “Davranış, hal, yol, âdet, bir kimsenin ahlâkı, seciyesi ve hayat hikâyesi” gibi anlamlara gelmektedir.¹⁵ Sîret kelimesi Kur’ân-ı Kerîm’de sadece bir yerde hal ve şekil manasında kullanılmıştır.¹⁶

Sîret ve siyer kelimeleri Hz. Peygamber’in hayatını bütün ayrıntılarıyla konu edinen bir bilim dalı ve bu dalda ortaya konan eserler için özel bir ıstılah olarak kullanılmaktadır.¹⁷

1.4. Kıssa-Sîret İlişkisi

¹¹ Bakara 2/286.

¹² Kehf 18/63.

¹³ Kehf 18/73.

¹⁴ Mahmut Ay, *Kur’an Kıssalarını Sîret Bağlamında Okumak -Hz. Musa Kıssası Örneği-* (İstanbul, 2019), s. 89.

¹⁵ İbn Manzûr, *Lisân’l-‘Arab*, ez-Zebîdî, *Tâcû’l-Arûs*. c. 12, s. 117.

¹⁶ قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَتُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولَى

Mustafa Fayda, “Siyer ve Megâzî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009).

¹⁷ Fayda, “Siyer ve Megâzî”.

Kıssa-sîret ilişkisini açıklamadan önce Tefsir-Siyer ilişkisine dair malumat vermek gerekir. Tefsir ilmi ile Siyer ilmi amaçları, konuları ve yöntemleri gibi yönlerden farklılık gösterse de, her iki ilim arasında ciddi bir ilişki vardır. Tefsir ilminin ıstılahi olarak *“Sarf, nahiv ve belâgat gibi dil bilimlerinden; esbâb-ı nüzûl, nâsih-mensuh, muhkem-müteşâbih gibi Kur’ân ilimlerinden; hadis ve tarih gibi rivayet ilimlerinden; mantık ve fıkıh usulü gibi yöntem bilimlerinden yararlanılarak Kur’ân’ın mânalarının açıklanmasını ve ondan hüküm çıkarılmasını öğreten ilim”*¹⁸ şeklinde bir tanımı mevcuttur. Tefsir ilminin tanımı içerisinde yer alan esbabı nüzûl, hadis ve tarihi rivayetler ile Siyer ilminin temel konusu olan Hz. Peygamber’in hayatı arasında doğrudan bir ilişki bulunduğundan bu iki ilim pek çok noktada kesişmektedir.

Bu iki ilim arasındaki ilişkinin örneklerini İbn İshak, Vâkıdî, İbn Hişâm gibi müelliflere ait ilk dönem klasik siyer kaynaklarında görmek mümkündür. Özellikle İbn-i Hişâm nüzûl sebepleri ile ilgili rivayetlere çokça yer vermektedir.¹⁹

Kur’ân-ı Kerîm aşamalı olarak 23 yıl boyunca doğrudan Hz. Peygamber’e indirilmiştir. Bu süreçte Kur’ân Hz. Peygamber’in ve inananların şahsiyetini oluşturmuştur. Bunu yaparken de genellikle kıssalar aracılığıyla önceki ümmetlerin inanan ve inanmayan figürleri üzerinden bir temellendirme yapmıştır. Kur’ân kıssalarının bu önemli fonksiyonu dinamik olan vahiy sürecini doğrudan veyahut dolaylı olarak inşa etmeye önemli katkı sağlamıştır.

Bu süreçte tekrar eden her bir kıssanın yirmi üç yıllık süreçte tekabül ettiği bir nokta vardır. Kur’ân-ı Kerîm’de en çok tekrar edilen kıssanın Hz. Musa ve onun ümmeti hakkında olduğu göz önüne alındığında kıssa-sîret ilişkisinin önemi ortaya çıkmaktadır. Çünkü Hz. Musa ile Hz. Peygamber’in toplumları kitaba muhatap olmaları ve bir şeriata tabi olmaları bakımından benzeşmektedir. Bu yüzden Hz. Musa başta olmak üzere Kur’ân’da zikredilen her peygamberin kıssalarının verdiği mesajlar, vahiy sürecinde yaşanan bir olaya, probleme veyahut insanlar açısından bir tikanıklığın olduğu zaman dilimine denk gelmektedir.

Kıssa-sîret ilişkisine dair alimlerin ve yakın dönem mütefekkirlerinin görüşleri mevcuttur. Fahreddîn er-Râzî Kur’ân’da bütün kıssaların muhataplarına uyarılar ve

¹⁸ Abdulhamit Birişik, “Tefsir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011).

¹⁹ Mustafa Özel, “Bir Tefsir Kaynağı Olarak İbn Hişâm’ın es- Siresi”, *DEÜİFD XIII-XIV* (2001), s. 206.

doğru mesajlar vermek için anlatıldığı yorumunda bulunmuştur.²⁰ Modern dönem mütefekkirlerinden Câbirî ise kıssaların Hz. Muhammed'in sîretinin aynası mesabesinde olduğunu, o aynada onun davetinin geçmişinin, şimdiki hali ve geleceğinin yansımalarının bulunduğunu söylemiştir. Yine Câbirî kıssalar her ne kadar görünüşte peygamberlerin hayat hikayeleri anlatıyor olsalar da onların anlatım üslubunun, sadece anlatılan peygamberin kıssasıyla ilgilenmeyip her defasında Muhammedî davetin bir aşamasına uygun düşecek şekilde olduğu yorumunu yapmıştır.²¹

Kıssa-sîret ilişkisinin varlığı ile ilgili Kur'ân-ı Kerîm'de, hadis ve siyer kaynaklarında delil niteliğinde çokça bilgi mevcuttur. Bu bilgiler bizlere kıssa-sîret ilişkisinin ne kadar doğal ve kaçınılmaz olduğunu göstermektedir. Bu delillerin bir kısmını burada zikredeceğiz.

1.4.1. Kur'ân-ı Kerîm'den Deliller

Kur'ân-ı Kerîm'de kıssa-sîret ilişkisinin varlığına delil teşkil eden ve kıssaların Kur'ân'da zikredilme amacı hakkında bilgi veren çok sayıda âyet mevcuttur. Aşağıda bu âyetlerden bir kısmı zikredilmiştir.

*"Peygamberlerin haberlerinden, senin kalbini kuvvetlendireceğimiz bilgilerin her birini sana anlatıyoruz. Bunlarda sana gerçeğin bilgisi, müminlere de bir öğüt ve bir uyarı ulaşıyor."*²²

*"Andolsun ki Yûsuf ve kardeşlerinde, almak isteyenler için ibretler vardır."*²³

*"Andolsun onların kıssalarında akıl sahipleri için ibretler vardır. Kur'ân, uydurulabilecek bir söz değildir; fakat o, kendinden öncekiler için onay, her şey için detaylı açıklama, iman eden toplum için bir rahmet ve bir hid âyettir."*²⁴

*Şüphesiz bunda inandırıcı işaretler vardır; ama çokları imana gelmiş değildir."*²⁵

²⁰ Bkz. Mahmut Ay sf. 92- Ebû Abdillâh (Ebû'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî (ö. 606/1210) . Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb* (Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî, 1999), c.3, s. 493. (وَجَمِيعُ أَقَاصِيصِ الْأَنْبِيَاءِ تَنْبِيْهُ وَإِرْشَادٌ)

²¹ Bkz. Mahmut Ay sf. 92- Muhammed Âbid el-Câbirî, *Medhal ile'l-Kur'ani'l-Kerim* (Beyrut: Merkezi Diraseti Vahdeti Arabiyye, 2006), s. 258.

²² Hûd 11/ 120. وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نَنْبُتُ بِهِ فُؤَادَكَ وَجَاءَكَ فِي هَذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ

²³ Yusuf 12/ 7. لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٍ لِلْمُتَعَلِّلِينَ

²⁴ Yusuf 12/ 111. لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

*Doğrusu anlayanlar için bu kıssada büyük bir ders vardır; ama çokları iman etmezler.*²⁶

Bu âyetlerden de anlaşıldığı üzere kıssa-sîret arasında yakın bir ilişki vardır ve Kur'ân'da kıssaların zikredilmesinin temel amacı ders, öğüt ve ibret almaktır. Dolayısıyla bu mesajlar, Kur'ân'ın nüzûl ortamında hitap edilen toplum başta olmak üzere daha sonra yaşayacak bütün insanlar için verilmiştir.

1.4.2. Hadis ve Siyer Kaynaklarından Deliller

Bazı rivayetler vahyin ilk muhataplarının, Kur'ân'daki kıssalar ile kendi yaşantıları arasında irtibat kurduğu konusunda bize önemli ipuçları vermektedir. Mesela Hz. Peygamber kıssalarda adı geçen karakterleri dönemindeki bazı sahabilerle özdeşleştirmiştir. Ebu Cehil'i, Firavuna; Hz. Ali'yi Hz. Harun'a benzetmiştir.²⁷ Bedir Gazvesi'nde Ebu Cehil'in cansız bedenini görünce onun "bu ümmetin firavunu" olduğunu belirtmiştir.²⁸

Hz. Peygamber bazı zamanlarda, Kur'ân'daki kıssalarda adı geçen peygamberlerin başından geçen olayları veya sözlerini hatırlatmıştır. Hz. Peygamber, İkinci Akabe Biatı'nda, Hz. Musa'nın İsrailoğulların'dan on iki temsilci (nakib) seçtiğini hatırlatarak Ensar'dan, aralarında on iki (nakib) seçmelerini istemiş ve bunlardan özel biat almıştır. Yine onlara, "Havariler, Hz. İsa'nın vekilleri oldukları gibi, siz de kavminiz üzerinde benim vekillerimsiniz." demiştir.²⁹

Kur'ân'ın nüzûl sürecinde sahabiler kıssalardan öylesine etkilenmiş ve ders çıkarmışlardır ki oradaki karakterlerle adeta kendilerini özdeşleştirmişlerdir. Buna örnek olarak Hudeybiye ya da Bedir Savaşından önce Ensar'dan Mikdad bin Amr'ın şu sözleri

²⁵ Şuara 26/ 67. إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

²⁶ Şuara 26/ 121. إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

Ebû'l-Hasen Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbü'rî Müslim, *Sahihu Müslim*, thk. Muhammed Fuâd 'Abdubbâkî (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-'Arabî, 1374/1955). "Fezâilü's-sahâbe" 35

²⁸ Ebû 'Abdullâh Muhammed b. 'Omer b. Vâkîd el-Eslemî el-Vâkîdî, *el-Meğâzî*, thk. Marsden Jones (Beyrut: Dâru'l-İlmî, 1409/1989), s. 91.

Bkz. Ay, *Kur'ân Kıssalarını Sîret Bağlamında Okumak*, s. 97.

²⁹ Bkz. Ay, *Kur'an Kıssalarını Sîret Bağlamında Okumak*, 99. Ebû Muhammed 'Abdumelik b. Hişâm el-Himyerî İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, thk. Mustafâ es-Sakkâ (Mısır: Mektebetu Mustafâ el-Bâbî'l-Halebî, 1375/1955). c.1, s.446.

zikredilebilir: Ya Resulallah! Allah'ın emri doğrultusunda yoluna devam et! Biz seninleyiz. Allah'a yemin olsun ki İsrailoğulları'nın Hz. Musa'ya dedikleri gibi 'Sen ve Rabbin gidin savaşın! Biz, burada kalacağız' demeyiz. Biz sana şunu diyoruz: 'Sen ve Rabbin gidin savaşın! Biz de sizinle birlikte savaşacağız.'³⁰

Hadis ve siyer kaynaklarında yer alan bu bilgiler ilk dönemden itibaren Hz. Peygamber'in ve sahabenin hayatında kıssa-sîret ilişkisinin varlığını gözler önüne sermektedir.

1.5. Kıssa-Sîret İlişkisinde Nüzûl Sırasının ve Kronolojinin Önemi

Sağlıklı bir kıssa-sîret çalışması yapabilmek için sûrelerin iniş sebepleri ve nüzûl dönemleri hakkında bilgi sahibi olmak önemli ve gereklidir. Bu konuda Müslüman alimlerin yaptığı çalışmalar olduğu gibi oryantalist bilginlerin araştırmaları da mevcuttur.

Müslüman alimlerin ilk dönemlerden itibaren doğrudan kronolojik çalışma şeklinde olmasa da nüzûl sebepleri ile ilgili yapmış oldukları müstakil çalışmalar vardır.³¹ Bu bilgiler ayrıca Ulûmu'l Kur'ân eserlerinde farklı başlıkların altında

³⁰ Ay, *Kur'ân Kıssalarını Sîret Bağlamında Okumak*, s. 102.

İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, s. 615.

³¹ Bkz. Muhsin Demirci, "Esbâb-ı Nüzûl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995). İslâm âlimleri esbâb-ı nüzûl konusunda II. (VIII.) yüzyıldan itibaren müstakil eserler yazmaya başlamışlardır. Bunlar arasında günümüze kadar intikal eden eserlerden bazıları şunlardır: İbn Şihâb ez-Zühri, *Tenzîlü'l-Kur'ân* (nşr. Selâhaddin el-Müneccid, Beyrut 1963); Vâhidî, *Esbâbü'n-nüzûl* (Kahire, ts.); İbn Teymiyye, *et-Tibyân fî nüzûli'l-Kur'ân* (Kahire 1323); Ca'berî, *Kitâbü Esbâbi'n-nüzûl* (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 654/3); Ahmed b. Ali el-Hanefî, *Sebebü'n-nüzûl fî teblîği'r-Resûl* (Süleymaniye Ktp., Hüsrev Paşa, nr. 26); Süyûtî, *Lübâbü'n-nukûl fî esbâbi'n-nüzûl* (Dımaşk, ts.; Tunus 1984); Sadreddîn-i Şîrâzî, *Şe'nü nüzûli âyâtî'l-Kur'ân* (Tahran 1334); Atıyyetullah b. Atıyye el-Üchûrî, *İrşâdü'r-rahmân li-esbâbi'n-nüzûl ve'n-nesh ve'l-müteşâbih ve tecvîdî'l-Kur'ân* (Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 35); H. Tahsin Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl: Kur'ân Âyetlerinin İniş Sebepleri ve Tefsirleri* (I-XIV, Konya 1965-1983); Mukbil b. Hâdî el-Vâdî, *es-Sahîhu'l-müsne'd min esbâbi'n-nüzûl* (Riyad 1400/1979); İbn Halife Uleyvî, *Câmi'u'n-nukûl fî esbâbi'n-nüzûl ve şerhi âyâtihâ* (I-II, Riyad 1404/1984). Şii âlimleri, bazı âyetlerin Hz. Ali'nin faziletine ve dolayısıyla hilâfetine delâlet ettiğini ileri sürerek bu âyetler hakkında farklı nüzûl sebepleri rivayet ederler. Muhammed Bâkır el-Meclisî *Bihârü'l-envâr*'ında bu konuya geniş yer ayırmıştır (XXXV, 183-436; XXXVI, 1-192; Şîa'ya ait esbâb-ı nüzûlle ilgili bazı eserler için bk. Âgâ Büzürg-i Tahrânî, II, 12; A'yânü's-Şî'a, I, 128).

Esbâb-ı nüzûlle ilgili olarak Cum'a Sehl, Mekke Ümmülkurâ Üniversitesi Şeriat Fakültesi'nde Esbâbü'n-nüzûl ve eseruhâ fî tefsîri'l-Kur'âni'l-Kerîm (1403/1983), Hasan Çelikkaya, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Din Sosyolojisi Açısından Âyetlerin İniş Sebepleri Üzerine Bir Araştırma (1983) ve yine aynı üniversitede A. Nedim Serinsu Kur'an'ın Anlaşılmasında Esbâb-ı Nüzûl'ün Rolü (1994) adıyla birer doktora tezi hazırlamışlardır (diğer bazı eski ve yeni çalışmalar için bk. Serinsu, s. 75-89).

birbirinden bağımsız şekilde yer almaktadır.³² Bunlara ilave olarak âyetlerin konuları, metinsel bağlamları ve üslup özellikleri de âyetlerin ve sûrelerin tarihlendirilmesi hususunda veri sağlayan dokümanlardır.³³

19. ve 20. yüzyılda Batılı araştırmacılar Kur'ân'ın âyet ve sûrelerinin tarihlendirilmesi konusunda araştırmalar yaparak kendi oluşturdukları sistematik ile birlikte Kur'ân âyetlerinin kronolojik sıralamasını ortaya koymuşlardır. Bu çalışmaların önde gelen isimleri 19. yüzyılda Gustav Weil (1808-1889), Theodor Nöldeke (1836-1930), John Medows Rodwell (1808-1900), William Muir (1819-1905) ve Hubert Grimme (1864-1942) olurken 20. yüzyılda Hartwig Hirschfeld (1854-1954), Richard Beli (1876-1952), Regis Blachere (1900-1973) ve W. Montgomery Watt'tır (1909-2006).³⁴

Bizim çalışmamızda esas alacağımız ve genel kabul görmüş olan kronolojik sûre tertibi; Hz. Osman'dan geldiği ifade edilen Atâ el-Horasânî - İbn Abbas tarikiyle bizlere ulaşan tertiptir.³⁵ Bu tertipte Mekke dönemi Alâ sûresi ile başlamakta, el-Mutaffifîn sûresi ile tamamlanmaktadır. Medine döneminde nazil olan ilk sûre Bakara sûresidir. Tevbe sûresi ise bu dönemin son sûresidir. Medine döneminin Nasr sûresi ile tamamlanması sadece bu sıralamaya özgüdür.³⁶

Esas aldığımız Hz. Osman tertibinin dışında pek çok tarikle gelen aralarında küçük farklar bulunan sûre tertipleri de mevcuttur. Ancak çalışmamıza konu olan Dâvûd (a.s) ile ilgili kıssaların yer aldığı sûre ve âyet grupları arasında herhangi bir ihtilaf bulunmamaktadır. Biz Dâvûd (a.s) ın isminin geçtiği âyet ve sûreleri mushaf ve nüzûl sırasını gösterecek şekilde tablo halinde çalışmamızda yer vereceğiz. Bununla birlikte mezkûr âyetlerin geçtiği sûrelerin Mekkî veya Medenî olmalarına dair bilgilerini de tabloda belirteceğiz.

³² Ayrıca bakılabilir: Mekki ve Medeni Ayetler Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr Süyûtî, *el-İtkân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*, nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl İbrahim (Kahire: el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-Amme li'l-Kitâb, 1974), 1./36- 107

, Esbab-ı Nüzul Süyûtî, *el-İtkân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*. 1/ s. 107- 130.

Nasih- Mensuh Süyûtî, *el-İtkân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*. 2/ s. 66- 88.

³³ Esra Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi* (İstanbul: Kuramer, 2016), s. 19.

³⁴ Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, 128.

³⁵ Ebû'l-Fazl Celâlüddîn 'Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî, *el-İtkân fî 'Ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Ebû'l-Fadl İbrâhîm (b.y.: el-Hey'etu'l-Mısriyyeti'l-'Amme li'l-Kuttâb, 1394/1974). c.1, s. 40-44.

³⁶ Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, s. 99.

1.5.1. NÜZÛL TERTİBİNE GÖRE SIRALAMA (GENEL)

SÛRE- ÂYET	MEKKİ-MEDENİ BİLGİSİ	MUSHAF TERTİBİNE GÖRE SIRASI	NÜZÛL TERTİBİNE GÖRE SIRASI
Bakara 2/250-251	MEDENİ	2	87
Nisa 4/163	MEDENİ	4	92
Maide 5/78	MEDENİ	5	112
En'am 6/84	MEKKİ	6	55
İsra 17/55	MEKKİ	17	50
Enbiya 21/78-79	MEKKİ	21	73
Neml 27/15	MEKKİ	27	48
Sebe 34/ 10-33	MEKKİ	34	58
Sad 17/26-30	MEKKİ	38	38

1.5.2. NÜZÛL TERTİBİNE GÖRE SIRALAMA (MEKKİ SÛRELER)

SÛRE/ ÂYET ADI	NÜZÛL SIRASI
1- Sâd 17/26-30	38
2- Neml 27/15	48
3- İsra 17/55	50
4- En'am 6/84	55
5- Sebe 34/ 10-11	58
6- Enbiya 21/78-79	73

1.5.3. NÜZÛL TERTİBİNE GÖRE SIRALAMA (MEDENİ SÛRELER)

SÛRE ADI	İNDİRİLME (NÜZÛL) SIRASI
1- Bakara 2/250-251	87
2- Nisa 4/163	92
3- Maide 5/78	112

1.6. Yahudilikte ve İslam’da Hz. Dâvûd

Çalışmamızın sağlam bir zemine oturup daha iyi anlaşılması için Yahudilik ve İslam kaynaklarında yer alan bilgilere göre Hz. Dâvûd hakkında bilgi vermek istiyoruz. Öncelikle Hz. Dâvûd’u Yahudilikte onların kutsal kitapların da yer alan bilgilere göre tanıtmaya çalışacağız. Daha sonra da Kur’ân-ı Kerîm ve hadîs- i şeriflerde yer alan bilgilere göre Hz. Dâvûd ile ilgili sahih bilgilere müracaat edeceğiz.

1.6.1. Yahudilikte Hz. Dâvûd

Dâvûd ismi İbrânîce’de “en çok sevilen kişi, göz bebeği” anlamına gelir. Bu ismin Kitâb-ı Mukaddes’te Dâvid veya Dâvîd şeklinde geçtiği ve sadece Hz. Dâvûd’a ad olarak verildiği görülmektedir.³⁷ Eski Ahit’e göre Dâvûd, Yahuda sıbtının ileri gelenlerinden ve Beytülahm’de (Beytlehem) yaşayan Yesse’nin yedinci oğludur.³⁸ Onun Hz. İbrâhim’e kadar varan şeceresi Kitâb-ı Mukaddes’te yer almaktadır. Yesse’nin bir rivayete göre yedi oğlu ve iki kızı³⁹, başka bir rivayete göre sekiz oğlu bulunmaktadır.⁴⁰

Eski Ahit’e göre Hz. Dâvûd, otuz yaşında kral olmuş ve otuz üç yılı Kudüs’te, yedi yıl altı ay Hebron’da olmak üzere kırk yıl altı ay saltanat sürmüştür ve yetmiş bir yaşında vefat etmiştir.⁴¹ Dâvûd ölünce kendi ismiyle de anılan Kudüs şehrine⁴² defnedilmiştir.⁴³

³⁷ Ömer Faruk Harman, “Dâvûd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994).

³⁸ *Kitâb-ı Mukaddes-Web*, 2019. Rut, 4/22; I. Samuel, 16/13.

³⁹ I. Tarihler, 2/13-16.

⁴⁰ I. Samuel, 16/10-11; 17/12.

⁴¹ II. Samuel, 2/11; 5/4, 5; I. Tarihler, 29/27.

⁴² I. Krallar, 2/10

⁴³ Ömer Faruk Harman, “Davud”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1994).

İsrailoğullarının tarihi serüveni kutsal kitaplarındaki bilgilerden öğrenilmektedir. Kutsal kitaplarında yer alan öğretilere göre Yahudiliğin tarihi farklı bölümlerden oluşmaktadır. İbrânî Ataları ve İsrâiloğulları'nın Ortaya Çıkışı ile başlayan serüven Hz. Mûsâ önderliğinde Mısır'dan Çıkış ve Sînâ'da Ahidleşme ile devam etmektedir. Hz. Musa sonrası Yeşu önderliğinde Ken'an bölgesine yerleşen Yahudiler pek çok sıkıntılı süreçleri atlattıktan sonra Kral Dâvûd ve Süleyman Krallığı dönemlerinde tabiri caizse madden refaha ermişlerdir.

İsrâiloğulları, Filistîler'le mücadeleye devam ettikleri, ilâhî ceza olarak ahid sandığının bir süre düşmanlarının eline geçtiği bir sırada Peygamber Samuel'den diğer milletlerde olduğu gibi kendilerini yönetecek ve savaşlarda düşmanlarına karşı önderlik yapacak bir kral istemişlerdir.⁴⁴ Bunun üzerine Tanrı Bünyamin kabilesinden Saul'ü (Şaul/Tâlût) İsrâil'e kral seçmiştir ve Peygamber Samuel tarafından kutsaması (meshedilerek) yapılmıştır.⁴⁵ Daha sonra Saul'ün kendisine verilen bir görevi istenildiği şekliyle yapmaması sonucu Rab onu cezalandırmış, onun yerine Filistîler karşısında gösterdiği kahramanlıkla öne çıkan Yahuda kabilesinden Dâvûd'u kral olarak kutsamıştır.⁴⁶

Yahudi öğretilerine göre Dâvûd mücadele halinde olduğu Saul'ün ölümünün ardından krallığını ilân etmiştir. İlk başta sadece mensubu bulunduğu Yahuda kabilesi tarafından kabul gören Dâvûd, başarılı faaliyetleri sonucu İsrâil kabilelerinin de onayı ile bütün İsrâil üzerine kral olmuştur.⁴⁷ İsrâil civarındaki bölgeleri tek merkez etrafında toplamak amacıyla Kudüs'ü (Yeruşalaim/Yeruşalayim) fethedip krallığın merkezi yapmıştır.⁴⁸ Tanrı, Kral Dâvûd'a verdiği nimetleri sıralayarak bundan sonra da desteğini devam ettireceğini taahhüt etmiştir. Onunla bir ahid yaparak krallığı sonsuza kadar onun soyuna tahsis ettiğini bildirmiştir.⁴⁹

Yahudi geleneğinde kurtarıcı mesîh inancının kökleri Tanrı'nın Dâvûd soyuna yönelik kutsama ve vaadine dayandırılmaktadır. Filistîler'i, Amâlikalılar'ı,

⁴⁴ Salime Leyla Gürkan, "Yahudilik (Giriş)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013).

⁴⁵ I. Samuel, 8-15.

⁴⁶ I. Samuel, 15- 16.

⁴⁷ II. Samuel, 2-5.

⁴⁸ I. Tarihler, 10-15.

⁴⁹ II. Samuel, 7.

Ammonlular'ı, Moablular'ı ve Edomlular'ı yenen Dâvûd zamanında krallık en geniş sınırlarına ulaşmıştır.⁵⁰ Oğlu Kral Süleyman döneminde Kudüs'te görkemli bir mâbed inşa edilmiş, daha önce Filistîler'den geri alınıp Dâvûd zamanında Kudüs'e getirilmiş olan ahid sandığı mâbede yerleştirilmiştir.⁵¹

Kral Dâvûd görüldüğü üzere Yahudi tarihinde ihtişamı ve gücü elde etmiş ve bunu Tanrı'nın kutsamasıyla kazanmış bir şahsiyettir. Elde etmiş olduğu başarılar ve yapmış olduğu faaliyetler bunu ortaya koymaktadır.

1.6.2. İslâm'a Göre Hz. Dâvûd

İslâm'ın temel bilgi kaynakları olan Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerde Hz. Dâvûd'dan dünyevî ve uhrevî nimetlerin kendisine lütfedildiği bir peygamber olarak bahsedilmektedir. Bununla temel kaynaklarda soy kütüğü ve hayat hikâyesiyle ilgili ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Zikredilen bilgiler genel olarak onun elde ettiği nimetler ve kulluğu üzerinden ilkesel mesajlar vermeye yöneliktir.

Bilinen mushaf tertibine göre Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Dâvûd'dan ilk olarak Câlût'u öldürmesi kıssasıyla bahsedilir. Câlût'u öldürmesinden sonra Dâvûd'a hem hükümdarlık hem de hikmet (nübüvvet) verildiği bildirilir.⁵² Hz. Dâvûd'un Kur'ân'da belirtilen pek çok özelliği vardır. Demiri işleyip zırh yapması⁵³, dağların ve kuşların onunla beraber Allah'ı tesbih etmesi bunlardan bazılarıdır. Allah dağları ve kuşları Hz. Dâvûd'un buyruğuna vermiş, onlar da akşam sabah onun tesbihine katılmışlardır.⁵⁴ Allah'ın çokça anarak ve ona çok ibadet etmesi⁵⁵, kendisine kutsal kitaplardan Zebur'un verilmesi⁵⁶, yeryüzüne halife tayin edilmesi, mülkünün(saltanatının) güçlendirilmesi, yeryüzünde adaletle hükmetmesinin emredilmesi⁵⁷ gibi temel başlıklar halinde sıralayabileceğimiz özellikleri de mevcuttur. Bununla birlikte muteber hadis kaynaklarında ve diğer İslâmî kaynaklarda Hz. Dâvûd'la ilgili farklı bilgiler mevcuttur. Bunları âyetleri tek tek ele aldığımızda ayrıntılı olarak

⁵⁰ II. Samuel, 8, 10.

⁵¹ I. Krallar, 6-8; II. Tarihler, 2-8.

⁵² el- Bakara 2/250-251.

⁵³ el-Enbiyâ 21/80; Sebe' 34/10-11.

⁵⁴ el-Enbiyâ 21/79; Sebe' 34/10; Sâd 38/18-19.

⁵⁵ Sâd 38/17.

⁵⁶ en-Nisâ 4/163; el-İsrâ 17/55.

⁵⁷ Sâd 38/20, 26.

inceleyeceğiz fakat konu bütünlüğünü sağlamak açısından hadisleri burada zikredeceğiz.

1.6.2.1. Hadislerde Hz. Dâvûd

Hz. Peygamber Hz. Dâvûd'un ismini pek çok vesileyle zikretmiş ve onun çeşitli özelliklerinden söz etmiştir. Muteber hadis kaynaklarında yer alan bu bilgiler farklı konularda ve bağlamlardadır. Mesela Hz. Peygamber helal kazanç ve çalışma hayatı ile ilgili şu hadisi zikretmiştir:

“İnsanın yediğinin en güzeli kendi kazandığıdır. Allah'ın nebîsi Dâvûd kendi elinin emeğinden başkasını yemezdi”.⁵⁸

Yine Hz. Peygamber Kur'ân'ın okunması ile alakalı aşağıda yer alana hadisleri zikretmiştir.

“Ebû Mûsâ'ya Dâvûd'un Mezâmîr'inden verilmiştir”.⁵⁹ Ebû Mûsâ'nın naklettiği bir başka rivayette de “Ey Ebû Mûsâ! Sana Âl-i Dâvûd'un Mezâmîr'inden bir mizmar verilmiştir.”⁶⁰ demiştir.

“Dâvûd'a kıraat kolaylaştırılmıştır. O bineğinin hazırlanmasını emreder ve daha bineği hazırlanmadan Zebûr'u okurdu; ayrıca yalnız kendi el emeğini yerdî.”⁶¹

Hadislerde peygamberlerin duasından Kur'ân'daki gibi sıklıkla bahsedilmemiştir. Ancak bir istisna olarak Hz. Dâvûd'un duaları Hz. Peygamber tarafından okunmuştur. Ebû'd Derdâ'dan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber, Hz. Dâvûd'un bir duasından şöyle bahsetmiştir: “Dâvûd Peygamber şöyle dua ederdi: “Allah'ım senden seni sevmeyi, seni seveni sevmeyi, senin sevgine ulaştıran ameli

⁵⁸ Mustafa Karabacak, “Kur'an ve Hadisler Bağlamında Hz. Dâvûd'un Örnekliliği”, *Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 5/9 (2018), 187-204., Ebû 'Abdullâh Muhammed b. İsmâ'il b. İbrâhîm el-Buhârî el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, thk. Mustafa Dîb el-Buğâ (Dimaşk: Dâru İbn Kesîr; Dâru'l-Yemâme, 1414/1993). “Büyû", 15.

⁵⁹ Müsned, 2/ 354.

⁶⁰ Buhârî, “Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 31.

⁶¹ Buhârî, “Enbiyâ", 37; “Tefsîr", 17/6.

yapmayı isterim. Allah'ım senin sevgini bana kendimden, ailemden ve soğuk sudan daha sevimli eyle..."⁶²

Kur'ân-ı Kerîm 'de Hz. Dâvûd için hep Allah'a yöneldiği⁶³ sabah akşam Allah'ı tesbih ettiği⁶⁴ hadislerde ise insanların en çok ibadet edeni olduğu bildirilmiştir. Dâvûd'un (as) bu örnek davranışını Hz. Peygamber ashabına da tavsiye etmiştir. Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber kendisine şöyle tavsiyede bulunmuştur: "Allah'a en sevimli olan oruç, Dâvûd Peygamber'in orucudur. Dâvûd bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı. Allah'a en sevimli gelen namaz da yine Dâvûd Peygamber'in namazıdır, O gecenin yarısını uyur, üçte birinde namaz kılar, altıda birinde tekrar uyurdu."⁶⁵

Yaşadığı sürece gündüzleri oruç tutacağını, geceleri namaz kılacağını ifade eden Abdullah b. Amr'a Hz. Peygamber her ay üç gün oruç tutmasını söylemiş, bunu az görmesi üzerine bir gün oruç tutup iki gün tutmamasını tavsiye etmiş, bundan daha fazlasına güç yetirebileceğini söyleyince "Bir gün tut, bir gün tutma! Bu Dâvûd'un orucudur ve oruçların en faziletlisidir; ondan daha faziletli oruç yoktur" buyurmuştur.⁶⁶

H. Peygamber, Hz. Dâvûd'un oruç ibadetiyle birlikte bir başka özelliğinin de savaştan kaçmaması, bu konuda sebat ederek kâfirlerle en güzel şekilde mücadele etmesi olduğunu bildirmektedir. Abdullah b. Amr savaştan kaçmamanın zor olduğunu bildirerek kendisinin de böyle bir özelliği olması temennisinde bulunmuştur.⁶⁷

⁶²Ebû İsâ Muhammed b. İsâ Tirmizî, *el-Câmi'u's- sahih* (Beyrut : Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1998), "Deavât", 56. "اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ حُبَّكَ، وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ، وَالْعَمَلَ الَّذِي يُبَلِّغُنِي حُبَّكَ، اللَّهُمَّ اجْعَلْ حُبَّكَ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي، وَأَهْلِي، وَمِنَ الْمَاءِ الْبَارِدِ"

⁶³Sâd 38/20.

⁶⁴es-Sebe 34/10.

⁶⁵Buhârî, "Enbiyâ", 39, "Teheccüd", 7;

Müslim "Sıyâm", 18; Ebû 'Abdurrahmân Ahmed b. Şu'ayb el-Horâsânî en-Nesâ'î, *Mi'etu Hadîs Sâkita min Suneni'n-Nesâi el-Kubrâ* (b.y.: y.y., ts.). "Leyl", 14, Nesâi "Savm", 69. Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni İbn Mâce, *Sunenu İbn Mâce*, thk. Muhammed Fuâd 'Abdulbâkî (b.y.: Dâru 'İhyâ'i'l-Kutubi'l-'Arabiyye, ts.). "Sıyâm", 31.

⁶⁶Buhârî, "Enbiyâ", 39; Müslim, "Sıyâm", 181-183, 186-187;

Suleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd* (Delhi: el-Matba'atu'l-Ensâriyye, 1323). "Savm", 54; Nesâi, "Savm", 77.

⁶⁷Buhârî, "Savm", 59; Müslim, "Sıyâm", 186.

Hız. Peygamber Sâd Sûresi 24. âyeti okuduğunda minberden inerek ashabıyla birlikte secde etmiştir. İkinci defa okuduğunda sahabenin secde için hazırlandığını görmüş “Bu (secde) bir peygamberin tövbesidir. Fakat ben, sizin secde etmeye hazırlandığınızı gördüm ve secde edelim.” buyurmuş ve tekrar secde etmişlerdir.⁶⁸ Hadis kaynaklarında yer alan bu bilgiler ilgili âyet ile ilgili kurulacak kıssa-sîret ilişkisinde kullanılacaktır.

“Öyle ise Dâvûd orucunu tut, bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı. Ama düşmanla karşılaştığı zaman da kaçmazdı.”⁶⁹

Hadislerde yer alan bilgilere göre Hz. Dâvûd cesaretli ve atılgan bir peygamberdir. Hz. Dâvûd’un bir özelliğı de düşman karşısındaki cesaretidir. Cesâretinin en büyük göstergesi düşmanla karşılaştığı zaman kaçmamasıdır. Görüldüğü üzere Hz. Dâvûd ile alakalı muteber hadis kaynaklarında bilgiler mevcuttur.

⁶⁸Ebû Muhammed ‘Abdullâh b. ‘Abdurrahman et-Temîmî ed-Dârimî, *Sunenu’l-Dârimî*, thk. Huseyn Selîm ‘Esed ed-Dârânî (b.y.: Dâru’l-Muğnî, 1412/2000), “Salât”, 161.

⁶⁹ Buhârî, “Savm”, 57, 59, “Enbiyâ”, 37; Müslim, “Sıyâm”, 186, 187; Tirmizî, “Savm”, 57; Nesâî, “Sıyâm”, 76, 78.

2. İKİNCİ BÖLÜM: HZ. DÂVÛD’UN YER ALDIĞI ÂYETLERDE KISSA-SÎRET İLİŞKİSİ (MEKKE DÖNEMİ)

2.

2.1. Verilecek Mesajın Arka Planı: Sâd Sûresi 1- 16. Âyetler

Sâd sûresinin ilk 16 âyeti Hz. Peygamber ile Mekke müşrikleri arasında çok canlı ve çetin diyalogların geçtiği bir pasajdır. Asıl konumuz olan Hz. Dâvûd ile ilgili kısım 17. âyetten itibaren başlamaktadır. İlk 16 âyetin arka planını ve verdiği mesajları özümsemeden Hz. Dâvûd üzerinden verilen mesajları anlamak oldukça güçtür. Meselenin daha iyi anlaşılabilmesi için Dâvûd aleyhisselam ile ilgili bölümün öncesinde yer alan âyetlerin verdiği mesajın ortaya konulması gerektiği kanaatindeyiz. Bundan dolayı öncelikle âyetlerin mealini sıralı bir şekilde paylaşıp daha sonra bu âyetlerin nüzûl sebeplerine dair gerek tefsir gerekse siyer kaynaklarında yer alan bilgilere göre âyetlerin mesajlarını ve dönemin atmosferini ortaya koymaya çalıştık. Daha sonra asıl konumuz olan Hz. Dâvûd'un kıssaları üzerinden Hz. Peygamber'e ve müminlere verilen mesajları kıssa-sîret ilişkisi çerçevesinde müfessirlerin görüşlerini ön plana çıkararak yorumlamaya gayret gösterdik.

Sâd sûresi Kur'ân-ı Kerîm'in hem nüzûl sırası hem de mushaf tertibi itibarıyla 38. sûresidir. Mekke'de nazil olmuştur. Sûrede Hz. Dâvûd'un kıssasına yer verildiği için Dâvûd sûresi olarak da bilinmektedir. Rivayetlere göre, sûrenin ilk bölümünde şirk inancını reddeden âyetler indikten sonra Ebu Cehil ve taraftarlarının Ebû Tâlib'e gelerek bazı isteklerde bulunmaları üzerine nazil olmuştur. Hz. Peygamber'in tebliğ faaliyetinden vazgeçmesi isteğinde bulunan müşrikler, Hz. Peygamber'den "Allah'tan başka ilah yoktur." cevabını almışlar ve "Bu kadar tanrıyı bir Tanrı'ya mı indirmiş, ne tuhaf şey!" diyerek yanından ayrılmışlardır.⁷¹

Bu diyalogların ne zaman geçtiğine dair kaynaklarda zikredilen bilgilerden hareketle sûrenin iniş tarihi hakkında bazı varsayımlarda bulunabiliriz. Ebû Tâlib'in ölümüne yakın bir zamanda gerçekleştiği tahmin edilen bu diyalogların bi'setin 10. yılına denk geldiği düşünülmektedir.⁷² Bununla birlikte bazı kaynaklara göre olayın Hz. Ömer'in müslüman olduğu yıllara denk gelen risaletin 5. veya 6. yılında gerçekleştiği

⁷¹ Sâd 38/ 1- 5., Ebû'l-Hasen 'Alî b. Ahmed b. Muhammed b. 'Alî en-Nisâbü'rî el-Vâhidî, *et-Tefsîru'l-Basît* (b.y.: y.y., 1430). c. 19, s. 152.

⁷² Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, thk. Muhammed 'Abdulkâdir 'Atâ (Beyrut: y.y., 1410/1990), c. 1, s. 95.

bilgisi de mevcuttur.⁷³ Bu iki tarih arasında aşılması güç bir zıtlık bulunmamakla birlikte bizim görüşümüz risaletin 5 veya 6. yılında olayın gerçekleştiği yönündedir.

Çağdaş dönem düşünürlerinden Câbirî nüzûl sırasına göre hazırladığı Kur'ân tefsirinde Sâd sûresi ile başlattığı “Üçüncü Bölüm: Şirk Eleştirisi” adlı kısımda Hz. Peygamber'in bu dönemde Kureyşli müşriklere karşı, putlar konusunda artık amansız bir mücadeleye giriştiğini söylemektedir.⁷⁴

Hz. Peygamber İslâm davetini açık bir şekilde gerçekleştirmeye başlayınca toplumun farklı statülerinden kimseler bu davete icabet ettiler. Ebû Cehil, Ebû Leheb, Ukbe b. Ebi Muayt gibi müşriklerin önde gelenleri ise bu durumu dinlerine, atalarına hakaret edildiği gerekçesiyle kendi varlıklarını tehdit eden bir tehlike olarak algıladılar. Müşrikler ilk olarak Hz. Peygamber'in amcası Ebu Tâlib ile uzlaşi yolunu denediler. Müşriklerin akıl ve mantık dışı denilebilecek düzeydeki uzlaşi teklifi Kureyş'in en yiğit, cesur, akıllı delikanlısı olarak gördükleri Umara b. Velid b. Muğire'nin Hz. Peygamber ile takası ve Hz. Peygamber'in öldürülmesi üzerine kurgulanmıştı. Ebû Tâlib'in bu anlamsız teklife karşı verdiği olumsuz cevapla kapanan uzlaşi yolu, müşriklerin Hz. Peygamber'le doğrudan görüşmek istemelerine kadar askıya alındı. Daha sonra yine Ebû Tâlib kanalıyla Hz. Peygamber ile doğrudan görüşmek isteyen müşrikler bu sefer kendilerince makul gördükleri teklifi Hz. Peygamber ile paylaştılar. Bu teklife göre Hz. Peygamber'den ilahlarına karışmamasını istediler, bunun karşılığında kendileri onun dinine müdahale etmeyeceklerdi. Hz. Peygamber bu teklifi “Allah'tan başka ilah yoktur.” demeleri karşılığında kabul edeceğini söylemiş bunun üzerine müşrikler oradan ayrılarak Hz. Peygamber'i bir suikast ile ortadan kaldırmanın planını yapmışlardır. Bu plandan haberdar olan Ebû Tâlib kararlı bir tavırla Hz. Peygamber'i korumayı sürdürmüş ve bu tavrını müşriklere açık bir şekilde hissettirmiştir. Kabile yapısının getirdiği sosyolojik gerçekler neticesinde Hz. Peygamber amcası Ebû Tâlib'in himayesine girmiş ve mücadelesini etkili bir şekilde devam ettirmiştir.⁷⁵

⁷³ Bekir Topaloğlu, “Sâd Sûresi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008).

⁷⁴ el- Câbirî, *Fehmü'l Kur'an*. c. 2, s. 241.

⁷⁵ Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, thk. Muhammed 'Abdulkâdir 'Atâ (Beyrut: y.y., 1410/1990), c. 1, s. 156- 159.

Bu rivayetten anlaşıldığı kadarıyla o dönemde müşriklerle çetin bir mücadele yaşanmıştır. Böyle bir mücadelenin anlatıldığı âyetlerin hemen ardından Hz. Dâvûd ile ilgili kıssaların gelmesi çalışmamız açısından oldukça önem arz etmektedir. Bir sonraki başlıkta bu konuya değinilecektir.

2.2. Sad Sûresi 16- 17. Ayetler

Sâd sûresinin başından itibaren Hz. Dâvûd'un zikredildiği 17. âyete kadar ki bölüme baktığımızda, sûrenin muhatapların dikkatlerini çekmek için hurûf-ı mukattaa harfleriyle başladığı görülmektedir. Sonraki âyetlerde mesajı getiren elçiyi ve mesajı yalanlayan müşriklerin inkarcı tutumlarına karşı cevap verilmektedir. İlk âyetler Kur'ân'ın şerefli bir kitap olduğunu vurgulamakta, Allah'a ortak koşan Mekke müşriklerinin ruh hallerini çarpıcı şekilde ortaya koymaktadır. Sağlıklı düşünme yetilerinden yoksun olan Kureyşliler, önceki milletlerin korkunç akıbetleriyle uyarılmalarına rağmen alaycı ve vurdumduymaz tavırlarından vazgeçmemektedirler.

Tek bir tanrının bütün yaratılanları idare etmesini ve ihtiyaçlarını gidermesini makul görmeyen Mekke müşrikleri, ilâhî iradenin gücünü ortaya koyan hakikatleri ve hakikati doğrudan açıklayan mesajları kabullenmekte zorlanmışlardır. Kâfirlerin bu durumu Allah'ın elçisini sihirbazlıkla suçlamaları ve çoklu tanrı inançlarının tezahürü olarak tek bir tanrı inancını kabullenmeyip, şaşkın bir üslupla karşılamalarına yol açmıştır.⁷⁷

Yukarıda özet şekilde paylaştığımız ilgili âyetlerin nüzûl sebebini anlatan rivayette yer alan bilgilere göre Ebû Tâlib ve Hz. Peygamber'e getirilen teklifler karşısında Hz. Peygamber kararlı bir duruş sergilemiştir. Bunun neticesinde onlardan ileri gelenler: *“Yürüyün, tanrılarınıza bağlılıkla direnin, sizden istenen şüphesiz budur. Son dinde de bunu işitmedik. Bu ancak bir uydurmadır. Kur'ân aramızdan Muhammed'e mi indirildi?”* diyerek kalkıp gitmişlerdir.⁷⁸

Müşriklerin ileri gelenlerinin tanrılarına bağlı kalmalarını istemeleri ve diğer müşriklere sizden istenen budur şeklindeki emir/hitapları hakkında farklı yorumlar yapılmıştır. Bu yorumların ilerleyen âyetlerde Hz. Peygamber'e yönelik sabır telkini ile doğrudan bağlantısının olduğunu düşünmekteyiz. Taberî ilgili âyet ile alakalı

⁷⁷ Sâd 38/ 4-5.

⁷⁸ Sâd 38/ 6-7-8.

müşriklerin “Muhammed’in söylediği sözler, bizi çağırdığı tek tanrı inancı, onun üzerimizde üstünlük kurup bizi kendi hedeflerinde kullanmak istediği bir plandır; ama biz ona olumlu karşılık vermeyeceğiz.”⁷⁹ şeklindeki sözlerini aktarmıştır. Yine Fahreddîn er-Râzî müşriklerin o günkü durumlarını yorumlarken onların bunu, zamanın başlarına açtığı bir bela olarak gördüklerini ve bu beladan kurtulmanın mümkün olmadığı şeklinde yorumlamıştır. Bununla birlikte Hz. Peygamber’in oluşturduğu tehdit karşısında yapılması gerekenin, dinlerine sıkıca bağlanmak ve Hz. Muhammed’i yenilgiye uğratmak şeklindeki açıklaması Râzî ’nin yaptığı bir yorumdur.⁸⁰

Hz. Peygamber ve onun karşısında yer alan Mekke müşriklerinin diyaloglarından anlaşıldığı üzere müşriklerin de mücadelesini sürdürmekte kararlı oldukları anlaşılmaktadır. Hal böyle iken müşrikler, Hz. Peygamber’in getirdiği Kur’ân-ı yalanlamalarından ötürü Allah tarafından ilâhî azab ile ikaz edilmiştir.⁸¹ Zemahşerî müşriklerin bu tutumunu kendilerince itibarlı olmaları sebebiyle peygamberlik görevinin kendilerine verilmeyip Hz. Peygamber’e verilmesini hazmedememelerine bağlamaktadır.⁸²

Daha sonraki âyetlerde Mekkeli müşriklerin Hz. Peygamber’in nübüvvetine ve Kur’ân’ın mesajına karşı olan düşünceleri alaya alınmış ve kınanmıştır.⁸³ Onlara göre eğer bir peygamber gelecekse sadece maddî imkanların ölçü alındığı, kendileri gibi soylu ve şerefli birisine gelmeliydi.⁸⁴ Allah’u Teala cevabını bildiği halde müşriklerin bu konuda yanlış düşündüklerini yüzlerine vurmak için onları“ *Yoksa aziz ve lütuflar olan Rabbinin rahmet hazineleri onların yanında mıdır?* ”⁸⁵ şeklinde soruya muhatap kılmıştır. Beyzâvî’ye göre bu âyette peygamberliğin, Allah’ın dilediği kullarına

79 Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmilî et-Taberî, Câmi’u’l-Beyân fî Te’vîli ’Âyi’l-Kur’ân, thk. ’ Ahmed Muhammed Şâkir (b.y.: Mu’essesetu’r-Risâle, 1420/2000), c. 24, s. 152.

80 Ebû ’ Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî, *Mefâtihu’l-Ğayb* (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-‘Arabî, 1420), c. 26, s. 368.

81 Sâd 38/ 8.

82 Ebû’l-Kâsım Mahmûd b. ‘Amr ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf ‘an Hakâiki Ğavâmidi’t-Tenzîl* (Beyrut: Dâru’l-Kitâbi’l-‘Arabî, 1407), c. 4, s.73.

83 Sâd 38/ 9-10.

84 Zuhruf 43/ 31.

85 Sâd 38/ 9.

bahşettiği bir lütfu olduğu ve bunu engellemeye hiç kimsenin gücünün yetmeyeceği mesajı verilmektedir.⁸⁶

İlk soruya ilave olarak Allah Teala müşriklerin yapamayacaklarını bildiği halde onlara kınama amacıyla “göklerin ve yerin ikisi arasında bulunanların hükümlerini ellerinde midir? sorusunu yöneltmiştir. Böyle değil ama eğer ki böyle ise göklerin yollarında yükselsinler (görelim)!⁸⁷ demiştir.⁸⁸ Zemahşerî bu âyet ile ilgili olarak Yüce Allah’ın müşriklerle ileri derecede alay ettiği yorumunda bulunmuştur. Zemahşerî’ye göre müşriklerin alaya alınması kainatın işlerini idare etmeleri, kimin peygamberliğe layık olduğunun tespiti, istedikleri kimseye vahiy indirme güçlerinin olup olmadığı gibi yapmaları mümkün olmayan türden işlerin onlardan alaycı bir tutumla yapmalarını istenmesi şeklinde gerçekleşmiştir.⁸⁹

Müşrikler Hz. Peygamber’i önce yalanlamışlar daha sonra onunla diyalogdan başka çare bulunmadığını anlamışlardır. Yukarıda özetlediğimiz rivayette görüldüğü üzere Hz. Peygamber’den istediklerini alamamışlar ve mücadelelerini sürdürme kararı vermişlerdir. Bunun üzerine hadlerini de aşarak peygamberliğin güya kendi soyluları gibi servet sahibi kimselere verilmesi gerektiği düşüncesini dillendirmişler böylece Kur’ân-ı Kerîm hakkında yanlış düşüncelere kapılmışlardır.

Bunun üzerine Allah Teala onları küçük düşürecek ve hadlerini bildirecek bir üslupla onlardan güç yetiremeyecekleri şeyleri yapmalarını istemiş, acizliklerini ortaya koymuştur. Bir ileri boyut olarak onların bu acizyetlerini ileride gerçekleştirecek olan savaş veya mücadelede bozguna uğrayacaklarını önceden haber vererek tekrar yüzlerine vurmuştur.⁹⁰ Müfessirlerin çoğunun görüşüne göre müşrik ordusunun hezimete uğrayacağı yer Bedir olmakla birlikte Mevdûdî’ye göre burada kastedilen yer Mekke’dir. Mevdûdî bu âyeti onların Rasulullah’ı hor ve hakir görmelerinin sonucu olarak müşriklerin Hz. Peygamber’e mutlak olarak yenilecekleri bir zamanın geleceği

⁸⁶ Ebû Sa’îd ‘Abdullâh b. ‘Omer el-Şîrâzî el-Beydâvî, *Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-Te’vîl*, thk. Muhammed ‘Abdurrahman el-Mar’âşlî (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâsî’l-‘Arabî, 1418), c. 5, s. 25.

⁸⁷ Sâd 38/ 10.

⁸⁸ Muhammed Ali es-Sabuni, *Safvetü’t-tefasir* (Kahire: Daru’l-Kur’ani’l-Kerim, ts.), c. 3, s.52.

⁸⁹ Ebû’l-Kâsım Mahmûd b. ‘Amr ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf ‘an Hakâiki Ğavâmidi’t-Tenzîl* (Beyrut: Dâru’l-Kitâbi’l-‘Arabî, 1407), c. 4, s.74.

⁹⁰ Sâd 38/ 11 “Onlar, orada çeşitli bölüklerden oluşmuş, bu durumda şimdiden yenilmeye mahkûm bir kalabalıktır.”

şeklinde yorumlamıştır.⁹¹ Nitekim fetih günü müşrikler için Mekke’de büyük bir mağlubiyet olmuştur.

Müşriklerin durumu ve konumu Allah katında o kadar vahimdir ki âyette onlar için bir grup/ topluluktur denilirken **جند** kelimesi nekre olarak getirilmiştir. Kelimenin bu formda kullanılması azlık ve küçümseme içindir. Devamında gelen **ما** edatı da bu azlığı pekiştirmiştir.⁹²

Mekke müşriklerinin İslâm’ın ilerleyen yıllarında kazanacağı güç ve izzet karşısında çok az bir topluluk olarak kalıp yenilecekleri belirtildikten sonra, önceki dönem de yaşayan kavimler ile onlar arasında kıssa-sîret ilişkisi kurulmuştur. Buna rağmen alaycı tavırlarını daha ileri noktaya taşıyan müşriklerin yaptıklarının karşılığının azap olduğu açıkça belirtilmektedir.⁹³

Kâfirlere ulaşacak olan azap ile aralarında geri dönüşü olmayan korkunç bir ses yani kıyamet günü sura üfürölme hadisesi vardır.⁹⁴ Taberî sura üfürmeyle ilgili olarak “Bu üfürüş ne duracak ne de tekrarlanacak.” yorumunda bulunmuştur.⁹⁵ Çağdaş dönem müfessiri İbn Âşûr geri dönüşü olmayan korkunç sesi putperest Araplar’ın Müslümanlar karşısındaki nihaî yenilgileri için kullanılan mecazi bir ifade olduğunu söylemiştir.⁹⁶

Şirke bulaşmaları sebebiyle fitrî olan düşünme, akıl etme yetileri zayıflayan müşrikler Hz. Peygamber’e madem bir azaptan bahsediyorsun, bizim payımızı hesap gününden önce ver diyerek alaycı bir tavır takınmışlardır.⁹⁷ Burada Mekke kâfirlerinin bahse konu istekleri ile alakalı iki görüş bulunmaktadır. Mâtürîdî’ni tefsirinde konu ile alakalı birinci görüş; müfessirlerin geneli tarafından kabul edilen görüştür. Buna göre müşriklerin Hz. Peygamber’i yalanlamak ve onunla alay etmek için kendilerine

⁹¹ Bkz. Ebu’l Al’a Mevdudi, *Tefhimu’l Kur’an*, çev. Muhammed Han Kayani (İstanbul: İnsan Yayınları, 1996), 7/c. 5, s. 59.

⁹² Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmilî et-Taberî, *Câmi’u’l-Beyân fî Te’vîli ’Âyi’l-Kur’ân*, thk. ’ Ahmed Muhammed Şâkir (b.y.: Mu’essesetu’r-Risâle, 1420/2000), c. 21, s.158.

⁹³ Sâd 38/ 14.

⁹⁴ Sâd 38/ 15.

⁹⁵ Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmilî et-Taberî, *Câmi’u’l-Beyân fî Te’vîli ’Âyi’l-Kur’ân*, thk. ’ Ahmed Muhammed Şâkir (b.y.: Mu’essesetu’r-Risâle, 1420/2000), c. 21, s. 160.

⁹⁶ Muhammed Tâhir İbn Âşûr, *Et- Tahrir ve’t- Tenvir* (Tunus: Daru’t- Tunusiyye, 1984), c. 23, s. 223.

⁹⁷ “Onlar, (alaycı bir tavırla), “Rabbimiz! Hesap gününden önce payımıza düşen azabı hemen şimdi ver!” dediler.” Sâd 38/ 16.

vadedilen hesap günü ve bu günde gerçekleşecek olan azabı önceden yani dünya hayatında iken gelmesini istemeleri zikredilmiştir.⁹⁸

Müşriklerin payımızı ver diyerek alay konusu yaptıkları mesele ile alakalı birinci görüşe ilave olarak şu yorum da yapılmıştır: Hz. Peygamber müşriklere kitabı sağdan verilenler⁹⁹ ve kitabı arkasından (solundan) verilenler¹⁰⁰ âyetlerini okuyunca onlar, bu kitapların kendilerine çabucak verilmesini isteyerek bu sözleri söylemişlerdir.¹⁰¹

Mâtürîdî'nin zikrettiği ikinci ve tercih ettiği görüş ise müşriklerin bu talep ile bolluk ve dünyadaki nasiplerini istemeleridir. Mâtürîdî birinci görüş kabul edilecek olsaydı müşrikler bunu Allah'tan değil Hz. Peygamber'den isterlerdi, bu gerçekleşmediği zamanda onunla alay ederlerdi yorumunda bulunmuştur.¹⁰²

2.3. Onların Söylediklerine Sabret

Sâd sûresinin başından itibaren geldiğimiz yere kadar âyetler arasında bir bütünlük mevcuttur. Müşriklerin Hz. Peygamber'e karşı tutumları ve onu yalanlamaları, Allah tarafından bilinmekteydi.

İlgili âyetlerin nüzûl sebepleri ile ilgili tefsir ve ilk dönem siyer kaynaklarında mevcut olan rivayetlerden anlaşılan o ki; Hz. Peygamber'e akıl ve mantık dışı öneriler yapılmış, onun daveti sürekli bir şekilde yalanlanmıştır. Kendilerine dünyevî ve uhrevî azabın çok yakın olduğu bildirilmesine rağmen bu durum müşriklerin ibret almaları yerine azgınlıklarını ve şımarıklıklarını daha çok artırmıştır. Alaycı tutumlarını artırarak devam ettiren müşriklerin durumu Hz. Peygamber'i çok üzmüştür.

Böyle bir ortamda Yüce Allah Hz. Peygamber'e o müşriklerin söylediklerine sabretmesini emretmiş ve hikmetlerle dolu peygamber kıssalarını anlatarak müşriklerin inkârcı tutumlarına karşı nasıl bir tavır sergilemesi gerektiğini öğretmiştir.¹⁰³

⁹⁸ Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed el-Mâtürîdî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sunne*, thk. Mecdî Bâsellûm (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1426/2005), c. 8, s. 609.

⁹⁹ el- Hakka 69/ 19.

¹⁰⁰ el- İnşikak 84/ 10.

¹⁰¹ Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Ahmed el-Hazrecî el-Kurtubî, *el-Câmi' li-Âhkâmî'l-Kur'ân*, thk. Ahmed el-Berdûnî-İbrahim İtfeyyîş (Kahire: Dâru'l-Kutubi'l-Misriyye, 1384/1964), c. 15, s. 157.

¹⁰² Mâtürîdî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sunne*, c. 21, s. 160.

¹⁰³ "Sen, onların söylediklerine sabret; güçlü kulumuz Dâvûd'u hatırla! Yönü hep Allah'a dönüktü." Sâd 38/17.

2.4. Güçlü Kulumuz Dâvûd'u Hatırla

Yukarıda belirttiğimiz üzere gerçekleşen bazı olaylardan sonra Allah Teala Hz. Dâvûd'u özellikle zikrederek Hz. Peygamber'den onu hatırlamasını, kıssalarından gerekli dersleri almasını istemiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'de pek çok peygamberin kıssası farklı yerlerde farklı bağlamlarda anlatılırken, Allah Teala burada neden Dâvûd peygamberin kıssasını özellikle ilk sırada zikretmiştir? Bu sorunun cevabını Hz. Dâvûd ile alakalı sıralı âyetler ve konu hakkında yapılan yorumlardan hareketle tespit etmeye çalışacağız.

Âyetlerin indiği dönem ve Hz. Peygamber ile müminlerin içinde bulunduğu şartlar göz önüne alındığında ismi anılması gereken peygamber öncelikli olarak Hz. Dâvûd olmuştur. Hz. Dâvûd ile ilgili müfessirlerin kurmuş oldukları münasebetler bu çıkarımımızı destekler mahiyettedir. Bundan sonra aynı bağlantıyı Dâvûd peygambere verilen diğer özellikler üzerinden kurmaya çalışacağız.

Mekke müşrikleri Hz. Peygamber'i yalanlamakla kalmayıp, işkence ile tehdit edildiklerinde Hz. Peygamber'e alaylı bir üslupla bizim payımızı dünyada iken ver demişlerdir. Bu durum Hz. Peygamber'i son derece üzmüş olacak ki Allah Teala onların söylediklerine sabret diyerek peygamberine yol göstermiş ve onu teselli etmiştir.

Fahreddîn er-Râzî Hz. Peygamber'e sabretmesini salık veren âyetlerin hemen akabinde Hz. Dâvûd'un isminin zikredilmesine ilişkin pek çok münasebetten söz etmiştir. Râzî, Hz. Peygamber'in davetini ulaştırdığı kimselerin bu davetin dünyevî ve uhrevî neticelerini cahilce bir tavırla reddetmelerine karşı bu davete en güzel şekilde icap eden Hz. Dâvûd'un ve onun kıssaları hakkında bir bağ kurmuştur. Öte yandan Râzî, müşriklerin inkarcı tutumlarına karşı daha önce yaşayan peygamberlerin de benzer sıkıntıları yaşadığını ve Allah'ın yardımının diğer peygamberlerin yanında olduğu dolayısıyla ilâhî yardımın Hz. Peygamber'in de yanında olacağı mesajının Hz. Peygamber'e verildiği yorumunda bulunmuştur.

Râzî'nin kurduğu münasebetlerden birisi de Hz. Peygamber'in fakir bir yetim olmasından dolayı müşrikler tarafından hafife alınması üzerinedir. Hz. Dâvûd'un mülkünün mükemmel olması durumunda dahi üzüntü ve sıkıntılardan kurtulamadığı dolayısıyla bu meselenin dert edilmemesi gerektiği mesajı Hz. Dâvûd üzerinden

verilmiştir. Öne çıkan bir diğer yorum ise Hz. Dâvûd'un işlediği varsayılan -ileride ayrıntıları ile ele alacağımız- günah konusudur. Müşriklerin tutumlarına üzülen Hz. Peygamber'e, Hz. Dâvûd'un üzüntü ve kederi bir günaha düşmesi sebebiyledir, senin üzüntü ve kederin ise üzerine düşen tebliğ vazifesini yapman sebebiyledir mesajı verilmiştir. Bu iki durumdan ilki daha üzücü ve şiddetlidir. Bu kıyas ile Dâvûd peygamberin durumunu göz önüne alarak Hz. Peygamber'in içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan kurtulup rahatlatılması murad edilmiştir.¹⁰⁵

Kurtubî bu bağlamda müşriklerin söylediklerine sabretmenin ve onlara peygamberlerin kıssalarını anlatmanın Hz. Peygamber'in nübüvvetine açık ve kesin bir delil olacağı çıkarımında bulunmuştur. Böylelikle Kurtubî, Dâvûd aleyhisselam ile birlikte devam eden âyetlerde geçen diğer peygamberleri de hesaba katarak, Hz. Peygamber'in önceki peygamberlerle aidiyet bağını güçlendiren ve bu bağı müşriklerin yalanlamalarına karşı kullanılması gereken net bir argüman olarak yorumlamıştır.¹⁰⁶

Kur'ân Yolu tefsirinde ise konu ile ilgili şu bilgiler geçmektedir. Hz. Dâvûd'un özellikle zikredilmesi İsrail peygamberlerinin içinde özellikle dünyevî gücü ve tanınması sebebiyledir. Burada o gün putperest muhaliflerin kendisini ciddiye almadıkları, kendisiyle alay ettikleri, Hz. Muhammed'in de bir zaman sonra Dâvûd (as) gibi muzaffer ve muktedir bir konuma ulaşacağına yönelik ima vardır. Nitekim tarih bunu göstermiştir.¹⁰⁷

Hz. Dâvûd'un Kur'ân-ı Kerîm'de, hususen Sâd sûresinde öne çıkan özellikleri mevcuttur. Bunları sırasıyla ele alıp, bunlar üzerinden verilen mesajları anlamaya çalışacağız. Öncelikle Allah Teala ondan güçlü kulumuz diye bahsetmiştir. Bununla birlikte o daima Allah'a yönelen birisidir. Güzel hasletleri neticesinde Allah ona dağların ve kuşların kendisiyle birlikte Allah'ı zikretmesi özelliğini vermiştir. Hükümdarlığının Allah tarafından güçlendirilmesi, kendisine peygamberlik, anlaşmazlıkları giderme ve davalarda meseleleri halletme yeteneğinin verilmesi de Hz. Dâvûd'un ele alacağımız çok önemli özellikleri arasındadır.

¹⁰⁵ Razi, *Mefâtîhu'l-Gayb* (Beirut: Daru Ihya al-Turas al-Arabi, 1420), c. 26, s. 373.

¹⁰⁶ Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 15, s. 158.

¹⁰⁷ H. Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe ve Meal Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014). c.4, s. 573.

2.5. Güçlü Kulumuz Dâvûd

Hız. Peygamber'e hitap edilirken Dâvûd Peygamber'den kulumuz diye bahsedilmesi ona verilen kıymet bakımından çok önemlidir. Fahreddîn er-Râzî Allah'ın Hz. Dâvûd'u kulumuz şeklinde anmasını onun şerefının üstünlüğünü gösteren bir ifade olarak yorumlamıştır. Nitekim Allah Teala miraç hadisesinde Hz. Peygamber hakkında da kulumuz ifadesini kullanarak kulluğun en yüksek merteye olduğuna işaret etmiştir.¹⁰⁸ Bununla birlikte Allah Teala'nın, peygamberlerini kendisine kul olmakla tavsif etmesi, onların istenilen kulluğu en iyi şekilde yerine getirmeleri sebebiyledir.¹⁰⁹

Allah'u Teala Hz. Dâvûd'u kulumuz diye nitelemesinin ardından ayrıca güçlü olarak da nitelendirmektedir. Burada bir incelik bulunmaktadır. Güç ile kastedilenin ne olduğu ile alakalı müfessirler farklı ihtimallerden bahsetmişlerdir. Sözlük anlamına baktığımız zaman "ellerin sahibi" anlamına gelen لا الاید terkihi "kuvvet sahibi" anlamına gelen mecazi bir kullanımdır. Müfessirlerin çoğu güçlü kulumuz ifadesi ile Hz. Dâvûd'un ibadet yönünden güçlü olduğu ve ibadete çok düşkün olduğu yorumunda bulunmuştur.¹¹⁰ Nitekim Hz. Peygamber Hz. Dâvûd'dan bahsederken "O insanların en çok ibadet edeniydi."¹¹¹ ifadesini kullanmıştır.

Bu ifadenin hangi anlama geldiği ile ilgili detaylı ve dikkat çekici tasnif Mevdûdî'nin eserinde karşımıza çıkmaktadır. Mevdûdî'ye göre Hz. Dâvûd'a kulumuz ve güçlü sıfatları şu sebeplerden dolayı verilmiştir:

- a- Cismani Kuvvet: Hz. Dâvûd bu kuvveti Câlût karşısında göstermiştir.
- b- Askeri ve Siyasi Kuvvet: Hz. Dâvûd civardaki tüm (kâfir) müşrik toplulukları yendiğinde sağlam bir İslamî devlet kurmuştur.
- c- Ahlaki Kuvvet: Hz. Dâvûd bir yönetici olmasına rağmen, bir fakir gibi yaşamış ve Allah'ın hudutları içinde kalmıştır.

¹⁰⁸ İsra 17/ 1.

¹⁰⁹ Bkz. Razi, *Mefâtihu'l-Gayb* c. 26, s. 374.

¹¹⁰ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiu'l-beyân an te'vîli'l-Kur'ân*, çev. Ahmed Muhammed Şâkir (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2000), 5. c. 21, s. 166. Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kurân*, thk. Ahmed el-Berdûnî - İbrâhim Etfayyîş (Kahire: Dâru'l Kütübi'l Mısriyye, 1964), c. 15, s. 158.

¹¹¹ Ebû 'İsâ Muhammed b. 'İsâ et-Tirmizî, *Sunenu't-Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir - Fu'âd 'Abdulbâkî (Mısır: Şirketu Mustafâ'l-Bâbî'l-Halebî, 1395/1975), c. 5. b. 522. no. 3490.

d- İbadet Kuvveti: Hz. Dâvûd, devlet yönetimi ve sürekli cihatla iştiğal etmesine rağmen, gün aşırı oruç tutar ve gecelerinin üçte birini Allah’a ibadetle geçirirdi.¹¹²

Allah Teala’nın Hz. Peygamber’e rol model olarak gösterdiği Hz. Dâvûd pek çok yönden Hz. Peygamber’i etkilemiştir. Hz. Dâvûd’un ibadet hayatı ile bazı örnekler Hz. Peygamber ile sahabiler arasındaki münasebetlerinde canlı bir şekilde görülmektedir. Sözelimi Hz. Peygamber Hz. Dâvûd’un ibadet hayatıyla yakından bir bağ kurmuştur. Bununla birlikte Dâvûd Peygamber’in bazı ibadet ölçülerini esas almış ve onun ibadetlerini en güzel ibadet şeklinde niteleyerek ashabına bir ölçü olarak koymuştur. İbadet etmeye oldukça düşkün olan Abdullah b. Amr b. Âs ile Hz. Peygamber arasında geçen diyalog söz konusu ilişkinin en önemli delillerindendir.

Kendi ifadelerinden ibadete oldukça düşkün olduğu anlaşılan Abdullah b. Amr b. Âs yaşadığı sürece gündüzleri oruç tutup geceleri yoğun bir şekilde ibadet yapacağını çevresindekilere bildirmişti. Hal böyle olunca ailesi ile ilgili sorumlulukları yerine getirmekte problemler yaşadı. Bunun üzerine eşi, onu ikaz etmesi için Hz. Peygamber’e sitemkâr bir istekte bulundu. Hz. Peygamber onun bu şekilde ibadet etmesine güç yetiremeyeceğini söyleyerek alternatif seçenekler sundu. Dinen bütün zamanları oruçlu geçirmek gibi kabul edildiği için ona orucunu tutmasını, uykusunu almasını, diğer ibadetlerini de yerine getirerek ayda üç gün oruç tutmasını tavsiye etmiştir. Abdullah b. Amr b. Âs her seferinde bunlardan daha çoğunu yapabileceğini ifade edince Hz. Peygamber ona “*Öyleyse bir gün oruç tut, bir gün tutma; bu Dâvûd Aleyhisselâm’ın orucu olup, oruçların en ölçülü olanıdır.*”¹¹³ başka bir rivayette ise “*Bu, oruçların en faziletlisidir.*”¹¹⁴ diyerek en doğru ölçünün bu olduğunu söylemiştir.

Abdullah b. Amr b. Âs’ın oruç ibadeti için ortaya koyduğu istekli tavrını namaz ibadeti ve Kur’ân tilaveti için de tekrar ettiğini farklı rivayetlerde görmekteyiz. Rasulullah namaz ve Kur’ân tilaveti ibadetlerinde de Dâvûd Peygamber’in ibadet tarzını örnek alarak sahabilere ibadetlerini bu şekilde yapmalarını, en üstün ve faziletli ibadete bu şekilde kavuşacaklarını bildirmiştir.

¹¹² Mevdudi, *Tefhimu’l Kur’an*, c. 7, s. 61.

¹¹³ Müslim, “Kitabu’s-sıyam”, 1159.

¹¹⁴ Ebû ‘Abdullâh Muhammed b. İsmâ‘îl b. İbrâhîm el-Buhârî el-Buhârî, *Sahîhu’l-Buhârî*, thk. Mustafa Dîb el-Buğâ (Dımaşk: Dâru İbn Kesîr; Dâru’l-Yemâme, 1414/1993). “Kitabu Fezailil Kuran” 1926.

Hız. Peygamber sürekli namaz ibadeti ile meşgul olmak isteyen Abdullah b. Amr b. Âs'a yine Dâvûd Peygamber'in yaptığı gibi yapmasını öğütlemiştir. İslâm dinin en önemli ibadetlerinden olan namazın Allah'a en sevimli gelen şeklinin Dâvûd (as)'ın namazı olduğunu söylemiştir. Hız. Peygamber Dâvûd peygamberin namazı ile alakalı Dâvûd (as) gecenin yarısını uyuyarak geçirir, sonra üçte birinde namaz için kalkar, altıda birinde yine uyurdu ifadelerini kullanmıştır.¹¹⁵

Hız. Dâvûd'un güçlü olması konusunda müfessirler arasındaki genel kanaat onun ibadet konusunda güçlü olduğu şeklindedir. Ancak Hız. Peygamber'in onun ibadeti ile ilgili olarak zikrettiği bazı rivayetlerin sonunda “*Hız. Dâvûd düşmanla karşılaştığında kaçmazdı.*”¹¹⁶ ibaresini görmekteyiz. Bu ibareden farklı anlamlar çıkarılabilir. Dünyevî güç ve saltanatıyla ön plana çıkan Dâvûd Peygamber, bir beşerin sahip olabileceği en yüce makam olan nübüvve Allah'ın lütfuyla ulaşmıştır. Dünyevî gücü elde etme yolunun savaştan ve düşmandan kaçmamaktan geçtiği, cesur bir peygamberliğin gereği olduğu mesajı doğrudan Hız. Peygamber'e verilmektedir. Öte yandan Hız. Peygamber ibadet ile ilgili özelliklerini zikrettiği ve kendisine örnek aldığı Dâvûd Peygamber'in savaşçı yönünü de ön plana çıkararak ashabını bu konuda teşvik etmiştir. Nitekim Medine Site Devleti'nin kuruluşu ve teşekkülü aşamasında pek çok gazve ve seriyye gerçekleşmiştir. Hız. Peygamber muhtemeldir ki bu bilgiler ışığında ashabını gelecek günlerdeki savaşlara hem ruhen hem de bedeni olarak hazırlamayı murat etmiştir.

İslâm dinine göre savaştan kaçmak en büyük günahlar arasında sayılmaktadır. Kur'ân'ın nüzûl süreci içerisinde gerçekleşen Bedir¹¹⁷ ve Uhud¹¹⁸ savaşlarında savaş alanından kasti olarak kaçanlar ya da kaçmayı düşünenler ile ilgili tehditler, uyarılar ve bazı kimselerin affedildikleri ile alakalı müjdeler mevcuttur. Huneyn savaşında da müminlerin büyük bir imtihan geçirdikleri, Hız. Peygamber'in ashabına “*Kaçmayın, buraya gelin, ben Allah'ın resulüyüm!*” diye çağrıda bulunması, durumun ciddiyetini gösteren önemli emarelerdir.¹¹⁹

Hız. Peygamber'in hayatında nüzûl döneminin sonuna kadar savaştan çekinme ya da kaçma konusunda en ufak bir tavizin verilmediğini görmekteyiz. Hicretin dokuzuncu

¹¹⁵ Müslim, “Kitabu's-sıyam”, 1159.

¹¹⁶ Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, “Kitabu- Savm”, 56.

¹¹⁷ Ali İmran 3/ 13, 121- 127, 173- 174, Enfal 8/ 7- 12, 19, 42- 44, 67, 71.

¹¹⁸ Ali İmran 3/ 121- 122, 140- 144, 155, 157, 165, 166, 168.

¹¹⁹ Tevbe 9/ 25- 26.

yılında gerçekleşen Tebük seferinin arefesinde inanan bazı kimselerin savaş konusundaki çekinceleri, savaşa katılmamanın meşru görüleceği durumlar ve tehditler âyetlere konu olmuştur.¹²⁰ Ka'b b. Malik'in kendisinden aktarılan uzunca rivayet savaştan geri durma konusunun ne kadar ciddi ve yaptırımları ağır olan bir mesele olduğunu gözler önüne sermektedir.¹²¹

Savaştan kaçmak ile alakalı âyetlerde ve nüzûl dönemine yansıyan sahnelerde bu suçun kişilerin ve içinde bulunulan toplumun huzurunu bozduğu, üzücü sonuçlar doğurduğu ortaya konulmaktadır. Bunlara ilave olarak Hz. Peygamber savaştan kaçma suçunu helak edici günahlar arasında saymakta¹²², bu günden uzak durmayı şiddetle tavsiye etmektedir.

Hz. Peygamber'in Dâvûd (as)'ın ibadet hayatından övgüyle bahsetmesinin hemen ardından (düşmanla karşılaşınca) savaştan da kaçmazdı ifadelerini kullanmasının önemli mesajlar içerdiğini düşünmekteyiz. Gece namazı ile gündüz oruc tutmak esasında bir sabır imtihanıdır. Nefse karşı bu imtihanı başaran kimseler hayatın pek çok alanında başarı elde ederler. Düşmanla karşılaştıkları zamanda bu ibadetlerde edindikleri düzen ve disiplinle hareket ederek düşmanı mağlup ederler. Hz. Dâvûd gibi oruca ve gece ibadetine önem verildiği takdirde yapılacak savaş için hazırlık yapılmış olur. Bu yüzden cihadın en büyük ibadetlerden olduğu ön kabulüyle Dâvûd (as) üzerinden Hz. Peygamber'e henüz bi'setin ilk yıllarında böyle bir mesajın verilmesi sîret- nüzûl ilişkisi açısından oldukça kıymetlidir.

2.6. Sürekli Allah'a Yönelmesi

Evvab kelimesi mübalağa sigasında kullanılmıştır. Âyetteki bağlamıyla bu ifade Allah'a çokça yönelen, O'na başvuran, O'nu tesbih eden, çok tövbe eden, itaat eden kimse gibi pek çok anlamda tefsir edilmiştir.¹²³ Hz. Dâvûd'un bu özelliği Hz. Peygamber'in "*Bazan kalbimin perdelendiği olur. Ama ben Allah'a günde yüz defa istiğfâr ediyorum.*"¹²⁴ hadisini bizlere hatırlatmaktadır.

¹²⁰ Tevbe 9/ 38- 39, 81, 83, 90- 93, 102, 107, 117- 118.

¹²¹ Buhârî, Megâzî, 75.

¹²² Buhârî, Vasâyâ 24, Müslim, İmân 38.

¹²³ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân fî Te'vîli 'Âyi'l-Kur'ân*, c. 21, s. 166. Kurtubî, *Ahkâmû'l-Kurân*, c. 15, s.159.

¹²⁴ Müslim, "Zikir" 41. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, "Vitr", 26.

2.7. Dağların Emrine Verilmesi

*“Dağları onun emrine verdik. Sabah akşam yaratıcılarını tesbih ederlerdi. Toplu halde kuşları da (emrine verdik). Hepsi de Allah’a yönelmişlerdi.”*¹²⁵

Yüce Allah Hz. Peygamber’e Dâvûd Peygamber’in olağanüstü özelliklerini sıralayarak, onun zihin dünyasında normal insanların tecrübe imkanının olmadığı sahneler yer açmaktadır. Vahiy almaları başlı başına büyük bir tecrübe olan peygamberlerin her birinin diğerinde bulunmayan Allah’ın lütfettiği farklı özellikleri vardır.¹²⁶ Hz. Peygamber kendisine bildirilmek üzere bunlardan birisine daha muhatap kılınmıştır. Dağların Hz. Dâvûd’un emrine verilmesi ve onunla beraber tesbih etmesinin mecazi bir anlam taşıdığını söyleyen müfessirler bulunmakla birlikte yaygın kanaat bu ifadelerin gerçek anlam ifade ettiği yönündedir.¹²⁷

Dâvûd (as)’ın çok güzel bir sese sahip olduğu, kuşların ve diğer hayvanların kendi dillerince Allah’ı tesbih etmek üzere eşlik ettikleri müfessirler tarafından buâyetin yorumunda aktarılmıştır.¹²⁸ Netice olarak gerek dağlar gerekse kuşlar Hz. Dâvûd’un etrafında toplanıp ona itaat etmişlerdir.¹²⁹

Kanaatimizce Mâtürîdî, bu âyet ile ilgili Hz. Peygamber’in içinde bulunduğu nüzûl şartlarına mutabık olduğunu düşündüğümüz bir yorum yapmıştır. Bilindiği üzere dağlar sertliğiyle ve katılığıyla bilinmektedir. Cenab-ı Hak dağları Hz. Dâvûd’un emrine amade kılmış ve onun zikir zamanını bilerek, zikrine kulak verdiklerini ve ayrıca zikre katıldıklarını haber vermiştir. Sert olan dağların zikir esnasında yumuşadığı yorumu da mevcuttur. Bu halde Cenab-ı Hak isterse bütün katılıklarına rağmen kâfirlerin kalplerini yumuşatıp, hidayet nasip ederek kendisine boyun eğmesini sağlayabilir. Çünkü kâfirin kalbi dağlardan daha sert ve katı değildir. Allah lütfunu kâfirin kalbine koyduğunda o da yumuşar ve boyun eğer. Buna göre Allah lütfunu kâfirin kalbine koyduğunda onun yumuşamaması ve boyun eğmemesi mümkün değildir.¹³⁰

¹²⁵ Sâd 38/ 18- 19.

¹²⁶ Mâtürîdî, *Te’vîlâtü Ehli’s-Sunne*, c. 8, s. 611.

¹²⁷ Kurtubî, *Ahkâmû’l-Kurân*, c. 15, s.159.

¹²⁸ Bkz. Razi, *Mefâtîhu’l-Gayb*, c. 26, s. 374., Kurtubî, *Ahkâmû’l-Kurân*, 159.

¹²⁹ Taberî, *Câmi’u’l-Beyân fî Te’vîli’Âyi’l-Kur’ân*, 158.

¹³⁰ Mâtürîdî, *Te’vîlâtü Ehli’s-Sunne*, c.8, s. 611.

Mâtürîdî'nin önemli çıkarımlarından hareketle, müşriklerin kaba ve üzücü sözleri üzerine nazil olan bu âyetlerde, dağlar taşlar bile yumuşarken, onlar hakkında ümitsiz olmamak gerektiği mesajı Hz. Peygamber'e verilmiş olabilir. Nitekim daha sonraki süreçte Cebrail (as) ile Taif'te gerçekleşen diyalogda bunu görmekte¹³¹ ve en azılı İslâm düşmanlarının hidayete erişerek dine nasıl hizmet ettiklerine şahit olmaktayız.

Bu âyetin tefsirinde Mâtürîdî, Hz. Dâvûd'a verilen dağların kendisiyle zikretmesi, kuşların aynı şekilde onun zikrine katılarak emrine amade olması, kendisi için demirin yumuşatılması, bununla birlikte Hz. Süleyman'ın emrine rüzgarın verilmesi, ona hayvanların dilini anlama kabiliyetinin verilmesi, onlarla konuşabilmesi gibi harikulade hadiseler ile Hz. Peygamber'e verilen bu türden mucizeler arasında bağ kurmuştur. Bir peygambere verilen özelliğin diğer peygambere verilmediğini söyleyen Mâtürîdî, istisna olarak Hz. Peygamber'e bu özelliklerin hepsinden verildiğini söylemiştir. Bu konuda Rasulullah'ın bazı taşları eline aldığı anda taşın Allah'ı tesbih etmesini ve orada bulunanların bunu duyabildiklerini örnek olarak göstermiştir.¹³²

Rasulullah'ın başka hadislerde de Allah'ın bir mucizesi olarak cansız varlıklarla münasebetinin olduğu görülmektedir. Hz. Peygamber, peygamber olmadan önce bir taşın kendisini selamladığını bildirmiştir.¹³³ Yine Uhud dağı ile özel bir bağ kurduğunu farklı rivayetlerde görmekteyiz. Özellikle Uhud dağı ile bir sevgi bağı kurduğunu bildiren hadis¹³⁴ ve Uhud dağı üzerinde yürürlerken, dağ sallandığında “*Ey Uhud, sakın*

¹³¹ Orada başımı kaldırıp baktığımda, bir bulutun beni gölgelediğini gördüm. Dikkatlice bakınca, bulutun içinde Cebrail aleyhisselâmı farkettim. Cibril bana seslenerek: “Allah Teâlâ kavminin sana ne söylediğini ve seni himaye etmeyi nasıl reddettiğini duymuştur. Onlara dilediğini yapması için de sana Dağlar Meleği'ni göndermiştir.” dedi. Bunun üzerine Dağlar Meleği bana seslenerek selam verdi. Sonra da: “Ey Muhammed! Kavminin sana ne dediğini Cenab-ı Hak işitti. Ben Dağlar Meleği'yim. Ne emredersen yapmam için Allah Teala beni sana gönderdi. Ne yapmamı istiyorsun? Eğer dilerse şu iki dağı onların başına geçireyim, dedi. O zaman: “Hayır, ben Cenab-ı Hakk'ın onların soylarından sadece Allah'a ibadet edecek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayacak kimseler çıkarmasını dilerim, dedim.”

Buhârî, Bed'ü'l-Halk, 7. Müslim, Cihâd 111)

¹³² Mâtürîdî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sunne*, c. 8, s. 611.

¹³³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, c. 1, s. 234.

¹³⁴ “Uhud öyle bir dağdır ki, o bize muhabbet eder, biz de ona muhabbet ederiz” Müslim, “Hac”, 504.

*ol! Senin üzerinde bir peygamber, bir siddik ve iki şehid var*¹³⁵ şeklinde bir hitapta bulunması Hz. Dâvûd’a verilen mucizeyi akıllara getirmektedir.

Hız. Dâvûd’un emrine verilen dağların onunla tesbih etmesi mucizesi ile Hız. Peygamber’in dağlarla ve cansız varlıklarla kurmuş olduğu bağlar, kıssa-sîret ilişkisini gözler önüne seren önemli karinelerdendir.

2.8. Kuşluk ve İşrak Namazı

Hız. Dâvûd döneminde kuşluk namazının olduğuna dair Fahreddîn er-Râzî, eserinde İbn Abbas’tan gelen bir rivayete yer vermiştir. Bu rivayete göre İbn Abbas bir mecliste kuşluk namazı ile ilgili konu açılınca yanındakilere: “Sizler *Kur’ân*’da kuşluk namazından bahsedildiğini biliyor musunuz?” demiş. Onlar bilmediklerini söyleyince İbn Abbas bu âyeti¹³⁶ okumuş ve “*Dâvûd aleyhisselam bu namazı kılardı, kuşluk namazı aklıma geldiğinde bunu bu âyette bulurum.*”¹³⁷ demiştir. Böylelikle İbn Abbas bu namazın Hız. Dâvûd zamanında da kılınan bir namaz olduğunu öne sürmüştür.

Alimler bazı delillere dayanarak âyette geçen işrak kelimesinden hareketle işrak namazının meşruluğunu ortaya koymuşlardır.¹³⁸ Bu konuda yine Abdullah İbn Abbas o “*Sabah akşam tesbih ederlerdi.*” ifadesiyle neyin kastedildiğini anlamaya çalışırken Ümmü Hânî’nin bir rivayetiyle karşılaştığını ve meselenin böylece açıklığa kavuştuğunu bildirmiştir.¹³⁹ Ümmü Hânî’nin bu konuda “Resûlullah (sav) bir seferinde yanıma (evime) girmiş ve abdest almak üzere su istedikten sonra abdest almıştı. Sonra da kuşluk namazını kılmış ve şöyle buyurmuştu: “*Ey Ümmü Hanî! İşte bu işrak (kuşluk vakti) namazıdır.*”¹⁴⁰ şeklindeki rivayeti bu namazın kuşluk namazı olduğunu gösteren en önemli delillerdendir.

Hız. Dâvûd’un ibadet hayatı ile ilgili ifadelerden Hız. Peygamber’in etkilendiği ve Hız. Dâvûd’un özel olarak kılmış olduğu bu namazı kıldığını rivayetlerden

¹³⁵ Tirmizî, Menâkıb, 18.

¹³⁶ إِنْ سَخَرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحُنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ Sâd 38/ 18.

¹³⁷ Bkz. Razi, *Mefâtîhu’l-Gayb*, c. 26, s. 375.

¹³⁸ Kurtubî, *Ahkâmû’l-Kurân*, c. 15, s.160.

¹³⁹ Bkz. Razi, *Mefâtîhu’l-Gayb*, c. 26, s. 375.

¹⁴⁰ Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. ‘Abdillâh b. Muhammed İbn ‘Abdülber en-Nemerî, *et-Temhîd li mâ fi’l-Muvatta’ mine’l-Me’ânî ve’l-Esânîd*, thk. Mustafâ b. ‘Ahmed el-‘Alevî - Muhammed ‘Abdulkebîr el-Bekrî (Mağrib: Vezâratu ‘Umumi’l-Evkâf ve’s-Şu’ûni’l-İslâmiyye, 1387/1967). c.8, s. 137.

anlamaktayız. Sahabilerin ve daha sonra gelen nesillerin de aktif olarak bu ibadetleri Hz. Peygamber'e ittiba bağlamında yaptığına şahit olmaktayız.

2.9. Mülkünün Güçlendirilmesi

“Onun hükümdarlığını güçlendirmiş, kendisine hikmet (peygamberlik) ve anlaşmazlıkları halletme yeteneği vermiştik.”¹⁴¹

Âyette geçen Dâvûd aleyhisselam'ın mülkünün güçlendirilmesine ilişkin farklı görüşler mevcuttur. Bununla birlikte genel kabul dünya yönünden mülkünün güçlendirilmesi, ahiret yönünden yüce bir makamı olduğu şeklindedir.¹⁴² Bu konuda Hz. Dâvûd'un gücünü gösteren enteresan rivayetler mevcuttur. Bu rivayetlerden birinde Hz. Dâvûd'u bir gecede yaklaşık kırk bin muhafızın koruduğu ifade edilmektedir.¹⁴³

Bir başka rivayete göre bir adam Hz. Dâvûd'a gelerek, bir başkasının kendisinin sığırını gasp ettiğini iddia etmiştir. Davalaşan kimseler arasında gerekli prosedürleri uygulayan Hz. Dâvûd'a rüyasında suçlu kişiyi infaz etmesi gösterilmiş, o bu infazı uygulamayarak vahyin gelmesini beklemiştir. Vahiy geldikten sonra tutuklanan bu kişi başka bir cinayet suçu işlediğini itiraf etmiştir. Bu rivayet üzerine yapılan yorumlara göre Allah Teala Hz. Dâvûd'un mülkünü ve hükümlerliğini onu hüküm verme hususunda destekleyerek kuvvetlendirmiştir. Râzî, Hz. Dâvûd'un bu kuvveti kazanmasına neden olan etkenler arasında onun sabırlı oluşu, Allah'a karşı tam güveni ve ihtiyatla hareket etmesi olduğunu öne sürmüştür.

Fahreddîn er-Râzî ve diğer müfessirlerin bu âyetin tefsirinde yukarıda zikrettiğimiz rivayeti kullanmaları her ne kadar kıssa-sîret ilişkisini meydana getirecek verileri tam olarak sağlamasa da, Hz. Peygamber'e ve müminlere muhtemel mesajlar vermektedir. Bunların en başta geleni nitelik olarak sayıya çok fazla önem verilmese de¹⁴⁴ niceliğin devlet yönetimi ve yapısında çok önemli bir yer tuttuğudur. Birinci rivayetin son kısmında askerlerin sayıları da zikredildikten sonra saltanat bakımından

¹⁴¹ Sâd 38/ 20.

¹⁴² Taberî, *Câmi 'u'l-Beyân fî Te'vîli 'Âyi'l-Kur'ân*, c. 21, s. 171. , Kurtubî, *Ahkâmû'l-Kurân*, c. 15, s.162.

¹⁴³ *أَنَّ رَجُلًا ادَّعَى عِنْدَ دَاوُدَ عَلَى رَجُلٍ أَخَذَ مِنْهُ بَقْرَةً فَأَنْكَرَ الْمُدَّعَى عَلَيْهِ، فَقَالَ دَاوُدُ لِلْمُدَّعِي أَمِ الْبَيْتَةُ فَلَمْ يُقْمِعْهَا، فَرَأَى دَاوُدَ فِي مَنَامِهِ أَنَّ اللَّهَ يَأْمُرُهُ أَنْ يَقْتُلَ الْمُدَّعَى عَلَيْهِ فَتَبَتَ دَاوُدُ وَقَالَ هُوَ مَنْ أَمَرَ الْوَحْيُ بَعْدَ ذَلِكَ بَأَنْ تَقْتُلَهُ فَأَحْضَرَهُ وَأَعْلَمَهُ أَنَّ اللَّهَ أَمَرَهُ بِقَتْلِهِ، فَقَالَ الْمُدَّعَى عَلَيْهِ صَدَقَ اللَّهُ إِلَيَّ كُنْتُ قَتَلْتُ أَبَا هَذَا الرَّجُلِ غِيْلَةً فَقَتَلَهُ دَاوُدُ*

Razi, *Mefâtîhu'l-Gayb*, s. 25, s. 49.

¹⁴⁴ el- Bakara 2/ 259.

yeryüzü krallarının en güçlüsü olduğu vurgusu yapılmıştır.¹⁴⁵ Bu durum günümüzde de her ne kadar teknolojik imkanlar gelişse de özellikle askeri sahada caydırıcılık bakımından insan gücünün önemini ortaya koymaktadır.

Bu pasajda çıkarılabilecek muhtemel ikinci önemli mesaj, ihtiyat ve teenni ile iş görmenin ne kadar hayati öneme sahip olduğunu göstermek olabilir. Hz. Dâvûd kendisine gelen adli bir olay karşısında önce tarafların delillerini getirmelerini istemiştir. Taraflardan birisi bunu yapamayınca, Allah Hz. Dâvûd'a rüyasında başka bir olay hakkında aynı kişinin kısas sonucu öldürülmesini emretmiştir. Bu her ne kadar sahih bir rüya da olsa Hz. Dâvûd ihtiyatlı davranarak doğrudan vahyin gelmesini beklemiş ve bu emri yerine getirmiştir.

2.10. Hz. Dâvûd'a Hikmet ve Faslü'l-Hitâb'ın Verilmesi

Hz. Dâvûd'a verilen hikmetin ne olduğu ile alakalı bazı görüşler öne çıkmaktadır. Genel olarak müfessirler verilen hikmeti nübüvvet yani peygamberlik görevi olarak yorumlamışlardır.¹⁴⁶ Bunların yanı sıra hikmet, Zebur, hukuk bilgisi veya gerçeğe uygun her türlü söz olarak da anlaşılmıştır.¹⁴⁷

Mâtürîdî'ye göre Hz. Dâvûd'a verilen hikmetten kastın kendisiyle Rabb'i arasındaki bağı sağlam tutması, O'na ibadet ve itaati tam yapması, Allah'a ibadet ve itaatte gayretli olmasıdır.¹⁴⁸ Mâtürîdî'nin belirttiğimiz üzere hikmetin Hz. Dâvûd ile Rabbi arasındaki boyutuna değindiğini görmekteyiz.

Bunun yanı sıra Mâtürîdî'nin değindiği ikinci husus Hz. Dâvûd'a insanlar ile ilişkisine yönelik verilen hikmettir. Mâtürîdî bu bağlamda Hz. Dâvûd'a verilen hikmetin pratik hayata yansımaları ile ilgili muhtemel hususları ortaya koymuştur. Bunlar onun insanlarla ilişkisini sağlam tutması, onlara nasıl bir siyaset uygulayacağını bilmesi, insanların her birini layık olduğu yere koyması, onların kalplerine birbirini sevdirmesi ve onları din konusunda aralarında hiçbir ihtilaf ve farklılık kalmayacak derecede tek bir din ve mezhepte toplamasıdır.¹⁴⁹

¹⁴⁵ Razi, *Mefâtîhu'l-Gayb*, c. 25, s. 49.

¹⁴⁶ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân fî Te'vîli 'Âyi'l-Kur'ân*, c. 21, s. 171. , Kurtubî, *Ahkâmû'l-Kurân*, c. 15, s.162. , Razi, *Mefâtîhu'l-Gayb*, c. 25, s. 49.

¹⁴⁷ Hayreddin Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal Ve Tefsir* (Ankara: DİB, 2018), s. 573.

¹⁴⁸ Mâtürîdî, *Te'vilâtü Ehli's-Sunne*, c. 8, s. 613.

¹⁴⁹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü Ehli's-Sunne*, c. 8, s. 613.

Mâtürîdî'nin, Hz. Dâvûd'a insanlar ile ilişkisine yönelik verilen hikmet yorumuna ilişkin Hz. Peygamber'in sîretinde de bu hikmete dair önemli izlere rastlanmaktadır. Bu hususta bazı örnekler vererek muhtemel kıssa-sîret ilişkilerini somut hale getirmek istiyoruz.

Hz. Peygamber'in sîretini incelediğimizde onun insani ilişkilerinin çok kuvvetli olduğunu görmekteyiz. Mekke'den Medine'ye hicret edeceği gece kendisini infaza geleceklerini bildiği halde güvenilir bir kimse olarak en azılı düşmanları tarafından kendisine emanet edilen eşyaları vermek üzere Hz. Ali'yi bırakması bu konuda öne çıkan bir örnektir.¹⁵⁰ Bunun yanı sıra Muhacir ve Ensarlar arasında kurmuş olduğu kardeşlik bağı tarihte eşi benzeri görülmemiş nadir olaylardandır.¹⁵¹

Hz. Peygamber Medine site devletinin kuruluş aşamasında ve devlet başkanı olarak Medine'yi yönetirken farklı dinlere ve sosyal yapıya sahip pek çok topluluğu planlı ve stratejik dengeleri gözeterek sorunsuz bir şekilde yönetmiştir. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in yönetim stratejisinde düşmanları topyekûn karşısına almamak, düşman ittifaklarını çeşitli hilelerle bozmak, Kureyş gibi bölgenin en etkin gücüne karşı tedrici bir zafer planı kurmak ve bunu uygulamak onun öne çıkan siyasetinin bir parçasıdır.¹⁵² Kanaatimizce onun çok boyutlu olan bu tutumu kendisine verilen hikmetle bağlantılı bir husustur.

Cahiliye toplumu tarafından statüsü ve fiziksel özelliklerinden dolayı insan muamelesi görmeyen kişileri kabiliyetlerine göre yönlendirerek önemli görevlere getiren ve onlara öz güven aşılayan Hz. Peygamber, bu konuda büyük bir çığır açmıştır. Koyun çobanlığını yapan Abdullah b. Mes'ûd azılı müşriklerden olan Ukbe b. Ebu Muayt tarafından defalarca fiziksel özellikleri ve statüsü sebebiyle rencide edilmiştir. İlmi, güzel sesi ve mücadelesiyle ön plana çıkan Abdullah b. Mes'ûd ilk Müslüman olan kimselerdendir. Güzel meziyetleri sebebiyle Rasulullah tarafından defalarca takdir edilen İbn Mes'ûd İslâmi ilimlerde ilerleyerek kilit bir role sahip olmuştur.¹⁵³ Üsâme b.

¹⁵⁰ Ebû'l-Hasen 'Alî b. Ebî'l-Kerem Muhammed el-Cezerî İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil fî't-Târih*, thk. 'Umar 'Abdusselâm Tedmurî (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1417/1997). c. 1, s. 695.

¹⁵¹ Bkz. Muahat. Hüseyin Algül, "Muâhât", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005).

¹⁵² Wadah Khanfar, *Hz. Peygamber'in Hayatına Dair Stratejik ve Siyasi Bir Okuma - İlk Bahar* (İstanbul: Vadi Yayınları, 2021), s. 35-39.

¹⁵³ Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kubrâ*, thk. Muhammed 'Abdulkâdir 'Atâ (Beyrut: y.y., 1410/1990).c. 2, s. 260- 262.

Zeyd'in genç yaşına rağmen Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer gibi sahabenin önde gelenlerinin bulunduğu orduya komutan olarak Hz. Peygamber tarafından layık görülmesi ve bu tür görevleri başarıyla yönetmesi Hz. Peygamber'in bu konudaki hikmetini ortaya koymaktadır.¹⁵⁴ Yine görme engeli bulunan sahabe Abdullah b. Ümmü Mektûm'a müezzinlik gibi önemli bir sosyal ve dini görev, bunun yanı sıra Medine Site Devletine vekalet etme gibi üst düzey görev vermesi de onun bu meseleye ne kadar önem verdiğini göstermektedir.¹⁵⁵

Sayılarını çoğaltabileceğimiz örneklerde görüldüğü üzere Hz. Peygamber adeta bir insan sarrafı olarak yeteneklerini keşfettiği sahabileri uygun olan görevlerde değerlendirmiştir. Mâtürîdî'ye göre Hz. Dâvûd'a verilen hikmetin insan ilişkileri boyutuyla Hz. Peygamber'in hayatı boyunca yapmış olduğu uygulamalar arasında kurduğumuz bu bağlantılar daha da genişletilebilir.

2.11. Faslü'l-Hitâb

Faslü'l-hitâb Yüce Allah'ın Hz. Dâvûd'a lütfetmiş olduğu bir özelliktir. Kelime anlamı olarak “anlaşmazlıkları bitiren konuşma yeteneği”¹⁵⁶ şeklinde çevrilen faslü'l-hitâb müfessirler tarafından farklı anlamlara gelecek şekilde yorumlanmıştır. Taberî'nin tercih ettiği görüş sözde, hüküm vermede, karşılıklı konuşma ve hitapta hakkı batıldan ayırmaktır.¹⁵⁷ Mâtürîdî'ye göre insanlar arasındaki anlaşmazlıkları bitirmek, birbirlerine karşı kalplerine sevgi ve şefkat yerleştirmek, başkasına karşı kin ve nefret oluşturmayacak şekilde herkese hakkını vermek anlamına gelir.¹⁵⁸

Fahreddîn er-Râzî bu bağlamda yukarıda zikrettiğimiz görüşlerden farklı diyebileceğimiz Hz. Dâvûd'un daha çok bireysel özellikleri ile alakalı bir yorumda bulunmuştur. Buna göre faslü'l-hitâb ile kasıt Hz. Dâvûd'un zihnindeki fikirleri net ve güzel bir şekilde ifade etme yeteneğidir.¹⁵⁹

¹⁵⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, c. 2, s. 145- 147.

¹⁵⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, c. 4, s. 155.

¹⁵⁶ Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe ve Meal Tefsir*, c. 4, s. 573.

¹⁵⁷ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân fî Te'vîli 'Âyi'l-Kur'ân*, s. 173.

¹⁵⁸ Mâtürîdî, *Te'vilâtü Ehli's-Sunne*, c. 8, s. 614.

¹⁵⁹ Razi, *Mefâtihu'l-Gayb* c. 25, s. 50.

Bazı rivayetlerde اما بعد lafzının Hz. Dâvûd'a ait olduğu ve faslû'l-hitâb ile bu lafzın kastedildiği söylenmiştir. Hz. Peygamber'in bunu Allah'a hamd ettikten sonra esas meseleye geçerken ayırıcı bir söz olarak kullandığı yönünde bilgi bulunmaktadır.¹⁶⁰

Bu pasajda kurulabilecek muhtemel kıssa-sîret ilişkisi Hz. Peygamber'in fasih özelliğe sahip olması yani açık, düzgün bir şekilde kendini ifade etmesi ile ilgilidir. Hz. Peygamber “*Ben Arapların en fasihiyim, zira Kureyş kabilesine mensubum ve Sa'd b. Bekr oğulları içerisinde büyüdüm.*”¹⁶¹ diyerek tıpkı Dâvûd Peygamber'e verilen özellik gibi açık ve net konuştuğunu belirtmiştir. Hz. Peygamber'in “*Bana cevâmiu'l-kelim verildi.*”¹⁶² sözü de bu bağlamda değerlendirilebilir.

Nitekim Hz. Aişe, Resûlullah'ın (s.a.s.) konuşma üslubuna ilişkin “*O, sizin gibi hızlı ve durmadan konuşmaz, dinleyenlerin ezberleyebileceği bir tarzda apaçık ve tane tane konuşurdu.*”¹⁶³ diyerek Hz. Dâvûd'a verilen faslû'l-hitâb özelliği ile Hz. Peygamber'in kendini açık bir şekilde ifade etmesi arasında bağlantı kurmamızı sağlayacak başka bir rivayeti ortaya koymuştur.

2.12. Davacıların Hikayesi

Yüce Allah Hz. Peygamber'e azılı müşriklerin inkarcı tutumlarına karşı sabretmesini emretmiş ve ondan Dâvûd Peygamber'i örnek almasını istemiştir. Bu âyet grubunda pek çok güzel hasletinden bahsettiği Dâvûd Peygamber'in ilgi uyandıran çarpıcı bir kıssasını anlatmıştır.¹⁶⁴ Bu kıssada Hz. Peygamber ve müminlerin alması istenilen ibret verici mesajlar ve uygulanması istenilen ilkeler mevcuttur.

¹⁶⁰ Kurtubî, *Ahkâmû'l-Kurân*, c. 15, s. 164.

¹⁶¹ Ebû Nu'aym Ahmed b. 'Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Ma'rifetu's-Sahâbe*, thk. 'Âdil b. Yûsuf el-'Azzâzî (Riyad: Dâru'l-Vatan, 1419/1998). c. 3, s. 1262.

¹⁶² Müslim, “Mesâcid”, 523.

¹⁶³ Timizî, “Menâkıb”, 9.

¹⁶⁴ “Davaşanlara dair bilgi sana ulaştı mı? Bu adamlar mâbedin duvarına tırmanıp Dâvûd'un yanına girmişlerdi. Dâvûd onları görünce telâşlanmıştı. “Korkma” dediler, “Birimizin diğerini haksızlık etmekle suçladığı iki davacıyız biz. Aramızda âdil bir hüküm ver; doğruluktan sapma, bize de doğru yolu göster.” “Şu adam benim kardeşim. Onun doksan dokuz koyunu, benim ise bir tek koyunum var. Buna rağmen ‘Onu da bana ver’ dedi ve bu tartışmada bana baskın çıktı.” Dâvûd şöyle dedi: “Senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle doğrusu sana karşı haksızlık etmiştir. Zaten aralarında ortaklık ilişkileri bulunanların çoğu birbirine haksızlık ederler; yalnız iman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapmakta olanlar böyle değildir; ama onlar da o kadar az ki!” Dâvûd (böyle bir temsil ile) kendisini sınıadığını anladı. Bunun üzerine rabbinden kendisini bağışlamasını dileyerek secdeye kapandı ve bütünüyle O'na yöneldi. Biz de onu bağışladık. Kuşkusuz yanımızda onun yüksek bir makamı, güzel bir geleceği vardır. “Ey Dâvûd! Biz seni yeryüzünde halife yaptık; onun için insanlar arasında adaletle hükmet; nefsin isteklerine uyma, sonra seni Allah yolundan saptırır. Kuşkusuz,

Kıssanın anlatım üslubuna baktığımızda -Hz. Dâvûd döneminde- arka planda bazı olayların gerçekleştiği ve bunun üzerine hikaye edildiği izlenimi uyandırmaktadır. Bu durum ilk dönemden itibaren sahabilerin ve müfessirlerin ilgisini çekmiştir. Yahudilerin kutsal kitabında İslâm düşüncesinde peygamberlerin tamamının masum olduğu düşüncesine muhalif olan uzunca bir rivayet yer almaktadır.

İlk dönemlerde Hz. Ali'nin bu kıssanın halk arasında anlatılmasına şiddetle karşı çıktığı ve bunu anlatan kıssacılara değnek vurma cezası verdiği aktarılmaktadır.¹⁶⁵ Bununla birlikte bazı müfessirler yukarıda belirttiğimiz üzere peygamberlerin masumiyet sıfatı gereği nakledilen İsrailiyat bilgisini yok sayarak kıssayı yorumlamışlardır. Kimi müfessirler ise olay ile ilgili peygamberlerin masumiyet sıfatını yorumlama yoluna giderek büyük günah- küçük günah- zelle kavramlarını işlevsel bir hale getirmiş, dönemin şeriatını da göz önünde bulundurarak İsrailiyat türünden rivayeti değerlendirmişlerdir. Bununla birlikte genel kanaat ve görüş peygamberlerin mutlak masumiyeti üzerinden şekillenmiştir.

Bu girişten sonra meselenin anlaşılması ve sağlıklı bir kıssa-sîret ilişkisinin kurulması için Yahudilerin kutsal kitabında yer alan rivayeti özetleyecek, müfessirlerin yukarıda belirttiğimiz tutumlarını ele aldıktan sonra muhtemel kıssa-sîret ilişkisini kurmaya çalışacağız.

Kutsal kitapta iki bölümde bu mesele ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır. Dâvûd'la Bat- Şeva adlı birinci bölümde Dâvûd ordusunu savaşa göndermiş kendisi de Yeruşalim'de kalmıştı. Günün bir vaktinde sarayının damında banyo yapan bir kadını gören Dâvûd, onun orduda yer alan komutanlardan birisinin karısı olduğunu öğrendi. Bu kadın Hititli Uriya'nın karısı Bat-Şeva'ydı. Dâvûd bu kadınla birlikte oldu ve kadın hamile kaldı. Görevine çok sadık bir komutan olan Uriya'nın savaşın en şiddetli bölgesine gönderilmesini emreden Dâvûd, onun ölmesini arzu etti. Bu durum gerçekleştikten sonra Uriya'nın karısı Bat- Şeva ile evlendi. Bu durum Rabbin hoşuna gitmedi.¹⁶⁶

Allah yolundan sapanlara, hesap verme gününü unutmaları yüzünden çok ağır bir azap vardır. Sâd 38/ 21- 26.

¹⁶⁵ Razi, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 25, s. 50.

¹⁶⁶ 2. Sam. 11: 1- 26.

“Natan Dâvûd’u paylıyor” adlı ikinci bölümde Dâvûd döneminin peygamberlerinden olan Natan, Dâvûd’a Allah tarafından gönderilmiştir. Dâvûd, Natan tarafından Sâd sûresinde yer alan kıssanın olay örgüsüne çok benzeyen bir misalle azarlanmıştır. Natan’ın üstü kapalı şekilde anlattığı bu hikayeye Dâvûd’un kendisi de öfkelenmiş ve daha sonra hata ettiğini anlamıştır. Öyle ki böyle davranan bir kişinin cezasının ölüm olacağını kendisi söylemiştir. Daha sonra günahından tevbe etmiş ve tevbesinin kabul edildiği kendisine bildirilmiştir.¹⁶⁷

Yahudilerin tahrif edilmiş kitaplarında yer alan bu kıssalar, her ne kadar kıssanın Kur’ân’daki seyri ile paralellik gösteriyor gibi bir görüntü arz etse de kanaatimizce durum böyle değildir. Öncelikle peygamberlerin ismet sıfatı, bir peygamberin bu tür bayağı isteklerin sonucu gelişen günahlar zincirine sürüklemesine engel olmaktadır. Öte yandan Allah Teala, Hz. Peygamber daha üstün olmasına rağmen, Dâvûd peygamberin pek çok olumlu özelliğini onun önüne rol model olarak koymuştur. Bu türden hikayeler peygamberlerin ismet sıfatını yok saydığı gibi, onların Hz. Peygamber ve kıyamete kadar gelecek olan bütün müminlere örnek olma özelliğine aykırıdır.

Fahreddîn er-Râzî Hz. Dâvûd’un büyük günah işlediği varsayımı, ondan küçük günah sadır olduğu ihtimali ve yaptığıının ne büyük ne de küçük günahlar arasında olmadığı üzerinden değerlendirmelerde bulunmuştur. Bizim konumuz olan kıssa-sîret ilişkisini ise üçüncü durum üzerinden ortaya koymuştur.

Fahreddîn er-Râzî, söz konusu kıssada Hz. Dâvûd’un büyük günah işlediği varsayımının yanlışlığını onun Kur’ân-ı Kerîm’de anlatılan güzel hasletlerinden hareketle ortaya koymaya çalışmıştır. Bu büyük peygamberin, sahip olduğu üstün vasıflarla bu tür günahları işleminin oldukça uzak bir ihtimal olduğunu savunan Râzî ayrıca Hz. Dâvûd’un sabrı ve yüksek mertebesi nedeniyle Hz. Peygamber’e örnek gösterildiğini ve bu nedenle bu tür suç iddialarının temelsiz iftiralar olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, Hz. Dâvûd’un Allah tarafından güçlü bir kul olarak nitelendirildiğini ve bu özelliğin hem dini hem de dünyevî açıdan önemli olduğunu açıklamıştır. Bu nedenle Râzî, Hz. Dâvûd hakkındaki iddiaların temelsiz olduğu ve onun üstün vasıflarıyla çeliştiği sonucuna varmıştır.¹⁶⁸

¹⁶⁷ 2. Sam. 12: 1- 26.

¹⁶⁸ Razi, *Mefâtihu ’l-Gayb*, c. 26, s. 377- 380.

Râzî bu konuda nakledilen rivayetlerin sıhhati konusuna ayrıca temas etmiştir. Kıssada yer alan bilgilerin kesin bilgi ve zann-ı galip ifade etmediğini vurgulayan Râzî , kati deliller ile ahad haberlerden herhangi birisi arasında bir çelişki ve tearuz meydana geldiğinde kati delillere dönmenin ve onları benimsemenin daha evla olduğunu söylemiştir. Öte yandan herkes için asıl olanın berâet-i zimmet olduğu yorumunda bulunmuş, söz konusu iddiaların bırakın bir peygamberi, normal bir insanla ilgili olduğunda dahi kesin deliller olmadan bir geçerliliğinin olmayacağını ileri sürmüştür.¹⁶⁹

Râzî, Hazreti Dâvûd'un günahının büyük olmadığını ve muhtemelen küçük bir günahın işlendiği görüşüne dair bazı ihtimallerden bahsetmiştir. Hz. Dâvûd'un birden fazla eşi olmasına rağmen, bir mü'min kardeşinin talip olduğu bir kadına talip olmasını bir hata olarak değerlendiren Râzî, Hz. Dâvûd'un bu kadına gözünün ilişmesinin ve kalbinin ona meyletmesinin, herhangi bir kasıt olmaması sebebiyle günah olmadığını bir ihtimal olarak ortaya koymuştur. Yine Hz. Dâvûd'un zamanındaki geleneklere göre, bir kişinin eşini boşayarak başka biriyle evlenebildiğini, bu da Hz. Dâvûd'un bu kadınla evlenmeyi umduğunu ancak kocasının reddetmekten utandığı için kabul ettiği ihtimalini öne sürmüştür. Bu durumların her birinde Hz. Dâvûd'un terk-i evlâ (en efdal olanı terketme) yaptığı ve günah işlemediği sonucuna varılmaktadır.¹⁷⁰

Fahreddîn er-Râzî Hz. Dâvûd'un büyük günah ve küçük günah (zelle) işlediği varsayımlarından yola çıkarak değerlendirmelerde bulunduktan sonra üçüncü bir seçenek olarak Hz. Dâvûd'un herhangi bir günah işlemediğini, istiğfar ederek Rabbine yönelmesinin onun üstün faziletlerinin sonucu olduğu görüşünü öne sürmüştür. Hz. Dâvûd kendisine düşman olan bir grup onu öldürmek maksadıyla mescide girip onu hazırlıksız yakalayınca onlara zarar vermeyi düşünmüş, daha sonra bu düşüncesinden vazgeçerek onları affetmeye karar vermiştir. Hz. Dâvûd geçen bu süre zarfında imtihan edildiğini anlamıştır. Bunun üzerine onlardan intikam almayı aklından geçirdiği için, bu düşüncesinden vazgeçerek bağışlanmasını dilemiştir.¹⁷¹

2.12.1. Üçüncü İhtimal Üzerine Râzî'nin Kurduğu Kıssa-Sîret İlişkisi

¹⁶⁹ Razi, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 26, s. 380.

¹⁷⁰ Razi, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 26, s. 381.

¹⁷¹ Razi, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 26, s. 385.

Râzî'ye göre Sâd sûresinin ilk âyetlerinde müşriklerin Hz. Peygamber'e karşı tutumları, iftiraları, en önemlisi de vadettiği azabı gününden önce getirmesini istemeleri bardağı taşıran son damla olmuştur. Allah'ın Hz. Peygamber'e onların söylediklerine sabret buyurması ve Hz. Dâvûd'u özel olarak zikretmesi bu âyet grubunu üçüncü ihtimale göre anlamayı gerektirmektedir. Çünkü Hz. Peygamber'den sabırlı olması istenilen husus Hz. Dâvûd'un güçlü olduğu yönleridir. Burada anlatıldığı üzere Hz. Dâvûd kendisini öldürmeye gelen kimseleri önce etkisiz hale getirmeyi düşünmüş, daha sonra böyle düşünmenin dahi bir hata olduğunu anlayarak istiğfar etmiştir.¹⁷² Hz. Peygamber'i öldürmeyi önce teklif eden daha sonra da bunu fiili olarak gerçekleştirme girişiminde bulunan müşriklerin karşısında Allah'ın Hz. Peygamber'i bu konuda Hz. Dâvûd üzerinden eğitmesi kıssa-sîret ilişkisini kurmamızı sağlamaktadır.

2.12.2. Mâtürîdî'nin Kıssa'ya Yaklaşımı ve Kurduğu İlişkiler

Tevratta yer alan kıssanın farklı bir varyantı kaynaklarda yer almıştır. Mâtürîdî bu rivayeti nakletmekte ve bunun üzerinden değerlendirmelerde bulunmaktadır. Mâtürîdî görüşlerini bu rivayette yer alan bilgiler üzerine inşa ettiği için önemine binaen rivayeti burada kısaca özetlemek istiyoruz.

Taberî'nin bildirdiğine göre İbn Abbâs rivayet etmiştir: Hazret-i Dâvud, Yüce Allah'tan İbrâhim, İshâk ve Yâkub peygamberlere verilen makamlara ulaşmayı istemiş, Allah da ona bu nimetleri vermiştir. Ancak Allah, ona bu nimetleri verirken onu sınamak için farklı bir imtihan uygulamıştır. Hazret-i Dâvud imtihanda olduğunu unuttuğu bir zaman diliminde, bir güvercinin peşinden gittiğinde, güvercinin uçtuğu yerde bir kadın görmüştür. Kadının güzelliğine hayran kalan Hz. Dâvud, onu çağırmış ve durumunu sorarak eşinin komutan olduğunu öğrenmiştir. Daha sonra, kadının komutan olan kocasının öldürülmesi için bir mektup yazarak göndermiş, ancak kocası yerine başka kişiler ölmüştür. Bunun üzerine Allah, Hz. Dâvud'un düştüğü durumu görmüş ve onu kurtarmak istemiştir. Bir gün, iki hasım Dâvud'un yanına gelip doksan dokuz koyun hakkındaki anlaşmazlığı çözmesini istemişlerdir. Dâvud, bu olayı hatırlayarak hükmünü vermiş ve sonunda Allah'a yönelip bağışlanma dilemiştir. Allah da onun duasını kabul etmiş ve mülkünü kuvvetlendirmiştir.¹⁷³

¹⁷² Razi, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 26, s. 381.

¹⁷³ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, c. 21, s. 181- 182.

Mâtürîdî, iki davacının hesaplaşmak üzere Hz. Dâvûd’a gelişi kıssasını iki meleğin belli mesajlar vermek üzere geldiği farazi ve temsili bir anlatım olarak yorumlamıştır. Mâtürîdî meleklerin günah işleme, birbirine haksızlık etme, yalan söyleme gibi olumsuz özelliklere sahip olmamaları gerçeğinden hareketle burada sembolik bir anlatımın olduğunu söylemektedir.¹⁷⁴ Mâtürîdî’ye göre, Hz. Dâvûd’un yaşadığı olayda Allah, onun hataya düştüğünü ona göstermesi ve tövbe etmesi için meleklerini göndermiştir.¹⁷⁵

Söz konusu rivayette kendinden önceki müfessirlerin konuyu yorumlamasından yola çıkan Mâtürîdî, böyle bir olayın gerçekleşmiş olmasına ihtimal vermekle birlikte Dâvûd aleyhisselam’ın bu konuda günahı gerektirecek bir şey yapmasının mümkün olmadığını söylemektedir. Hz. Dâvûd’un gayri ihtiyari olarak o kadını görmüş olması ve medeni durumu hakkında bilgi sahibi olmadan güzelliğinden dolayı kalbinin ona meylenmesi de mümkündür. Bununla birlikte Hz. Dâvûd’un kadınla evlenebilmek için onun kocasının savaşta öldürülmesi için talimat vermesi ihtimal dahilinde değildir.¹⁷⁶

Sâd sûresinin bu pasajında kurulabilecek kıssa-sîret ilişkisi meleklerin peygamberlere ve onların maiyetindeki kimselere mesaj vermek üzere insan sûretine bürünerek gelmelerinin sünnetullah kaideleri içerisinde doğal bir durum olduğu denilebilir. Önceki peygamberlerin hayatında bu durum gerçekleştiği gibi Hz. Peygamber de bu durumu yaşamıştır. Sahabilere, Cibril aleyhisselam’ın Dıhtetül Kelbi suretinde dinlerini öğretmek üzere gelmesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir.¹⁷⁸

2.12.3. Kıssada Hz. Peygamber’e Verilen Dolaylı Mesajlar

Hz. Dâvûd’un huzuruna hiçbir izin almaksızın, muhtemeldir ki bütün güvenlik engellerini bir şekilde aşarak ulaşan davalılar, onun korkmasına ve bir güvenlik zaafiyeti sonucu kendisine zarar verecekleri endişesine kapılmasına yol açmıştır.¹⁷⁹

Yukarıda da belirttiğimiz üzere müfessirlerin çoğuna göre Hz. Dâvûd’a gelen hasımlı kimselerin melek olduğu kabul edilmektedir.¹⁸⁰ İlgili âyetler dikkatle

¹⁷⁴ Mâtürîdî, *Te’vîlâtü Ehli’s-Sunne*, c.8, s. 615.

¹⁷⁵ Mâtürîdî, *Te’vîlâtü Ehli’s-Sunne*, c.8, s. 615.

¹⁷⁶ Mâtürîdî, *Te’vîlâtü Ehli’s-Sunne*, c.8, s. 616.

¹⁷⁸ Buhârî, *İmân* 37.

¹⁷⁹ Razi, *Mefâtihu’l-Gayb*, c. 25, s. 50.

incelendiğinde meleklerin Hz. Dâvûd’a yargılama esnasında karşılaşacakları problemlere karşı bazı telkinlerde bulundukları görülmektedir. Nitekim gücü, kuvveti ve azametiyle meşhur bir peygambere telkinler üzerinden deyim yerindeyse akıl öğretilmelerinin açıklanması başka türlü mümkün değildir.

Bununla birlikte kıssanın Hz. Peygamber’e hitap ettiği gerçeğini, buradaki mesajların aynı şekilde Hz. Peygamber’e de verildiğini göz önünde bulundurarak Hz. Peygamber’in sîretinde bu mesajların yansımalarını görmeye çalışacağız. Böylelikle Hz. Dâvûd kıssalarında yer alan mesajların Hz. Peygamber’in sîretinde ne tür etkiler uyandırdığını ortaya koymaya çalışacağız.

Öncelikle insan suretine bürünmüş melekler Hz. Dâvûd’un yanına ansızın girince onun korkmasına sebep olmuşlar, davanın içeriğine ilişkin taleplerini ona bildirmeden önce onu sakinleştirmişlerdir. Yargılamanın başlamasından önce adil bir yargılama süreci için doğruluktan sapmaması ve kendilerine doğru olanı göstermesi yönünde telkinde bulunmuşlardır. Meleklerin bu telkinleri ve istekleri üzerinden ortaya çıkan ilkelere değinecek, Hz. Peygamber’in hayatında bu ilkelere ne ölçüde önem verdiğini görmeye ve anlamaya çalışacağız.

2.13. Bir Eğitim Metodu Olarak Davacıların İstekleri

Hz. Dâvûd kıssalarının bu bölümünde müfessirlerin genel görüşüne göre insan kılığına bürünmüş melekler¹⁸¹ Hz. Dâvûd’a gelerek ondan normal şartlarda bir peygamberden istenmeyecek taleplerde bulunmuşlardır. Bu durum ilk başta garip bir gözükse de meleklerin ders vermek amacıyla geldikleri düşünüldüğünde bu gayet doğal bir durumdur. Adalet ve yargılama esaslarına ilişkin bazı temel kuralların Hz. Peygamber’in sîretinde yer aldığını görmekte ve Hz. Dâvûd kıssalarının bu kısmı ile ilişkisinin olduğunu düşünmekteyiz. Sırasıyla meleklerin sözlerine yer vererek burada verilmek istenen mesajları ortaya koymaya çalışacağız.

¹⁸⁰ Taberî, *Câmiu’l-beyân*, c. 21, s. 175. .Razi, *Mefâtihu’l-Gayb*, c. 25, s. 50. Kurtubî, *Ahkâmû’l-Kurân*, c. 15, s. 164.

¹⁸¹ Razi, *Mefâtihu’l-Gayb*, c. 25, s. 383.

2.13.1. Aramızda Adil Hüküm Ver

Davacıların Hz. Dâvûd'tan kendi davaları için adaletli olmasını istemeleri normal şartlarda bir peygamberden istenmemesi gereken bir şeydir.¹⁸² Ancak bu durum davacıların insan sûretine bürünmüş melekler olduğu ve ders vermek amacıyla geldikleri düşünüldüğünde normal karşılanabilir.

Râzî'ye göre adil hükümden kastedilen belirli mevzu hakkında, Allah'ın teklif ve emrini o iki şahıs üzerinde uygulamada, o işi sapsağlam yapmaktır. Âyette yer alan بالحق lafzı “hak olan hüküm ile” manasında olup, Allah'ın verdiği hüküm anlamına gelmektedir.¹⁸³

Bu kıssada yer alan adil olma talebi ilgili bir hadiseyle Hz. Peygamber'in sûretinde de karşılaşmaktayız. Peygamber Huneyn Savaşı'nın ganimetlerini taksim ettiği esnada bazı kişilere diğerlerinden fazla hisse verdi. Bunun üzerine bir bedevi bu taksimde hakkaniyetin olmadığını ve Allah rızâsının gözetilmediğini söylemiştir. Bu sözler üzerine Resûlullah (s.a.v.)'ın yüzü kıpkırmızı kesilmiş ve Hz. Peygamber o kimseye şöyle cevap vermiştir: “Allah ve Resûlü de adâlet etmezse, hiç kimse adâlet etmez.” Daha sonra içerisinde bulunduğu durum ile Hz. Mûsâ'nın durumunu özdeşleştiren Hz. Peygamber “Allah, Mûsâ'ya rahmet etsin. O bundan daha ağır bir ithama maruz kalmıştı da sabretmişti.”¹⁸⁴ ifadelerini kullanmıştır.

Bu olayda Hz. Peygamber kendi yaşadığı problemi Hz. Mûsâ'nın yaşadığı eziyetler ile ilişkilendirmiştir. Ancak Hz. Dâvûd kıssasının serencamına baktığımızda, insanların adaletle duydukları ihtiyaç ve talepleri her dönemde peygamberlerin muhatap olduğu bir durumdur ve gereklidir. Bu kıssada yer alan figürlerin amacı eğitim olduğu için Hz. Dâvûd'un kıssası ile sûret ilişkisi kurmak gayet doğaldır. Çünkü Hz. Peygamber'in eğitimi ve ileride karşılaşabileceği problemlere ve bunların çözümlerine bu tür kıssalarla işaret edilmiş olması muhtemeldir.

İnsanların adaletle olan ihtiyacı ve Allah'ın elçilerinin adaleti gerçek anlamda tesis ettikleri hususunda Hz. Peygamber'in beyanı açıktır. Binaenaleyh bütün

¹⁸² Razi, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 26, s. 385.

¹⁸³ Razi, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 26, s. 385.

¹⁸⁴ Buhârî, Edeb 53, Müslim, Zekât 145.

peygamberler insanlar ile kurmuş oldukları ilişkilerde adaleti gözetmişler ve verdikleri hüküm Allah'ın kontrolü ve onayı altında gerçekleşmiştir.

2.13.2. Doğruluktan Sapma, Bize Doğru Yolu Göster

Âyetteki لا تشطط ifadesinde geçen fiil doğruluktan uzaklaşmak anlamına gelmektedir.¹⁸⁵ Âyete baktığımızda ise söz konusu mesele hukuki bir dava olduğu için, Hz. Dâvûd'dan vereceği hükümde haktan uzaklaşmaması talep edilmektedir.

“Bize de doğru yolu göster” ifadesi, yargılama sırasında hâkimin tarafları ifadelerinde dürüst davranmalarını, bile bile haksız iddialar ileri sürmekten, gerçeği saklamaktan kaçınmaları yönünde uyarılar yapmasının uygun olacağına işaret etmektedir.¹⁸⁶ Burada yargılama talebinde bulunanların hâkimden bunu talep ediyor olmaları ilk bakışta tuhaf gelebilir. Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi bu kimselerin melek olduğu varsayımı, Hz. Dâvûd kıssasının Hz. Muhammed'e ve Müslümanlar'a Kur'an'ın uyguladığı bir eğitim metot olduğunu düşündürmektedir. Bu yüzden burada kanaatimizce garip bir durum yoktur.

Kıssanın bu pasajı bir yönüyle İslâm'da yargılamaya dair çok önemli anahtar kavramları ve ilkeleri ortaya çıkarmıştır. Hz. Peygamber'in ve sahabilerin hayatında kilit role sahip hukuki ilkelerin nasıl hayat bulduğu da somut olarak görülmektedir. Bazı örnekler üzerinden Hz. Peygamber'in ve sahabenin bu konudaki mesajı alıp hayatlarına nasıl tatbik ettiklerini görmeye çalışacağız.

Hz. Peygamber bizzat kendisi yargı görevini icra ettiği için hadis kitaplarında Hz. Peygamber'in uygulamalarına yer verildiği gibi zamanla etrafa gönderdiği görevlilere verdiği talimatlar, adil hüküm verenlere övgüyü, yanlış yapanlara da yergiyi ifade eden hadisleri de mevcuttur.¹⁸⁷ Bu konuda Hz. Peygamber'in âyette geçen kavramları kullanarak yaşları çok genç olan iki sahabeye telkinde bulunması oldukça manidardır.

¹⁸⁵ Kurtubî, *Ahkâmû'l-Kurân*, c.15, s. 172.

¹⁸⁶ *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, çev. Hayrettin Karaman vd. (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014). c.4, s. 574-575.

¹⁸⁷ Rıfat Uslu, “İslam Yargı Hukukunda Hakimlik Müessesesi”, *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7/4 (2018), s. 67.

Yemen’e kadı olarak gönderilen Hz. Ali, yaşının küçük ve tecrübesinin olmamasından söz ettiğinde Hz. Peygamber ona “*Allah senin kalbine hidayet eder, konuşmanı güçlendirir. Önüne iki hasım oturduğu zaman birini dinlediğin gibi öbürünü de dinlemeden karar verme. Böyle davranman doğru hüküm vermen için en uygun olanıdır.*” demiştir. Hz. Ali bu temel ilkeyi yerine getirdiğini ve görevi süresince hiç şüpheyeye düşmediğini ifade etmiştir.¹⁸⁸

Yine Hz. Peygamber Muâz b. Cebel’in Yemen’e kadı olarak tayin edilmesi üzerine kendisiyle konuşmuş ve yargılama konusunda temel ilkeleri ona aktarmıştır. Hüküm verirken sırasıyla Allah’ın kitabını, Rasulünün sünnetini, kendi reyi ile içtihat edeceğini söyleyen Muâz b. Cebel’in bu yönteminden memnun kalan Hz. Peygamber ona dua etmiştir.¹⁸⁹

Burada Muâz b. Cebel’in “Allah’ın kitabıyla” ifadesinden genel olarak Kur’ân-ı Kerîm’de yer alan hadler anlaşılrsa da Kur’ân kıssalarında yer alan, söz konusu âyetteki ilkelerin de bu kapmasa girdiğini düşünmekteyiz. Nitekim buna engel bir durum teknik olarak söz konusu değildir.¹⁹⁰

Hz. Peygamber’in Kur’ân-ı Kerîm’de belirtilen temel esasları gözeterek ortaya koyduğu İslâm Hukuku adalet ve yargılama sistemi Hulefâ-yi Râşidîn döneminde de aktif bir şekilde işletilmiştir. Hz. Ömer’in, Ebû Mûsâ el-Eş’arî’ye gönderdiği mektup İslâm yargı hukukunun çekirdeğini oluşturmuştur. Hz. Ömer’in gönderdiği bu mektup yargının önemini, duruşma sırasında uyulması gereken kuralları, ispat vasıtalarını, taraflar arasında sulh ve şartlarını, kanunların yorumlanması ve boşlukların doldurulması, hatalı kararların tashihi, yargı kararlarını uygulamanın önemi, yargı kararlarının mahiyeti ve yargı bağımsızlığı¹⁹¹ gibi konuların sahabenin hayatında nasıl içselleştirildiğini göstermektedir. Tezimizi destekler mahiyette olduğu için Hz. Ömer’in, Ebû Mûsâ el-Eş’arî’ye gönderdiği mektupta yer alan bazı noktalara temas etmek istiyoruz.

¹⁸⁸ Süleyman b. el-Eş’as es-Sicistânî Ebû Dâvûd, *Sünenu Ebî Dâvûd*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid (Beyrut: el-Mektebetu’l-Asriyye, 1992). Akdiye, 6.

¹⁸⁹ Ebû Dâvûd, *Sünenu Ebî Dâvûd*. Akdiye, 11.

¹⁹⁰ Dr. Abdullah Acar, “Bir İctihad Kaynağı Olarak Kur’an Kıssaları” 9 (2007), s. 97-152.

¹⁹¹ Uslu, “İslam Yargı Hukukunda Hakimlik Müessesesi”, s. 68.

H. Ömer mektubunda yargının sağlam bir farz ve uyulması gereken bir sünnet olduğunu beyan etmiştir. Davayı iyice inceleme, taraflar arasında eşit muamele etme ve bunu onlara hissettirme, insanlar arasında sulh yapma esasları, emsal teşkil eden davaları inceleme, yeni delil ve bulgulara ulaşınca hükmü değiştirmekten geri durmama, davayı makul bir sürede tamamlama gibi pek çok temel konu mektupta yer almıştır.¹⁹² Görüldüğü üzere bu esasların bir kısmı H. Dâvûd kıssasında yer alan yargılama esaslarının H. Peygamber'in ve sahabenin hayatında yer bulunduğunu göstermektedir.

H. Dâvûd kıssalarında verilen mesajlar içinde bulunulan zaman diliminde H. Peygamber'in ve sahabilerin dertlerine teselli olacak bir özellik taşısa da kıssalarda verilen bazı mesajlar henüz gerçekleşmemiş olaylar hakkında da olabilir. Bu kıssa da görüldüğü üzere adalet ile ilgili bazı temel prensipler bir olay üzerinden ortaya konulmuştur.

2.14. Ortaklık İlişkilerinde Birbirine Haksızlık Etmeyenlerin Durumu

İlgili âyet.¹⁹³ müfessirler tarafından yorumlanırken H. Dâvûd'un yargılama aşamasında bir tarafı dinleyerek hüküm verdiği ya da davalının ikrarıyla davacının iddiasının sübut bulması üzerine gerçekleştiği yorumu da yapılmıştır.¹⁹⁴ Başka bir görüşe göre H. Dâvûd tek tarafı dinledikten sonra o kişinin halindeki mağduriyet üzerine acele bir hüküm vererek bununla sınanmış, bunun üzerine hata ettiğini anlamış, bağışlanma dileyerek secdeye kapanmıştır.¹⁹⁵

Sembollerle ve mesajlarla dolu olduğu kabul edilen bu kıssada H. Peygamber'e ve inananlara bir hakikat olarak önemli bir mesaj daha verilmiştir. Hayatın doğal akışı içerisinde insanlar birbiriyle ticari ilişkiler kurarlar. H. Dâvûd'un diliyle vurgulandığı üzere aralarında ortaklık ilişkisi bulunanların çoğu birbirine haksızlık eder, birbirinin

¹⁹² Uslu, "İslam Yargı Hukukunda Hakimlik Müessesesi", s. 68. Ayrıca Bkz. Abdüsselam Arı, "Hz. Ömer'in Ebu Musa El- Eşari'ye Gönderdiği Mektubun Yargılama Hukuku Açısından Analizi", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 2 (2003), s. 87-88.

¹⁹³ Dâvûd şöyle dedi: "Senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle doğrusu sana karşı haksızlık etmiştir. Zaten aralarında ortaklık ilişkileri bulunanların çoğu birbirine haksızlık ederler; yalnız iman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapmakta olanlar böyle değildir; ama onlar da o kadar az ki!" Dâvûd (böyle bir temsil ile) kendisini sınadığımızı anladı. Bunun üzerine rabbinden kendisini bağışlamasını dileyerek secdeye kapandı ve bütünüyle O'na yöneldi. Sâd 38/ 24.

¹⁹⁴ *Kur'an Yolu*. c.4, s. 575-576.

¹⁹⁵ Kurtubî, *Ahkâmû'l-Kurân*, c. 15, s.178.

açığını ve zaaflarını bildiği için diğerini kandırmaya çalışırlar. Bu durumun örnekleri günümüzde de medyaya yansıyan haberlerde sıklıkla görülmektedir.¹⁹⁶ Hatta daha ileri boyuta taşınan bu tür olaylar taraflardan birinin diğerini öldürmesiyle sonuçlanacak kadar üzücü bir hal almaktadır.¹⁹⁷

İşte bu noktada gerçek anlamda iman edip, imanlarını samimi ve güzel davranışlarla kuvvetlendiren kimseler bu durumun istisnasını oluşturmaktadır. Bu özelliklere sahip kimseler yukarıda belirtilen durumun tam aksine ortaklık ilişkisi kurdukları kimselerin hakkını koruma hususunda titiz davranırlar. Bunun mükafatı da hem dünyevî hem de uhrevî anlamda büyüktür. Nitekim bir kudsî hadiste Allah Teala şöyle buyurmaktadır: *“Biri arkadaşına hainlik etmediği müddetçe, ben iki ortağın üçüncüsüyüm (onlara yardım eder ve onları korurum). Ama onlardan birisi diğerine hainlik ederse, ben aralarından çekilirim.”*¹⁹⁸ Hz. Dâvûd kıssasında görüldüğü üzere insanların ortaklık ilişkilerine yönelik verilen temel mesajlar Hz. Peygamber’in naklettiği kudsî bir hadiste de karşımıza çıkmaktadır. Âyette Hz. Dâvûd üzerinden verilen mesajın, Hz. Peygamber’in diliyle hayat bulması kıssa-sîret ilişkisini gösteren bir örnektir.

Hz. Dâvûd’un sınıandığını anlaması üzerine Rabbine tövbe ederek secdeye kapandığı konusu ile alakalı Allah Teala Hz. Dâvûd’un tövbesini kabul ettiğini ve kendisine hem dünyada hem de âhirette güzel bir gelecek hazırladığını bildirilmiştir.¹⁹⁹

Kanaatimizce burada Hz. Peygamber’e ve müminlere verilen önemli mesajlar vardır. Her insan bireysel hayatında ve dini olarak yürüttüğü işlerde hata edebilecek bir potansiyele sahiptir. Önemli olan kişinin hata ettiği zaman yaptığı hatanın farkına varması ve rabbine yönelerek ondan af dilemesidir. Böylelikle hatasının örtüleceği ve güzel bir gelecek müjdesi tüm insanlara verilmektedir. Hz. Peygamber’in tövbe konusundaki hadîs-i şerifleri pek çok yönüyle bu mesajları destekler mahiyettedir.

¹⁹⁶ <https://www.haberler.com/magazin/coskun-sabah-a-doz-kazigi-birlikte-tavuk-14702586-haberi/>

¹⁹⁷ <https://www.mynet.com/kendisini-dolandirdigi-iddiasıyla-eski-ortagini-ve-alacaklisini-olduren-70-yasindaki-sanik-hakim-karsisinda-180105535406>.

¹⁹⁸ Ebû Dâvûd, Büyû’, 26.

¹⁹⁹ Sâd 38/ 25.

2.15. Dâvûd Peygamber'in Secdesi

Allah Teala Hz. Dâvûd'un tevbe etmek için secdeye gittiğini bildirmektedir. Hz. Peygamber bu secde hakkında ashabını bilgilendirmiş ve kendisi de bu âyet okunduğu zaman secde etmiştir. Hz. Dâvûd'un bu secdesi ile alakalı Hz. Peygamber: *“Bu bir peygamberin tevbesini ifade etmektedir. Ancak ben sizin secde için hazırlandığınızı gördüm” deyip (minberden) indi ve secde etti. Dâvûd'un lafzı budur.*”²⁰⁰ diyerek bu meselede bir nevi Hz. Dâvûd'un sünnetiyle amel etmiştir.

*“Ey Dâvûd! Biz seni yeryüzünde halife yaptık; onun için insanlar arasında adaletle hükmet; nefsin isteklerine uyma, sonra seni Allah yolundan saptırır. Kuşkusuz, Allah yolundan sapanlara, hesap verme gününü unutmaları yüzünden çok ağır bir azap vardır.”*²⁰¹

Hz. Dâvûd'un güçlü bir karakter yapısına sahip olduğu ve bu gücün ibadet ve diğer görevlerini başarıyla yerine getirmesinden kaynaklandığı müfessirlerin genel kanaatidir.²⁰² Bu durumda yönetim ve adaleti gözeten bir şahsiyet olması peygamberlik ve hükümdarlık görevleriyle alakalı örnek yönü, hata ettiği zaman hatasının farkına varıp pişman olması, Allah'a yönelip O'na ibadet ve dua etmesi, tövbe edip bağışlanma dilemesi²⁰³ onun kulluk yönünü rol model olarak ortaya koymaktadır.

Sûrenin başından itibaren Hz. Peygamber'e ve onun önderliğinde ümmetine verilen kapsayıcı mahiyetteki mesajın şu olduğu söylenebilir: *“İşlerinizde adaletten ayrılmaz, yanlışlarınızı düzelterip Allah'a yönelir, O'nun huzurunda ibadet eder, engin mağfiretine sığınır, böylece ruhunuzu kötülüklerden arındırırsanız, Allah katında değerinizi yükseleceği gibi düşmanlarınıza karşı da güçlü olur, sonunda başarıyı siz elde edersiniz.*”²⁰⁴

2.16. Neml Sûresi

Neml sûresi Mekke döneminde nazil olan bir sûredir. Tıpkı Sâd sûresi gibi İslâmiyet'e karşı tepki ve direnişlerin şiddetlendiği bir dönemde inmiştir. Konumuz ile

²⁰⁰ Ebû Dâvûd, Secdeler, 59.

²⁰¹ Sâd 38/ 26.

²⁰² Bkz.: yuk. s.34.

²⁰³ Kur'an Yolu. c.4, s. 577.

²⁰⁴ Kur'an Yolu, c.4, s. 577.

ilgili olan 15. âyet hakkında özel bir nüzûl sebebi bulunmadığından sûrenin genel muhtevası üzerinden verilen mesajı anlamaya çalışacağız.

Neml sûresinde Allah'ın birliği ve âhiret hayatının gerçekliği vurgulanmıştır. Bununla birlikte bu sûrede tüm insanlara vahiy yoluyla Allah'ın mesajının ulaştığı bilgisi mevcuttur. Müşriklerle yoğun mücadelenin devam ettiği bir dönemde Hz. Peygamber'e ve tüm inananlara bazı peygamberler ile birlikte Dâvûd ve Süleyman peygamberler üzerinden mesajlar verilmiştir.

Konumuzla ilgili olan Hz. Dâvûd kıssasının bu sûrede öne çıkan mesajı kendisine oğlu Hz. Süleyman ile birlikte ilim nimetinin verilmiş olmasıdır.²⁰⁶ Bu ilmin ne olduğu ve neleri kapsadığı ile alakalı müfessirler farklı yorumlarda bulunmuşlardır. Taberî'ye göre Dâvûd ve Süleyman peygamberlere verilen ilim kuşların ve diğer hayvanların dilinden anlamalarıydı, bunun yanı sıra bu ilim Dâvûd ve Süleyman peygamberin kendi zamanlarında yaşayan diğer insanlarda bulunmayan bir niteliğe sahip olmasıydı.²⁰⁷

Mâtürîdî bu âyette kullanılan ilim ifadesinin kapsamı ile alakalı yapılan yorumları bazılarını zikretmiş ancak bu ilmin ne olduğuna dair Allah tarafından bir açıklama yapılmadığı için Allah adına yalan beyanda bulunma endişesiyle kendisi bir yorum yapmaktan kaçınmıştır.²⁰⁸ Râzî'ye göre Dâvûd ve Süleyman peygamberlerin hamd etmeleri, kendilerine verilen ilim sebebiyle olmuştur. Aslında ilim pek çok insana verilen bir nimettir ancak bu ilmi bir üstünlük vesilesi haline getiren husus Allah hakkında ve onun sıfatlarına dair olmasıdır. Böylelikle kul bu ilimlerde derinleşir ve kalbinde şüpheyi yer kalmaz, Allah'tan gafil olmayacak hale ulaşır.²⁰⁹

Görüşlerinde Râzî'nin bu konudaki fikirlerinin etkisi olduğunu düşündüğümüz Mevdûdî konuyu örneklendirerek önemli bilgiler sunmaktadır. Mevdûdî, Dâvûd ve Süleyman peygamberlere verilen ilmin hakikat bilgisi, sahip oldukları her şeyin sadece Allah'ın lütfu olduğu konusundaki farkındalık bilgisi olduğunu öne sürmüştür. Daha

²⁰⁶ Şüphesiz biz Dâvûd'a ve Süleyman'a da bir ilim verdik. "Bizi mümin kullarının birçoğundan üstün kılan Allah'a hamdolsun!" dediler. Süleyman Dâvûd'un yerine geçti. Dedi ki: "Ey insanlar! Bize kuş dili öğretildi ve bize her şeyden gerektiği kadar verildi. Doğrusu bu apaçık bir lutuftur." Neml 27/ 15-16.

²⁰⁷ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr Taberî, *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân* (Mısır: Dâru Hicr, 2001), c. 19, s. 437.

²⁰⁸ Mâtürîdî, *Te'vilâtü Ehli's-Sunne*. c. 8, s. 154.

²⁰⁹ Razi, *Mefâtihu'l-Gayb*., c. 25, s. 54..

açık bir ifadeyle bu ilim eşyayı tasarruf hususunda onlara verilen hakların Allah'ın murat ettiği şekliyle kullanımına dönük bir bilgidir.

Kendisine ilim verilen kimseler sahip oldukları nimetleri nasıl kullanacakları hususunda âhiret ve hesap verme odaklı düşündükleri için bu konuda yüksek şuura sahiptirler. Mevdûdî dünya nimetleri bakımından Dâvûd ve Süleyman peygamberlere verilen nimetlerin benzerinin Firavun'a da verildiğini ancak Firavun'un bu âyette zikredilen ilmin zıddı olan cehaletinden dolayı nimetleri kendinden bilmesi ve yanlış kullanmasından ötürü helake sürüklendiğini belirtmiştir.²¹⁰

İbn Âşûr bu âyeti yorumlarken Hz. Dâvûd'un kendisine ilim ve peygamberlik verilmeden önceki hayatı ile Hz. Peygamber'in ümmi oluşu arasında bir bağ kurmuştur. Kendi döneminde peygamberler ve din adamlarının çokça bulunmasına rağmen Allah Teala koyun çobanlığı yapan Dâvûd peygamberi seçmiş ve ona ilim ve zenginlik yönünden çokça lütufta bulunmuştur. Aynı şekilde Hz. Peygamber'in döneminde de pek çok ümmi kimse olmasına rağmen peygamberlik için onu seçmiştir. Bu durum tamamen Allah'ın bir lütfu olarak gerçekleşmiştir.²¹¹

İbn Âşûr'un, Hz. Dâvûd ile Hz. Peygamber'in risalet görevlerinden önceki yaşamlarını kıyas ederek aralarında bağ kurması onun kıssa-sîret ilişkisi kurduğunu gözler önüne sermektedir. Dâvûd ve Süleyman peygamberlerin kendilerine verilen üstünlük sebebiyle Allah'a hamd etmeleri de Hz. Peygamber ve müminler için önemli bir örneklik ortaya koymaktadır. Aynı şekilde onlara verilen bu üstünlüğün bir sonucu olarak maddî ve mânevî nimetlerin doğru kullanımı ve yönetimi hususunda önemli mesajlar Hz. Peygamber'e ve tüm inananlara verilmiştir.

2.17. İsrâ sûresi

İsrâ sûresi Mekke döneminin sonlarında nazil olan sûrelerdendir. Nüzûl sırasına göre 50., mushaf tertibine göre 17. sırada yer almaktadır. Sûrede, sûreye ismini de veren gece yürüyüşü anlamına gelen İsrâ hadisesine vurgu yapılmakla birlikte Müslümanların günlük yaşamını ilgilendiren pek çok ahlaki konuya da değinilmiştir. Ayrıca yoğun bir şekilde tevhid vurgusu yapılmış, yeryüzündeki varlıkların zikir halinde oluşları, Hz.

²¹⁰ Mevdudi, *Tefhimu'l Kur'an*, c. 4, s. 82.

²¹¹ Muhammed Tâhir İbn Âşûr, *Et- Tahrir ve 't- Tenvir* (Tunus: Daru't- Tunusiyye, 1984), c. 19, s. 233.

Peygamber'in davetine engel olan müşriklerin tutum ve akibetleri gibi konular işlenmiştir.²¹²

Konumuzda ilgili olan 55. âyet ile ilgili doğrudan bir nüzûl sebebi bulunmamakta birlikte genel olarak müşriklerin inkarcı tutumları ve Hz. Peygamber'in risaletini kabul etmemeleri üzerine cevap niteliğinde bir nüzûl sebebi olduğu söylenebilir.

Yarattığı kulların durumlarını en iyi bilen Allah Teala, bu âyette peygamberlerin bir kısmını diğerlerine üstün kıldığını bildirmiştir.²¹³ Üstün kılmanın bu bağlamda bildirilmesinin arka planında yaratıcının kullarının ahlaklarını, meziyetlerini, durumlarını, mallarını bizzat kendisinin farklı kılması vardır.²¹⁴ Her şeye hakim olan Allah Teala inkarcı müşriklere bütün itiraz kapılarını kapatmıştır. Seçtiği kullarından Hz. Mûsâ'ya Tevrat'ı; Hz. Dâvûd'a Zebur'u; Hz. İsa'ya da İncil'i vermiştir. Hal böyle iken Hz. Muhammed'e de Kur'ân'ı vererek onu, bütün mahlûkattan üstün kılması akıldan uzak görülecek bir durum olmayıp, hikmetinin gereğidir.

Âyetin devamında Allah, Dâvûd peygamberin adını zikrederek ona Zebur'u verdiğini özellikle vurgulamıştır.²¹⁵ Bu vurgunun bazı sebepleri mevcuttur. Müfessirler'in çoğu bu hususta Fahreddîn er-Râzî'nin ortaya koyduğu çıkarımlara eserlerinde yer vermişlerdir. Bu maddeleri Elmalılı Hamdi Yazır da eserinde veciz bir şekilde özetlemiştir. Bu maddelere burada yer vermek istiyoruz:

2.17.1. Hz. Dâvûd'a Zebur Verildiğinin Özellikle Zikredilmesinin Sebepleri:

1- Kureyşliler Peygambere karşı mücadele etmek için Yahudilere müracaat ediyorlardı. Yahudiler de: "*Mûsa'dan sonra peygamber yoktur, Tevrat'tan sonra kitap yoktur.*" diyorlardı. Hz. Dâvûd'a Zebur verildiği bilgisi yine bir ilâhî kitap olan Kur'ân-ı Kerîm'de bildirilmiş ve müşriklerin bu iddiaları çürütülmüştür.

²¹² M. Kâmil Yaşaroğlu, "İsrâ Sûresi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001).

²¹³ "Göklerde ve yerde olanları en iyi bilen senin rabbindir. Doğrusu biz peygamberlerin kimini kiminden üstün kıldık." İsrâ 17/55.

²¹⁴ Kurtubî, *Ahkâmû'l-Kurân*, c. 10, s. 159.

²¹⁵ "Dâvûd'a da Zebûr'u verdik." İsrâ 17/55.

2- Bununla Hz. Dâvûd'un üstünlüğüne işaret edilmiştir. Çünkü Dâvûd (a.s.) büyük bir hükümdardı. Böyle iken burada onun hükümdarlığı göz önünde bulundurulmayıp da ona Zebur'un tahsis edilmesi, zikredilen üstünlükten maksatın, mal ve mülk (otorite) ile değil, ilim ve din ile üstünlük demek olduğunu göstermektedir.

3- Zebur'da peygamberlerin sonuncusu Hazret-i Muhammed ve onun ümmetinin, ümmetlerin en hayırlısı olduğu bilgisi mevcuttur. Nitekim "Yemin olsun ki biz, Tevrat'tan sonra Zebur'da da: *"Yeryüzüne mutlaka salih kullarım varis olacak"* diye yazmıştık." (Enbiyâ 21/105) buyurulmuştur.²¹⁶

Âyeti yukarıda izah ettiğimiz şekliyle anlamaya çalıştığımızda Hz. Peygamber'in zaten meşru olan risalet görevi Hz. Dâvûd üzerinden, Allah'ın lütfunu dilediği kimselere vereceğini bildirmesi ve yaşanmış tarihi gerçekliklerle tescillenmiştir. Böylelikle müşriklerin kendi zihin dünyalarında bir türlü kabullenemedikleri risalet görevi ile alakalı meşruiyet problemi ortadan kalkmıştır.

Hz. Peygamber'e hitapla kendisinden önce gönderilen peygamberlerin olduğu ve bu peygamberlere kitap verildiği bilgisi, Hz. Peygamber'e ve içinde bulunduğu topluma verilmiş önemli bir mesajdır. Kanaatimizce bu mesaj, kendisinden önce yaşayan peygamberlerin kıssalarıyla, Hz. Peygamber'in sîreti arasında kurulan bağ ve köprü görevi görmektedir. İbn Âşûr Neml sûresinde olduğu gibi bu âyette de Hz. Dâvûd ile Hz. Peygamber'in peygamberlikten önceki yaşantıları arasında bağ kurmuş ve burada Hz. Dâvûd'un özellikle zikredilmesinin, Hz. Peygamber'in risaletini farklı gerekçelerle kabul etmek istemeyen kimselere bir cevap mahiyetinde olduğunu öne sürmüştür.²¹⁷

2.18. En'âm sûresi

Hz. Dâvûd'un isminin geçtiği bu âyet grubu müfessirlerin genel kanaatine göre Hz. İbrahim'e verilen nimetler ile ilgilidir.²¹⁸ Bu pasajda doğrudan veya dolaylı olarak Hz. Peygamber ile Hz. Dâvûd arasında bir kıssa-sîret ilişkisinden söz etmek oldukça güçtür.

²¹⁶ Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili Tefsiri*, ed. Sıtkı Gülle (İstanbul: Huzur Yayınevi, 2008), c. 5, s. 498- 499.

²¹⁷ İbn Âşûr, *Et- Tahrir ve't- Tenvir*, c.15, s. 30.

²¹⁸ En'âm 6/ 84.

2.19. Sebe sûresi

Nüzûl sırasına göre 58. sırada yer alan Sebe sûresi genel kabule göre Mekki sûrelerdendir. Nüzûl sebebi olarak Ebû Süfyân'ın ölümden sonraki ebedî hayatı ve kötülerin azaba mâruz kalacağı gerçeğini inkâr edişi zikredilse de²¹⁹ bunun Ebû Süfyân'a has bir tavır olmadığı aşıkardır. Hz. Peygamber dönemindeki müşriklerin Allah'ın birliğini ve âhiret hayatının varlığını inkâr konusunda sert bir tutum sergilemeleri şeklinde genel bir nüzûl sebebinden söz etmek daha uygundur.

Mekke döneminin ikinci yarısının sonlarına doğru indiği tahmin edilen Sebe' sûresinin temel konusu, Allah'ın birliğine ve âhiret inancına davettir. Sûrede tevhid ilkesini pekiştirmek için yer yer çok tanrı inancı eleştirilmekte ve Allah'ın dünya hayatında lütfettiği hükümler ve refah gibi nimetlerin geçiciliğine dikkat çekilmektedir.²²⁰

Sûrenin tezimize konu olan kısmı Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman peygamberlere yaptıkları güzel kulluğa karşılık kendilerine verilen nimetlerin sayılması ve sûrenin de adını aldığı isyankar tutumlar sergileyen, inanmayan Sebe kavminin akibeti üzerinden gerekli derslerin alınmasıdır. Sebe sûresinin son kısmında inkarcı müşriklere verilen çarpıcı mesajlar ve akıbetlerinin ne olacağının önceden haber verilmesi gibi mucizeler de yer almaktadır.²²¹ Sûrenin 10. âyetinde Allah Teala te'kidli bir şekilde Hz. Dâvûd'a özel lütuflarda bulunduğunu ifade edip sadece ona has olan özellikleri sıralamıştır. Sûrenin buraya kadar olan ilk dokuz âyetinde yer alan bilgi ve mesajlar üzerinden Hz. Dâvûd'a verilen müstesna nimetlere temas edecek, onun niçin özellikle ilk sırada anlatıldığı üzerinde duracağız.

2.19.1. Sûrenin İlk âyetlerinde Yer Alan Mesajlar

Dünya ve âhirette hamdin Allah'a ait olduğunu belirterek başlayan sûrenin ilerleyen âyetlerinde büyük, küçük ne varsa her şeyin Allah'ın ilmi ve kudreti çerçevesinde gerçekleştiği mesajı açık bir şekilde verilmektedir. Yere inen ve göğe çıkan ifadesiyle maddî ve mânevî alemde yer alan bütün varlıkların, nimetlerin

²¹⁹ Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelüsî Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-muhît fi't-tefsîr*, ed. Sıtkî Muhammed Cemîl (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1999), c. 8, s. 518.

²²⁰ Bekir Topaloğlu, "Sebe' Sûresi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009).

²²¹ Topaloğlu, "Sebe' Sûresi".

kapsandığı görüşü alimlerce zikredilmiştir.²²² Hal böyle iken inanmayan kimselerin “*Bize kıyamet gelmeyecek.*” iddiaları kesin bir şekilde reddedilmiş ve Hz. Peygamber bu inkarcılara karşı Allah’a yemin ederek kıyametin geleceği bilgisini adeta haykırmıştır.

Devam eden âyetlerde iyilerle kötülerin mücadelesinin sonucunun görülmesi için kıyametin gerçekleşeceği bilgisi vurgulanmıştır. Allah’ın âyetlerini yukarıda söylediğimiz inkar başta olmak üzere her türlü propaganda ile yalanlayan ve çarpıtan kimselerin kötü bir akıbete uğrayacakları haber verilmiştir. Bununla birlikte kendilerine tebliğ edilen bilgilere inanan ve bunun gereği olarak güzel işler yapanların karşılıklarını güzel bir şekilde alacakları bildirilmiştir.²²³

İnkarcılar güvenilir bir insan olarak tanıdıkları Hz. Peygamber’in getirdiği Kur’ân-ı Kerîm’i yalanlamışlar, öldükten sonra dirilmeyi kabul etmeyerek bu itirazlarını alaylı bir şekilde dile getirmişlerdir.²²⁴ Bununla da yetinmeyip insanları yanıltmak ve Hz. Peygamber’e tavrı almalarını sağlamak için onu yalan söylemekle ve aklını yitirmekle itham etmişlerdir. Onun sözlerini anlamsız hale getirme çabası güden kara propaganda yapmışlardır.

Müşriklerin bu tutumunun neden kaynaklandığı ile alakalı Zemahşerî önemli bir açıklamada bulunmuştur. Resûlullah (s.a.v.) Kureyşliler arasında ünlü ve tanınan bir kimseydi. Onun öldükten sonra dirilişi haber vermesi de aralarında yaygın bir husustu. Müşrikler Hz. Peygamber hakkında “*Size dirilişten haber veren bir adam gösterelim mi?*” diyerek onu belirsiz bir şahsiyet olarak nitelemişlerdir. Zemahşerî müşriklerin bu tavırlarının arka planında Hz. Peygamberle alay etmek, onu küçümsemek olduğunu ileri sürmüştür. Böylelikle onun söylediklerini anlamsız hale getirmeyi amaçlamışlardır.”²²⁵

Zemahşerî’nin âyetin tefsirinde yapmış olduğu açıklama ile de anlaşılmaktadır ki inkarcı müşrikler siyasi, ekonomik ve sosyal nüfuzlarını kullanarak böyle bir girişimde bulunmuşlardır. Nitekim Sebe sûresinin Mekke döneminin ikinci yarısında nazil olduğu genel bilgisi göz önünde bulundurulduğunda bu süreç boykot yıllarının başlangıcı,

²²² Taberî, *Câmiu’l-beyân*, c. 20, s. 348.

²²³ Sebe 34/ 1- 10.

²²⁴ *İnkârcılar şöyle dediler: “Çürüyüp paramparça olduğunuzda yeni bir yaratılışa konu olacağınızı iddia eden bir adam gösterelim mi size? Allah hakkında yalan mı uyduruyor, yoksa aklını mı yitirmiş bu?” Bilâkis! Asıl âhirete inanmayanlar azaptadırlar ve tam bir sapkınlık içindedirler. (Sebe 34/ 7-8)*

²²⁵ Ebû’l-Kâsım Mahmûd b. ‘Amr ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf ‘an Hakâiki Ğavâmidi’t-Tenzîl* (Beyrut: Dâru’l-Kitâbi’l-‘Arabî, 1407), c. 3, s. 570.

Habeşistan’a hicret gibi müminler açısından zor günlerin yaşandığı zaman dilimlerine tekabül etmektedir.

Allah Teala Hz. Peygamber hakkında akıl almaz iddialarda bulunan müşriklerin azap ve derin bir sapıklık içerisinde olduklarını haber vermiştir. Bununla birlikte onların kendilerini kuşatan göğe ve yere bakıp düşünmelerini istemektedir. Daha sonra Allah, inkarcı müşrikleri yerin dibine batırmakla ve üzerlerine gökten parçalar düşürmekle tehdit etmiştir. Allah’a yönelen, vahyin mesajını anlamaya çalışan, çevredeki düzene ve uyuma bakarak hiçbir şeyin kendi başına var olamayacağını, anlayan her kul için önemli işaret ve mesajlar olduğunu da bildirilmiştir.

Dâvûd (a.s.) ile ilgili âyet grubuna geçmeden evvel şunu da ifade etmek gerekir ki yukarıda aktardığımız ilk dokuz âyette inananlar ile inanmayanlar arasındaki büyük farka da temas edilmiştir. Allah’ın yüceliği, kudreti ve her şeyi kuşatan varlığı ile tüm durumlara hakim olduğu mesajı, kıyametin kopmasında en ufak bir şüphenin olmadığı gerçeğinin Hz. Peygamber ile müşrikler arasındaki diyalog üzerinden tekid edilmesi sûrenin ilk bölümün dikkat çeken mesajıdır. Müşriklerin Hz. Peygamber hakkında bilinçli bir şekilde tutarsız iddialarda bulunmaları, Hz. Peygamber’in bu ithamlardan temize çıkarılması, bunun üzerine Hz. Dâvûd kıssasının anlatılması kanaatimizce birbirini tamamlayan unsurlardır. Zira âhiret ve dünya nimetleri konusunda çok büyük lütuflara mazhar olan bir peygamber zor ve sıkıntılı bir zaman diliminden geçen Hz. Peygamber ve müminler için rol model ve teselli vesilesi olarak anlatılmıştır.

2.19.2. Hz. Dâvûd’a Verilen Müstesna Lütuf

Allah Teala Sebe sûresinin 10. âyetinde “*Andolsun biz Dâvûd’a tarafımızdan müstesna bir lutufta bulunduk.*”²²⁶ buyurmuştur. Müfessirler buradaki müstesna lütfun ne olduğuna dair yorum yaparken Kur’ân-ı Kerîm’de Hz. Dâvûd ile ilgili zikredilen özellikleri sıralamışlardır. Bunlar; Nübüvvet, zebur, ilim, kuvvet, dağların ve insanların ona musahhar kılınması, tevbesinin kabulü, adaletle hükmetme, demirin yumuşatılması ve güzel sestir. Sûrenin ilk bölümünden onuncu âyete kadar olan akışına baktığımızda Hz. Dâvûd’a verildiği söylenen müstesna lütuf; Kurtubî’ye göre nübüvvet nimetidir.²²⁷ Çünkü müşriklerin Hz. Peygamberle alay etmeleri ve onu küçük düşürücü ithamlarda

²²⁶ Sebe 54/ 10.

²²⁷ Kurtubî, *Ahkâmû’l-Kurân*, c. 14, s. 264.

bulunmaları, Hz. Peygamber'in kendisine verilen nübüvvet görevini yerine getirirken insanlara iletmişti ilâhî mesaja itiraz üzerinden gerçekleşmektedir. Kurtubî burada Yüce Allah'ın Hz. Dâvûd'a bir lütuf ve üstünlük olarak peygamberlik görevini vermesini, Hz. Muhammed'in peygamberliğini inkar eden kimselere verilmiş bir cevap olarak yorumlamıştır.²²⁸ Tâhir İbn Âşûr, Hz. Dâvûd'un zorlu imtihanlarla sılandıktan dünya ve âhiret nimetlerine kavuşmasıyla Hz. Peygamber'in bu dönemde müşriklerin baskı ve zorlamaları arasında bir bağlantı olduğunu ileri sürmüştür. Tâhir İbn Âşûr âyetin bu kısmını Sâd sûresinde yer aldığı gibi Hz. Peygamber'e içinde bulunduğu zorlu süreçte Hz. Dâvûd gibi sabretmesi halinde dünya ve âhiret nimetlerinin verileceğine bir işaret saymıştır. Böylelikle kıssanın vermek istediği mesajın Hz. Peygamber'in sîretine nasıl yansıdığını ortaya koymuştur.²²⁹

2.19.3. Dağların Onunla Birlikte Tesbih Etmesi

Sâd sûresinde dağların Hz. Dâvûd ile birlikte zikir yapması ve kuşlarında Hz. Dâvûd'a katılması ile alakalı müfessirlerin genel görüşlerini ve diğerlerinden farklılık arz eden yorumlarını aktararak konuyu anlatmaya çalışmıştık. Burada konuyu tekrardan ele almak yerine bu konudaki görüşleri özetleyerek diğer kısma geçmek istiyoruz.

Hz. Dâvûd'a dağların ve kuşların tesbih esnasında eşlik etmesini, kendilerine özgü bir tarzda bizatihi varlıkları ve kendi özellikleri itibarıyla olduğunu söyleyen müfessirler bulunduğu gibi; Hz. Dâvûd'un kullukta kendisini kusurlu bulması üzerine Allah'a yakarırken gür sesiyle dağı taşı inlettirdiği ve ahenkli terennümüne kuşların eşlik ettiği görüşünü savunan müfessirler de vardır. Her iki durumda da Hz. Dâvûd'un yakarışındaki samimiyet Allah'ın hoşnutluğunu kazanmasına, Allah'ın dilemesiyle cansız varlık olan dağlar ve kendine özgü diliyle kuşlar üzerinde etki meydana getirmiştir. Böylelikle başta Hz. Peygamber ve vahye muhatap kılınan kimseler olmak üzere kıyamete kadar gelecek tüm insanlara samimiyetle ve içtenlikle yapılan ibadetlerin kabul edileceği ve güzel bir şekilde anılacağı mesajı verilmiştir.²³⁰

Hz. Dâvûd'un Allah'ı zikretmesiyle dağların ve kuşlarında onun zikrine katılması onun etkileyici bir sese sahip olmasıyla da ilişkilendirilmiştir. Nitekim Hz. Peygamber bir gün Ebû Mûsa el-Eş'arî'nin Kur'ân okuduğunu işitmiş ve ona: “*Ey Ebû*

²²⁸ Kurtubî, *Ahkâmû'l-Kurân*, . c. 14, s. 265.

²²⁹ İbn Âşûr, *Et- Tahrir ve't- Tenvir*, c. 22, s. 155.

²³⁰ Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe ve Meal Tefsir*. c. 4, s. 416- 418.

Mûsa, şüphesiz ki sana, Dâvûd ailesine verilen güzel nağmelerden bir nağme verilmiştir.” buyurmuştur.²³¹ Bu hadisi şerifte Hz. Peygamber’in kendi ashabıyla Hz. Dâvûd arasında bir bağ kurduğu da görülmektedir. Hz. Peygamber sevdiği ve hoşlandığı bir davranışı gördüğü zaman ashabını bu şekilde takdir etmektedir. Böylelikle kendinden önce gelen peygamberleri güzellekle anmakta, onların özellikleriyle sahabe arasında bağ kurarak ashabını motive etmektedir.

2.19.4. Onun İçin Demirin Yumuşatılması

Hz. Dâvûd’a verilen nimetlerden birisi de demiri ateşe sokmaksızın ya da çekiçe dövmeksizin onun elinde yaş çamur gibi olması, demire istediği şekli eliyle vermesidir.²³² İbn Abbas demirin Hz. Dâvûd’un elinde balmumu gibi olduğunu ifade etmiştir. Başka bir görüşe göre ona demiri bükebilecek bir güç verilmiştir.²³³

Hz. Dâvûd’a lütfedilen bu özellik ile alakalı nakledilen bir rivayet özetle şöyledir: Dâvûd (a.s.), İsrailoğulları’nın hükümdarı olduktan sonra bir gün insan kılığında dolaşan bir melek gördü. Bu melek, Dâvûd’un kusursuz bir kul olabilmesinin önünde bir engel olduğunu söyledi. Hz. Dâvûd rızkını beytûlmâlden değil elinin emeğinden elde etmeliydi. Hz. Dâvûd, Allah’a yönelerek bu konuda yardım istedi. Allah, Dâvûd peygambere zırh yapma sanatını öğretti ve demiri yumuşatarak ona kolaylaştırdı. Hz. Dâvûd, bu sanatı öğrenip zırhlar yapmaya başladı. Kısa bir sürede çok sayıda zırh üreten Hz. Dâvûd, bu işten elde ettiği gelirle zenginleşerek fakirlere yardımlarda bulundu. Ayrıca malının üçte birini Müslümanların ihtiyaçlarına harcayarak, bol miktarda sadaka verirdi. Bu şekilde Hz. Dâvûd, hem sanatında ustalaştı hem de toplumuna faydalı bir lider oldu. İlk zırh edinen ve ilk zırh yapan da odur.²³⁴

Kurtubî Hz. Dâvûd’un bu özelliği elde etmesine neden olan olayı ve duasını anlattıktan sonra kendisine lütfedilen bu özellik ile alakalı fazilet sahibi kimselerin meslek öğrenmelerinde bir engel bulunmadığını ve bu durumun onların mevkilerini alçaltmayacağına delil olduğunu söylemiştir. Bilakis meslek sahibi olmanın kişiyi

²³¹ Buhârî, “Fezâilü’l-Kur’ân” 31.

²³² Taberî, *Câmi’u’l-Beyân fî Te’vîli ’Âyi’l-Kur’ân*. c. 20, s. 359.

²³³ Kurtubî, *Ahkâmû’l-Kurân*, c. 14, s. 266.

²³⁴ Kurtubî, *Ahkâmû’l-Kurân*, c. 14, s. 267.

mütevazi kılarak, başkalarına ihtiyaç duymaktan kurtaracağı için bir üstünlük vesilesi olduğunu ifade etmiştir.²³⁵

Hız. Peygamber'in Hız. Dâvûd'un meslek sahibi olması ile alakası olduğunu düşündüğümüz bazı hadisleri kanaatimizce kıssa-sîret ilişkisine işaret etmektedir. Nitekim Hız. Peygamber Hız. Dâvûd'u referans göstererek *"Hiç kimse, asla kendi kazancından daha hayırlı bir rızık yememiştir!" Allah'ın nebisi Dâvûd (a.s.) da kendi elinin emeğinden yerdî."*²³⁶ ifadelerini kullanmıştır. Bu konu ile ilgili olduğunu düşündüğümüz başka bir hadiste de: *"... Sizden birinizin organını omuzuna alarak dağdan odun toplaması, sonra da onu sırtlanarak pazara götürüp satmak sûretiyle geçinmesi, herhangi bir kimseye gidip de ondan bir şey istemesinden daha hayırlıdır."*²³⁷ demiştir.

Görüldüğü üzere birinci hadiste Hız. Peygamber, Dâvûd (a.s.)'un çalışma ve meslek edinme ile ilgili hayatından oldukça etkilenmiş, ashabı ile birlikte bütün inananlara onu örnek göstermiş ve kişinin kendi kazancının önemini ortaya koyarak insanları buna teşvik etmiştir. Diğer hadiste de el emeğiyle çalışıp kimseye muhtaç olmadan helal lokma kazanmanın önemini vurgulamıştır.

2.19.5. Geniş Zırhlar İmal Etmesi

(Ona şöyle buyurduk:) *"Geniş zırhlar imal et, örgüsünü ölçülü yap."* Siz de (ey müminler) dünya ve âhirete faydalı işler yapın; şüphesiz ben yaptıklarınızı - görmekteyim.²³⁸

*"Ona sizin için zırh yapmayı öğrettik ki savaş darbelerinden sizi korusun. Artık şükredecek misiniz?"*²³⁹

Âyetin verdiği mesajları anlayabilmek için mushaf sıralamasında her ne kadar Sebe sûresinden önce yer alsada bu âyeti nüzûl sırasına göre Sebe sûresinin hemen ardından gelen Enbiyâ sûresindeki ilgili âyetle birlikte ele almak gerekir.

²³⁵ Kurtubî, *Ahkâmû'l-Kurân*, c. 14, s. 267.

²³⁶ Buhârî, Büyû', 15.

²³⁷ Buhârî, Büyû', 15.

²³⁸ Sebe 34/ 11.

²³⁹ Enbiyâ 31/ 80.

İki âyeti birlikte değerlendirdiğimizde Allah Teala'nın Hz. Dâvûd'a zırh yapmayı emretmesi önemli mesajlar içermektedir. Uzun ve geniş zırhlar yapmaktan kasıt, zırhın tam, geniş, tüm vücudu kaplayacak şekilde olmasıdır. Örgüsünün (dokumanın) güçlü olmasından neyi ifade ettiği ile ilgili müfessirler zırhın yapımında kalın çivinin kullanılmaması gerektiğini aksi takdirde deliklerin büyük olacağı yorumunda bulunmuşlardır. Çünkü bu durumda okların içeri girme riski vardır.²⁴⁰

Bununla birlikte Hz. Dâvûd'dan önce kullanılan zırhlar plakalar halinde olduğundan ağır idi. Bundan dolayı o, hem hafif, hem de sağlam olacak şekilde dokumakla emrolunmuştur.²⁴¹ Bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda sağlamlık gözetilerek zırhların ağır olmaması, hafif olması halinde koruyucu özelliklerini ortadan kaldırmayacak bir yapıda olması hususunda Hz. Dâvûd'a telkin vardır.²⁴²

Enbiyâ sûresinin 80. âyetinde Hz. Dâvûd'a öğretilen zırh yapma sanatının önemi ve fonksiyonundan söz edilmektedir. Bu âyette zırhın en önemli görevi savaşlarda düşmanın kılıç, ok, mızrak gibi her türlü darbelerine karşı kişiyi korumasıdır. Bununla birlikte Katâde: *“Halkalı zırhları ilk imal eden kişi Dâvûd'dur (a.s.). O zamana kadar zırhlar düz parçalardan oluşuyordu, bunları ören ve halkalar halinde ilk yapan kişi odur.”* demiştir.²⁴³

Bu âyet enteresan bir şekilde *“Artık şükredecek misiniz?”* şeklinde emir anlamında bir soru ile tamamlanmıştır. Bu sorunun muhatabının kim olduğu ile ilgili Râzî çarpıcı bir yorumda bulunmuştur. Râzî zırhı ilk yapanın, Dâvud (a.s.) olduğuna, daha sonra da insanların bu sanatı ondan öğrendiğine, böylece insanların, bunu ondan tevarüs yoluyla almış olduğuna bir delâlet olduğunu ileri sürmüştür. Râzî bu nimetin, yaratılışın başlangıcından en son zamana kadar, bütün savaşçıları içine aldığını söyleyerek insanların, işte bu nimetten dolayı Allah'a şükretmeleri gerektiği için *“Artık şükredecek misiniz?”* hitabına dikkat çekmiştir. Yani, *“Bu sanatı size öğretip kolaylaştırmasında ötürü, Allah'a şükrediniz.”* denilmek istenmektedir.²⁴⁴

²⁴⁰ Taberî, *Câmi 'u'l-Beyân fî Te'vîli 'Âyi'l-Kur'ân*, c. 20 s. 361, Kurtubî, *Ahkâmû'l-Kurân*, c. 14, s. 267. , *Mefâtihu'l-Gayb* c. 25, s.196.

²⁴¹ Kurtubî, *Ahkâmû'l-Kurân*, c. 14, s. 267.

²⁴² Kurtubî, *Ahkâmû'l-Kurân*, c. 14, s. 267.

²⁴³ Kurtubî, *Ahkâmû'l-Kurân*, c. 11, s. 320.

²⁴⁴ Razi, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 22, s. 169.

Râzî'nin bu yorumundan anlaşılmaktadır ki insan hayatı ve dokunulmazlığı önemli bir husustur. Bununla birlikte kıyamete kadar hak ile batıl arasında mücadele devam edecektir. İnsanlığın bugün geliştirmiş olduğu her türlü savunma ve saldırı araçlarının bir başlangıcı vardır. Bilinen anlamda eski uygarlıkların kullanmış olduğu tüm vücudu kaplayan gömlek şeklindeki zırh ilk olarak bir peygamber tarafından üretilmiştir. Daha sonra insanoğlu bunu geliştirmiş ve her teknik alette olduğu gibi gününün ihtiyaçlarına karşılık verecek şekilde güncellemiştir.

Bu âyetlerin ilk muhatabı olan Hz. Peygamber katılmış olduğu onlarca savaş ve seriyyede zırhın yanı sıra daha farklı savunma ve saldırı araçlarını kullanmıştır. Hatta İslâm tarihi kaynaklarında onun kullanmış olduğu zırhların, savaş aletlerinin, bineklerinin isimleri mevcuttur.²⁴⁵ Diğer peygamberlerin vahiy yoluyla üretmiş oldukları insanlığın tümüne fayda getiren icatlar incelendiğinde, nebevi mirasın, inanan inanmayan tüm insanlığa fayda sağlayan teknik ürünler armağan ettiği görülmektedir.²⁴⁶ Hz. Peygamber'in yapmış olduğu icraatlar ve getirmiş olduğu yenilikler de o dönemde yaşayan insanlar başta olmak üzere kıyamete kadar gelecek tüm insanları ilgilendiren bir konumdadır. Hz. Dâvûd'a savunma aracı olarak zırh yapımının öğretiminin lütfedilmesi muhtemeldir ki Hz. Peygamber'e Allah'ın lütuflarının insanlara özellikle de peygamberlere çok farklı şekilde tecelli edeceği mesajını da taşımaktadır. Kanaatimizce bu durum Hz. Peygamber'e İslâm'ın ilk yıllarında karşılaştığı problemlere karşı apayrı bir motivasyon sağlamıştır.

2.20. Enbiyâ sûresi

Enbiyâ sûresi mushaf tertibine göre 21., nüzûl sırasına göre 73. sırada yer almaktadır. Genel kanaate göre Mekkî sûreler arasında nüzûl sırasına göre son inen sûrenin 86. sırada Mutaffifin sûresi olduğu göz önüne alındığında²⁴⁷ 73. sırada inen Enbiyâ sûresinin Mekke döneminin sonlarına doğru indiği söylenilebilir. Hz. Dâvûd ile ilgili kıssa ve âyet gruplarını incelediğimiz çalışmamızın son Mekkî sûresi de Enbiyâ sûresidir. Mekke'de indiği üzere ittifak edilen sûrenin çalışmamıza konu olan

²⁴⁵ Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, thk. Muhammed 'Abdulkâdir 'Atâ (Beyrut: y.y., 1410/1990). c.1, s. 376- 381.

²⁴⁶ Bediüzzaman Said Nursi, *İşaratü'l- İ'caz fî Mezanni'l İ'caz* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, ts.). s. 658.

Emin Işık, "Enbiyâ Sûresi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995).

âyetlerinde özel bir nüzûl sebebi bulunmamaktadır. Sûrenin genel özellikleri çerçevesinde ilgili âyetleri değerlendireceğiz.

Sûrenin adını nebilerden almış olması, âyetlerin içeriğini incelediğimizde onların öncülüğünde ilk insandan itibaren süregelen hak- batıl mücadelesinde, her türlü zorluk ve engellemelere karşı inananların üstün ve başarılı olduğu ve bundan sonra da olacağı mesajıyla ön plana çıkar. Mekke'li müşriklerin Hz. Peygamber'i alaya alarak onu şairlikle, yalan rüyalarla kendilerini etkilemeye çalışmakla itham etmeleri, sözlerinin hak olduğuna dair mucize talep etmeleri onların gafletinin boyutunu gözler önüne sermektedir.

Allah Teala hiçbir peygamberin yaratılış itibarıyla insanlardan farklı olmadığını, yiyip içme, neslini devam ettirme gibi özellikleri olduğunu vurgulayarak diğer insanlardan farklarının vahiy almaları olduğunu bildirmiştir. Bununla birlikte müşriklerin yanlış peygamber tasavvurları eleştirilerek Allah Teala tarafından sünnetullah'a uygun şekli anlatılmıştır. Her şeye rağmen vahyi alaya alan kimselerin dünya ve âhirette akibetlerinin kötü olacağı mesajı verilmiştir.²⁴⁸

Hz. Peygamber'in tebliğ görevini yaparken karşılaştıkları zorlukları âyetlerde yer alan diyaloglardan anlamaktayız. Bu zorlukların başlıca sebebi refah içerisinde yaşayan müşriklerin önde gelenlerinin rahatlarının bozulacağı ve atalarının dini üzere yaşama geleneğini kaybetme endişesidir. Mekke'nin önde gelen belli başlı kişilerin Hz. Peygamber'e ve getirdiği mesaja karşı eleştirileri, onu fiili olarak engelleme çabaları sadece kendileri ile sınırlı kalmayıp, kitlesel olarak himayeleri altındaki kişileri ve toplumu da etkilemektedir. Bu ortamda Allah Teala on sekiz peygamberin kimisinin vahiy alma yönüne, kimisinin gönderildiği toplumda inanmayanlarla mücadelesine, kimisinin de ilim ve kavrayış konusundaki yönlerini ön plana çıkararak onları rol model olarak sunmuş ve çeşitli alanlarda motivasyon kaynağı haline getirmiştir. Son olarak Hz. Peygamber'in kendisinin alemlere rahmet olarak gönderildiğini ilan ederek, yaptığı görevin önemine dikkat çekmiş, kâfirlerle mücadelesinde hiçbir zaman yalnız olmayacağını bildirmiştir.

²⁴⁸ Bkz. Işık, "Enbiyâ Sûresi".

Sûremize konu olan Dâvûd peygamberin yer aldığı 78- 79 âyetler²⁴⁹ ile ilgili değerlendirmelerde bulunmadan önce 80. âyette yer alan zırh meselesini Sebe sûresinde açıkladığımızı belirtmek gerekir. Bu yüzden burada 78 ve 79. âyetlerde yer alan hüküm verme meselesini ele alarak kıssa-sîret ilişkisi üzerinde durmaya çalışacağız.

Bu âyetler müfessirler ve fakihler tarafından çeşitli açılardan incelenmiş ve farklı şekillerde anlaşılmıştır. İlgili âyetler hakimlik müessesesi, hüküm verme konuları, içtihat, kıyas, şer‘u men kablenâ gibi pek çok fıkhi meselenin konusu olmuş ve referans olarak kullanılmıştır. Biz konumuzla ilgili olan kısmını anlamak üzere ilgili âyette geçen kıssa hakkında bilgi vermek istiyoruz.

Kıssanın meşhur olan iki varyantı ön plana çıkmıştır. Birincisi üzüm bağına giren koyunlarla ilgili, ikincisi ise ekin tarlasına giren koyunlarla ilgilidir. Bu iki rivayetle birlikte rivayet tefsirlerinde başka malzemelerin bulunduğunu da ifade etmek gerekir. Hz. Peygamber bu rivayeti ön plana çıkararak sahabe arasında cereyan eden benzer meselelerde bu rivayetlerde yer alan temel esaslara göre olayları çözüme kavuşturmuştur. Ancak Hz. Süleyman’ın konu hakkında vermiş olduğu hüküm Hz. Dâvûd’un hükmünü iptal etmemekle birlikte tercih edilen²⁵⁰ ve Allah tarafından onaylanan hüküm olmuştur. Burada Hz. Peygamber’in sîreti ile Hz. Dâvûd’un kıssası arasında doğrudan bağ kurmak oldukça güçtür. Ancak peygamberlerin içtihatlarında hata edip etmeyeceği ile ilgili tartışmalar kapsamında bu kıssa üzerinden yorum yapılmıştır. Mâverdî Hz. Dâvûd örneğindeki gibi kazâî davalarda²⁵¹, Hz. Peygamber’in Bedir esirleri hakkındaki kararında olduğu gibi bazı konularda yanılmalarının mümkün olduğunu; ancak ahkâmla ilgili konularda hataları üzerinde bırakılmayacaklarını belirtmektedir. Bu bağlamda Hz. Dâvûd kıssasında yer alan hadise ile Hz.

²⁴⁹ “Dâvûd’u ve Süleyman’ı da an. Bir zamanlar, (zarar görmüş) bir ekin konusunda hüküm veriyorlardı. Bir topluluğun koyun sürüsü, geceleyin başı boş bir vaziyette bu ekinin içine dağılıp ziyan vermişti. Biz de onların hükmüne tanık idik.

“ Süleyman’ın dava konusunu iyi anlamasını sağladık. Her birine de hükmetme yeteneği ve ilim verdik. Kuşları ve tesbih eden dağları da Dâvûd’un buyruğu altına soktuk. Bunları yapan bizdik.” Enbiyâ 21/ 78-79

²⁵⁰ Kurtubî, *Ahkâmû’l-Kurân*, c. 11, s. 309.

²⁵¹ Enbiyâ 21/ 78- 79

Peygamber'in sîretinde gerçekleşmiş olan bazı olaylar ile böyle bir kıssa-sîret ilişkisinden söz etmek mümkündür.²⁵²

Bu kıssalarda yer alan ekine yahut üzüm bağına giren hayvanların yol açtığı zararın nasıl giderileceği konusu ile ilgili Hz. Peygamber döneminde de benzer bir olay yaşanmış, Hz. Peygamber bu konuda benzer bir hüküm vermiştir. Kurtubî eserinde Enbiyâ sûresi 78- 79. âyetlerin tefsirini yaparken “*Hayvanların Verdikleri Zararların Hükmü*” başlığı altında bu konuyla ilgili Hz. Peygamber'in çözümünü ortaya koymuştur.

²⁵² Mâverdî, Edebü'l-kâdî, c. 1, s. 504-505.

Ayrıca Bkz. Murat Şimşek, *İslam Hukukunda Bağlayıcılık Bakımından Hz. Peygamber'in Tasarrufları* (Konya: Selçuk Üniversitesi, 2008), 227.

3. MEDENÎ SÛRELER

SÛRE ADI	İNDİRİLME (NÜZÛL) SIRASI
1- Bakara 2/250-251	87
2- Nisâ 4/163	92
3- Mâide 5/78	112

3.1. Bakara Sûresi

Bakara sûresi Kur'ân-ı Kerîm'in en uzun sûresidir ve Medenî sûrelerdendir. Toplum hayatına yönelik mesajları bakımından Bakara sûresi içerisinde başta iman esasları olmak üzere kiblenin değişmesi, namaz, oruç, hac, sadaka, boşanma, nesep, nafaka, cihadın emredilmesi, borçların kayıt altına alınması gibi pek çok konuyu içerisinde barındırmaktadır.

Konumuzla ilgili olan Hz. Dâvûd kıssasının yer aldığı âyet grubu müminlere cihadın emredildiği ve geçmişte yaşayan ümmetlerin tecrübeleri üzerinden cihadın gerekliliği konusunda mesajlar vermiştir. Medine döneminde pek çok gazve ve seriyye gerçekleşmiştir. Bu âyet grubunun hicretin ikinci yılından başlamak üzere Hz. Peygamber'in vefatına kadar ve daha sonraki dönemlerde müminleri savaşa hazırlama ve teşvik etme noktasında önemli bir katkısının olduğunu düşünmekteyiz. Nitekim Taberî de bu âyetlerin müminlere zikredilmesinin onları Allah yolunda cihad etmeye ve din düşmanları ile savaşta dirençli olmaya teşvik eden bir özelliği olduğunu söylemektedir.²⁵³

Hz. Dâvûd'dan bahsedilen âyet grubuna gelmeden önce yaklaşık on âyette -her ne kadar sebebi nüzûlleri ile alakalı farklı rivayetler bulunsa da²⁵⁴ - cihadın önemini gösteren, cihattan kaçınılması ve terk edilmesi durumunda ne gibi olumsuzlukların ortaya çıkacağını ortaya koyan mesajlar vardır. Konumuzun sınırlarının dışına çıkmamak ve ele alacağımız âyet grubunun siyak- sibakını da göz ardı etmemek için yaklaşık on âyetten meydana gelen Allah yolunda savaş temalı âyet grubuna dipnotlarda

²⁵³ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, c. 5, s. 278.

²⁵⁴ Ebü'l-Fazl Celâlüddîn 'Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî, *ed-Durru'l-Mensûr* (Beyrut: y.y., ts.), c. 1, s. 741.

yer verip gerekli gördüğümüz yerleri açıklayarak asıl konumuz olan Hz. Dâvûd ile ilgili âyeti ele alıp kıssa-sîret ilişkisini ortaya koymak istiyoruz.

Bu âyetin²⁵⁵ sebebi nüzûlü ile alakalı pek çok rivayet bulunmaktadır. Öne çıkan iki görüşten birincisine göre bir bölgede baş gösteren taun hastalığından ötürü, inanan insanların bulundukları bölgeyi terk etmesi ve bu terk edişlerinin Allah’a güven probleminde kaynaklanması üzerine onların durumunu bildirmek için bu âyet indirilmiştir. Bulundukları bölgeyi terk etmeleri üzerine başka sebeplerle vefat ettirilmişler daha sonra bir peygamberin dua etmesi üzerine dirilmişlerdir.²⁵⁶

Diğer rivayete göre Hazkil (Zülkifl) peygamber kavmini savaşa teşvik etmiş, kavim bunu hoş karşılamayınca Allah Teala onlara ölümü göndermiştir. Ölüm çoğalınca o beldeyi terk etmek isteyenler olmuştur. Bunun üzerine Hazkil peygamber dua etmiş ve bölgeyi terk edenleri de ölüm yakalamıştır. Bu duruma dayanamayan peygamberleri tekrar dua etmiş ve dirilmişlerdir.²⁵⁷

Her iki rivayeti birlikte değerlendirdiğimizde inanan kimselerin Allah’a güven ve teslimiyet konusunda sınındıklarını görmekteyiz. Âyetin içerisinde bulunduğu âyet grubunu göz önüne aldığımızda Taberî’ye göre bu âyet sonraki âyetlerde ümmeti Muhammed’e gelecek olan cihad emrinin mukaddimesi mesabesinde dir.²⁵⁸ Nitekim bir sonraki âyet müminlere cihadı emretmektedir.²⁵⁹

Müfessirlerin genel kanaatine göre bu âyet Hz. Muhammed’e ve onun ümmetine hitaben Allah için savaşmanın farz olduğunu belirten bir emirdir. Bir başka görüş ise bir önceki âyette öldükten sonra dirilen kimselere yapılan bir emirdir.²⁶⁰ Daha sonraki âyetleri incelediğimiz zaman ilk görüşün daha tutarlı olduğu gözükmektedir.

Allah Teala müminlere kendi yolunda savaşmayı emrettikten sonra maddî imkanlarıyla onların cihada destek olmalarını teşvik etmiştir.²⁶¹ İnsanların psikolojik

²⁵⁵ “Sayıca binleri buldukları halde ölüm korkusuyla yurtlarından çıkanları görmedin mi? Bunun üzerine Allah onlara “ölün!” dedi. Sonra kendilerine hayat verdi. Şüphesiz Allah’ın insanlar üzerinde büyük lütufları vardır ama insanların çoğu şükretmezler.” Bakara 2/ 243.

²⁵⁶ Taberî, *Câmiu’l-beyân*, c. 5, s. 267.

²⁵⁷ Râzî, *Mefâtihu’l-Ğayb*, c.6, s. 496.

²⁵⁸ Taberî, *Câmiu’l-beyân*, c. 5, s. 278.

²⁵⁹ “Allah yolunda savaşın ve bilin ki, Allah her şeyi işiten ve bilendir.” Bakara 2/ 244.

²⁶⁰ Kurtubî, *Ahkâmü’l-Kurân*, c. 3, s. 230.

²⁶¹ “Kim Allah’a güzel (karşılık beklemeden) bir borç verirse Allah da bunu kat kat fazlasıyla öder. Daraltan da genişleten de Allah’tır ve O’na döndürüleceksiniz.” Bakara 2/ 245.

olarak kendi tasarruflarından çıkan maddî şeylerin ilk bakışta eksilme gibi gözükmesine karşı da bunun karşılığını kat kat vereceğini ilan ederek, verme eyleminin motivasyonunu en üst seviyede sağlamıştır. Nitekim bu âyetin tefsirinde yer alan bilgilere göre Ebû Dahdah isimli sahabinin bu çağrıya kulak vererek²⁶² sembol şahsiyetlerden birisi olduğunu görülmektedir.²⁶³

Allah Teala, müminlere cihad etmeyi ve bu cihada maddî- mânevî her yönden destek olmayı emrettikten sonra bu konuda genelde tüm insanlığın özelde ise İsrailoğullarının yaşamış olduğu tarihi tecrübe üzerinden birtakım mesajlar ve öğütler sunmuştur. Zira âyetlere konu olan savaşa katılmaya karşı insanların verdikleri tepki meselesi tüm toplumların tecrübe ettiği psikolojik bir durumdur. Nitekim pek çok tarihi kaynakta farklı dinlere ve ırklara mensup toplumların bu hal değişimlerini yaşadığı görülmektedir. Bununla birlikte bu ve buna benzer âyetlerde yer alan mesajların ilk muhatabı olan sahabiler bu durumları bazı dönemlerde yaşamışlardır.

Kıssanın içerisinde toplumun ileri gelenleri ile peygamberleri arasında geçen diyalog da yukarıda belirtmiş olduğumuz psikolojik değişimlere örnektir. Başkalarının saldırısına uğrayan İsrailoğulları başlangıçta savaşmak isterken, peygamberlerinin niyetlerini test etmeleri sonucu bu durum hakkında tereddüde düşmüşlerdir.²⁶⁴ Daha

²⁶² Karz-ı hasen (Allah'a güzel borç verme) hakkındaki bu âyet-i kerîme nâzil olduğunda Ebu Dahdâh - radiyallahu anh- Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- gelerek: “*Yâ Resûlallah! Allah bizden borç mu istiyor?*” diye sordu. Hz. Peygamber: “*Evet, ey Ebu'd-Dahdâh, Allah borç istiyor!*” diye cevap verdi. Bunun üzerine Ebu'd-Dahdâh Hz. Peygamber'ineline sarılarak: “*Yâ Resûlallah! Ben, içinde 600 hurma ağacı bulunan bağımı Allah'a borç (karz-ı hasen) olarak veriyorum!*” dedi. Sonra da yürüyerek bağına geldi ve kapısında durdu. Hanımı çocukları ile birlikte orada idiler. Hanımına seslenerek: “*Ey Ümmü Dahdah! Bahçeyi boşaltın! Çünkü ben bu bağı Allah'a borç verdim.*” dedi. Hanımı da ona: “*Ey Ebu'd-Dahdah! Çok kârlı bir alışveriş yapmışsın! Allah alışverişini mübârek kılsın.*” dedi. Hemen bahçeden çıkarak orayı Allah Resûlü'ne teslim ettiler. Ebu Dahdâh'ın bu hareketinden Hz. Peygamber pek memnun oldu ve ona iltifatta bulundu. Peşinden şöyle bir müjde verdi: “*Cennette Ebu'd-Dahdâh için hazırlanmış, dalları sarkan nice iri hurma ağaçları var!*”

Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. 'Alî b. Muhammed el-'Askalânî İbn Hacer el-'Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, thk. 'Âdil Ahmed 'Abdulmevcûd - 'Alî Muhammed Mu'avvad (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1415/1994). c. 7. s. 100-102.

²⁶³ Kurtubî, *Ahkâmû'l-Kurân*, c. 3, s. 230.

²⁶⁴ “*Mûsâdan sonra İsrâiloğulları'nın ileri gelenlerini görmedin mi? Peygamberlerinden birine “Bize bir hükümdar gönder de Allah yolunda savaşalım” dediklerinde o, “Üzerinize savaş farz kılındığında*

sonra savaşacak zemin oluştuğunda Allah'ın kendileri için seçtiği komutanı kabullenmemişlerdir.²⁶⁵ Komutanlarının emirleri konusunda tereddüt göstermiş, düşmanı gözlerinde büyüterek düşmanla karşılaşmayı istememişlerdir. Bununla birlikte Allah'ın savaşa ilişkin ön hazırlık olarak onları denemek için geçtikleri ırmağın suyundan içmelerini yasaklamasına da muhalefet etmişlerdir. Hal böyle iken bunların arasında Allah'ın ve komutanlarının emrine sıkı sıkıya bağlılık gösteren ihlaslı ve sabırlı müminler başarı elde etmişlerdir.²⁶⁶ Allah böyle kimseleri överken, olumsuz davranışlarda bulunan kimseleri bu âyet grubunda eleştiriye tabi tutmuştur.

yetlerin zahirinden anlaşıldığı kadarıyla bu orduda inanan, ihlaslı ve sabırlı müminler arasında yer alan, henüz peygamber olmayan Dâvûd, düşman ordusunun komutanı Câlût'u atmış olduğu tařlarla²⁶⁷ öldürmüştür. Kanaatimizce Hz. Dâvûd'un bu samimi gayreti ve başarısı zerine Allah da ona güçlü bir mülk (hükümdarlık), peygamberlik ve diğer srelerde gördüğümüz üzere canlı ve cansız varlıkların kendisiyle birlikte tesbihi, demirin kendisine yumuşatılması, zırh yapımı²⁶⁸ ve harp sanatının kendisine öğretilmesi, güçlü bir beden yapısına sahip olma sûretiyle ölçülü ve yoğun geçen bir ibadet hayatı, kendisine verilen Zebur'u seri ve güzel bir sesle okuma

savaşmayacağınızdan korkarım" cevabını verdi. "Yurtlarımızdan ve çocuklarımızdan uzaklaştırıldığımız halde Allah yolunda savaşmayıp da ne yapacağız?" dediler. Üzerlerine savaş farz kılınca da, içlerinden azı müstesna, yüz eviriverdiler. Allah zalimleri iyi bilmektedir."²⁶⁴ Bakara 2/ 246.

²⁶⁵ "Peygamberleri onlara "Allah size Tâlût'u hükümdar olarak gönderdi" dedi. "Biz hükümdarlığa ondan daha lyık iken ve ona servet bakımından bir zenginlik de verilmemişken onun üzerimize hükümdarlığı nasıl olur?" dediler. Peygamber "Allah onu sizin için seti, kendisini ilimde ve bedende daha güçlü kıldı" dedi. Allah mülkünü dilediğine verir ve Allah (zt ve sıfatlarında) sınırsızdır, her şeyi bilir. Peygamberleri onlara "O'nun hükümdarlığının almeti, içinde rabbinizden bir seknet, Mûsâ ve Hârûn ailelerinin bıraktıklarından bir bakiye bulunan ve meleklerin taşıdığı sandığın size gelmesidir" dedi. Gerçekten inanıyorsanız bilin ki, bunda sizin için büyük bir işaret vardır." Bakara 2/ 247- 248.

²⁶⁶ "Tâlût askerleriyle birlikte ayrılıp sefere çıkınca, "Allah muhakkak sizi bir nehirle imtihan edecek; kim ondan içerse benden değildir, -eliyle bir avuç alan müstesna- ondan tatmayan da bendendir" dedi. Ilerinden pek azı dışındakiler ondan içtiler. Kendisi ve onunla beraber inananlar nehri geçince "Bugün Câlût'a ve askerlerine karşı bizim gücümüz yok" dediler. Allah'a kavuşacaklarını umanlar ise, "Nice az birlik vardır ki, Allah'ın izniyle sayıca çok birliği yenmişlerdir, Allah sabredenlerle beraberdir" dediler. Câlût ve askerlerinin karşısına çıkınca da "Rabbimiz! Bizi sabırla donat, bize sebat ver ve inkârcı topluluğa karşı bize yardım et!" diye niyazda bulundular." Bakara 2/ 249- 250.

²⁶⁷ Taberî, Câmiu'l-beyân, c.5, s. 356.

²⁶⁸ Enbiyâ 21/ 80.

kabiliyeti²⁶⁹, hayvanların dilinden anlama²⁷⁰, hüküm ve yargı konusunda isabetli karar verme yeteneği gibi pek çok üstün vasıf ve yetenek vermiştir.

Kıssanın sonunda Allah Teala Hz. Peygamber'e hitaben onun peygamber olması sebebiyle âyetleri kendisine doğru bir şekilde okuduğunu ve elçilerden olduğunu söyleyerek onun risaleti hakkında o günün insanların zihin dünyasında meydana gelen şüphelere cevap vermiştir.²⁷¹

Kanaatimizce bu kıssada Hz. Dâvûd'un içerisinde bulunduğu ordudaki konumu, inançlı, sabırlı ve ihlaslı bir şekilde girdiği savaşta gösterdiği başarı onunla ilgili inananların zihninde eksik kalan parçaları tamamlayan bir özelliğe sahiptir. Mekke döneminde Müslümanlar çok zor şartlar altındayken maddî ve mânevî anlamda kendilerine rol model olarak gösterilen Hz. Dâvûd'un hayatının erken dönemine dair verilen bilgi ve mesajlar bulunmaktadır. Hz. Dâvûd'un gençliğinde Allah'a karşı göstermiş olduğu bağlılık ve samimiyet, ömrünün geri kalan kısmında Allah'ın lütfuyla çok farklı nimetlerin kendisine verildiği ihsanlara dönüşmüştür.

Burada kurulabilecek muhtemel kıssa-sîret ilişkisine geçmeden önce bu âyet grubunun tahmini olarak ne zaman nazil olduğu ve ne tür mesaj verdiği ile alakalı analizlerde bulunmak istiyoruz. Müslümanlara kâfirlerle savaşma izni genel görüşe göre hicret esnasında ya da bundan kısa bir müddet sonra verilmiştir. Bu da savaş izninin Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra İs Seriyyesi'nden önce verildiğine işaret eder.²⁷² İbn Kayyım el- Cevziyye'ye göre savaş izni tedricen uygulanmıştır. O'na göre:

- 1- Müşriklerle savaşmak önce haramdı. Ebû Hayyân el-Endelûsî'nin tefsirinde yer alan bilgilere göre önceleri 70 küsur âyette savaş yasaklanmıştı.
- 2- Sonra müşriklerle savaşa izin verildi.
- 3- Daha sonra savaş açanlarla savaşmak emredildi.

²⁶⁹“ Ebû Hüreyre'den (r.a.) nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Dâvûd'a (a.s.) (Zebur'u) okumak kolaylaştırıldı. O, binek hayvanlarının sefere hazırlanmasını emrederdi, onlar da eyerlenirdi. Ancak hayvanlar eyerlenmeden önce (Zebur'dan) okuyacağını okurdu. Ayrıca o, kendi elinin emeğinden başkasını yemezdi.” Buhârî, Enbiyâ, 37

²⁷⁰ en- Neml 27/ 16.

²⁷¹ “İşte bunlar sana gerçek olarak okumakta olduğumuz Allah'ın âyetleridir ve sen şüphesiz Allah'ın elçilerinden birisin.”. Bakara 2/ 251- 252.

²⁷² Kasım Şulul, *Son peygamber Hz. Muhammed'in (a.s.) hayatı* (İstanbul: Siyer Yayınları, 2018), s. 454.

4- Nihâyet bütün müşriklerle savaşmak (cihad) emredildi.²⁷³

Bu bilgilere göre “Allah yolunda savaşın ve bilin ki, Allah her şeyi işiten ve bilendir.”²⁷⁴ âyetinin yer aldığı Dâvûd kıssası bu âyetlerin savaş emri sonrası yani Medine’de nazil olduğuna işaret etmektedir. Bedir gazvesinin hicri 2. yılda²⁷⁵ gerçekleştiği bilgisinden yola çıkarak kanaatimizce bu âyet grubunun Bedir muharebesinden önce sahabeyi savaşa hazırladığı, savaş esnasında karşılaşılabilecek sıkıntılara karşı eğittiği söylenebilir.

Hiz. Peygamber’in Bedir savaşının başlamasından dakikalar önce son kontrolleri yaparken tam itaatle kendisini takip eden ve vereceği hücum emrini yerine getirmek için bekleyen ashabına bakarak: “Siz bugün, burada Talut’un suyu geçen arkadaşları kadarsınız. Talut’la beraber nehri ancak müminler geçmişti.”²⁷⁶ dediği ifade edilmektedir. Bu âyette yer alan bilgiyi Rasulullah daha önce ashabına öğretmiş olacak ki, adeta bir ölüm kalım savaşı olan Bedir’de ağızından her çıkan sözün kritik bir önemi haiz olduğu anda moral ve motivasyonu zirveye çıkarmak için Hiz. Dâvûd kıssasına atıf yapmıştır.

Mekke döneminde inen âyetlerde çizilen güçlü ve kuvvetli Dâvûd Peygamber profili o günkü şiddetli sıkıntıya uğrayan müminlere Allah’ın lütfuyla zor günlerin geçeceği mesajını vermektedir. Bununla birlikte yaşanan mahrumiyetlerin Allah’ın lütfuyla çok güzel nimetlere dönüşeceği bilgisi de inananları teselli etmiştir. Hiz. Dâvûd’a lütfedilen nimetlerin sebeplerinden bir tanesi de göstermiş olduğu üstün cesaret ve inancıdır.

²⁷³ Bakınız. Şulul, *Son peygamber Hiz. Muhammed’in (a.s.) hayatı*, s. 454.

²⁷⁴ Bakara 2/ 244.

²⁷⁵ Mustafa Fayda, “Muhammed (Hiz. Peygamber Devri Kronolojisi)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005).

²⁷⁶ Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*. c. 5, s. 511.

“Nehrin suyundan içmeyen bu azınlığın sayısının, dörtbin kadar olduğu söylenmiştir. Meşhur olan ve Hasan el-Basri’ye âit olan görüşe göre ise, bunların sayısı Bedir’deki müslümanların sayısı kadar, üçyüzon küsur idi. Bunun delili, Hazret-i Peygamber (s.a.v.)’ in Bedir Günü’nde ashabına, “Siz bugün, nehri geçtikleri esnadaki Tâlût’un ashabının sayısı kadarsınız. Onunla beraber (nehri) ancak mü’min olanlar geçmişti” demiş olmasıdır. Berâ b. Âzib (radiyallahü anh), “O gün biz, üçyüzonuç kişi idik” demiştir.”

Öte yandan Bedir savaşında Hz. Peygamber'in tam bir teslimiyet ve samimiyetle sürekli dua ettiği aktarılmaktadır.²⁷⁷ Yukarıda yer alan kıssada Hz. Dâvûd'un da yer aldığı ordudaki inananların "*Rabbimiz! Bizi sabırla donat, bize sebat ver ve inkârcı topluluğa karşı bize yardım et!*" şeklinde dua ettikleri görülmektedir. Bedir savaşı öncesinde Hz. Peygamber'in Hz. Dâvûd'un ordusunu yöneten Talut ve ordusunda yer alan inanmış kimselerin başından geçen hadisyle kurduğu kıssa-sîret ilişkisi çok manidardır. Kanaatimizce bu kıssa-sîret ilişkisinden çıkarılacak önemli mesajlar vardır.

Kıssa-sîret ilişkisine göre Hz. Peygamber kendi ordusunu Hz. Dâvûd'un da içerisinde bulunduğu Talut'un ordusuyla özdeşleştirmiş ve ashabına böylesine kritik bir anda övgüyü, müjdeyi ve uyarıyı aynı anda ihtiva eden bu kıssayı bir araç olarak kullanmıştır. Nitekim Vatandaş'a göre Hz. Peygamber'in "*Siz bugün, burada Talut'un suyu geçen arkadaşları kadarsınız. Talut'la beraber nehri ancak müminler geçmişti.*"²⁷⁸ sözü bir övgü, bir müjde olmasının yanı sıra içerisinde uyarı da barındırmaktadır. Hz. Peygamber övgü olarak Bedir'deki müminleri, Talût'un komutasında Müşrik Calût'un ordusuna karşı savaşa çıkan ve bu sırada gerçekleşen imtihanları başaran müminlere benzetiyordu. Talût'un az sayıdaki mümin askerleri kendilerine göre çok kalabalık bir müşrik ordusuna karşı giriştikleri savaşta Allah'ın yardımıyla zafere ulaşmaları büyük bir müjdeyi haber veriyordu. O halde Bedir'deki müminler de zafere ulaşacaklardı. Talût'un az sayıdaki mümin askerleri itaat, sabır gibi şartlara uyarak ve Allah'a sığınarak zafere ulaşmışlardı.²⁷⁹ Bunların aksi durumunda zaferin gerçekleşmeyeceği ise müminler için bir uyarıydı.

3.2. Nisâ sûresi

Nisâ sûresi Medenî sûrelerdendir. Medine'de müslüman toplumun oluşması, Bedir, Uhud ve Hendek savaşları gibi çetin günlerin yaşanması, geride yetimlerin ve dul kadınların kalması, müşriklerin yanı sıra Ehl-i kitap ve münafıklarla temel inanç ve

²⁷⁷ Ebu Dâvûd. *Cihâd*. 99.

²⁷⁸ Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*. c. 5, s. 511.

²⁷⁹ Celaleddin Vatandaş, *Hz. Muhammed'in Hayatı ve İslam Daveti - Medine Dönemi-* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2007), s. 108.

sosyal ilişkiler bakımından problemlerin ortaya çıkmasından sonra muhtemelen hicretin 5. (626-27) yılında nâzil olmuştur.²⁸⁰

Ele alacağımız âyet ile alakalı ulaşabildiğimiz bir sebebi nüzûl rivayeti bulunmaktadır. Bu rivayete göre aralarında Sukeyn ile Adiy b. Zeyd'in de bulunduğu Yahudilerden bir topluluk Peygamber (s.a.v.)'e gelerek: “Allah, Mûsa'dan sonra herhangi bir kimseye bir şey vahyetmiş değildir.” dediler. Yüce Allah da onların bu sözlerine “Biz Nûh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. Ve İbrâhim'e, İsmâil'e, İshak'a, Ya'kûb'a, torunlara, Îsâ'ya, Eyyûb'a, Yûnus'a, Hârûn'a ve Süleyman'a Dâvûd'a da Zebûr'u verdik”.²⁸¹ âyetiyle karşılık vermiştir.²⁸²

Kurtubî'nin ifadesine göre Zebur yüz elli âyetten ibaret olup, bunlarda herhangi bir hüküm, helal ve harama dair bir âyet yoktur. Bir takım hikmetli sözleri ve öğütleri kapsayan bir kitaptır.²⁸³ Yani yeni bir şeriatla gelmemiştir. Bundan dolayı Allah Teala Yahudilerin Hz. Mûsâ'dan sonra kitap gelmemiştir iddialarını vahiy yoluyla kökten reddetmek için böylesine şeriata sahip olmayan bir kitabı dahi zikretmekten çekinmemiştir. Nitekim diğer kutsal kitapların tasdikleyicisi²⁸⁴ olan Kur'ân-ı Kerîm'de buna benzer pek çok âyet mevcuttur.

Mekke döneminde müşriklerin, Hz. Peygamber'in yetim ve fakir bir kişi olarak vahiy almasını kabullenemeyişlerine daha önce değinmiştik. Aynı şekilde Medine'deki Ehli kitaptan bazı gruplar Hz. Peygamber'in peygamberliğini ve vahiy almasını kabullenmeyerek itiraz etmişlerdir. Onların itirazlarına en açık cevabı Allah Teala vermiştir. Allah Teala Hz. Peygamber'e vahyettiği gibi daha önce farklı özellikleriyle temayüz etmiş pek çok peygamber ile vahiy yoluyla iletişime geçtiğini söyleyerek onu hem teselli etmiş, hem de Ehli kitabın yanlış tutumlarına cevap vermiştir.²⁸⁵

Müfessirler ekseriyetle bu üç âyeti birlikte değerlendirmişlerdir. Son âyette yer alan bilgiye göre Allah Teala Yahudiler başta olmak üzere bu hususta şüphesi bulunan

²⁸⁰ M. Kâmil Yaşaroğlu, “Nisâ Sûresi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007).

²⁸¹ Nisâ c. 4, s. 163.

²⁸² Süyûtî, *ed-Durru'l-Mensûr*. c. 2, s. 745.

²⁸³ Kurtubî, *Ahkâmû'l-Kurân*, c. 6, s. 17.

²⁸⁴ Âl-i İmrân 3/ 3.

²⁸⁵ Nisâ 4/ 164- 165, İbn Âşûr, *Et- Tahrir ve't- Tenvir*, c. 6, s. 35.

tüm insanlara mazeret sunmamaları için meseleyi üzerinde kapalılık kalmayacak bir şekilde açıklamıştır.

Bu âyet grubundaki muhtemel kıssa-sîret ilişkisine gelecek olursak, Allah Teala vahye muhatap olma yönünden Hz. Peygamber'i diğer peygamberlerle özdeşleştirmiştir. Hz. Dâvûd'u da özellikle ona vahyettiği kitabıyla zikretmiştir. Önceki âyetlerde pek çok konuda rol model olarak tanıttığı Hz. Dâvûd ile Hz. Peygamber arasındaki aidiyet duygusunu güçlendirerek onu peygamberlik görevini yaparken karşılaştığı engelleme çabalarına karşı dirençli hale getirmiştir. Nitekim Enbiyâ sûresinde yer alan bir âyette Hz. Dâvûd'a verilen kutsal kitapta *“Andolsun zikirden sonra Zebûr'da da, ‘Yeryüzü iyi kullarıma kalacaktır’ diye yazmıştık.”*²⁸⁶ buyurarak moral ve motivasyonunu yükseltmiştir.

Hz. Peygamber zaman zaman Hz. Dâvûd'un bu kitapta kendisine vahyolunan mizmarları okuyuşuyla Kur'ân'ın tilavet edilmesi arasında bağ kurmuştur. Hz. Peygamber'in Kur'ân'ı güzel sesle okuyuşuyla herkesi kendisine hayran bırakan Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin okuyuşunu duyduğunda ona: *“Ey Ebû Mûsâ! Sana Âl-i Dâvûd'un mizmarlarından bir mizmar verilmiştir”*²⁸⁷ demesi bu duruma örnek gösterilebilir. Hz. Peygamber geçmiş peygamberle ve bu pasajda da konumuz olan Hz. Dâvûd'un güzel hasletleriyle kanaatimizce ashabını motive ve teşvik etmiş, kendinden önceki peygamberlerle ilgili bilgileri eğitim aracı olarak kullanmıştır.

3.3. Mâide sûresi

Mâide sûresi, Medine döneminin sonlarında nazil olan sûrelerdendir. Hatta son nazil olan sûre olduğu da söylenmiştir. Mâide sûresinde bazı inanç ve ahlâk esaslarının yanı sıra Medenî sûrelerin toplum yapısı inşa etme karakterine uygun olarak aile ve ceza hukukuna dair hükümler, bazı hac uygulamaları, meşrû usule uygun olmayan hayvan kesimleri, abdest, teyemmüm, şahitlik, hırsızlık, içki ve kumarla ilgili hükümler gibi fikhî konular yer almaktadır. Sûrede ayrıca İsrâiloğulları'nın tarihine dair bilgilere,

²⁸⁶ Enbiyâ 21/ 105.

²⁸⁷ Buhârî, “Fezâ'ilü'l-Kur'ân”, 31.

Yahudilerle Hristiyanların yanlış inanç ve tutumlarına yönelik eleştirilere de yer verilmiştir.²⁸⁸

Konumuz ile ilgili olan âyetler²⁸⁹ Hz. Dâvûd'un diliyle lanetlenen İsrailoğulları hakkındadır. Âyette yer alan lanet ifadesinin ne anlama geldiği hakkında müfessirlerin çoğunun aynı yorumlarda bulunduğunu görmekteyiz. Hz. Dâvûd diliyle lanete uğramaktan maksat Hz. Dâvûd'a verilen kutsal kitap olan Zebur'da İsrailoğulların lanetine dair bilgiye yer verilmesidir. Mâtürîdî'nin bazı alimlerin görüşü diye belirttiği üzere İsrailoğulları bütün peygamberlerin dillerinde lanetlenmiştir. Nitekim bu âyette belirtildiği üzere Hz. İsâ döneminde İncil'de, Hz. Mûsâ döneminde Tevrat'ta, Hz. Muhammed döneminde Kur'ân'da lanetlenmişlerdir.²⁹⁰

İsrailoğulları'nın neden lanete uğradığı ile alakalı görüşlerden birisi cumartesi yasağını çiğnemeleridir. Bu konudaki bir diğer görüş ise Yahudilere kendilerinden sonra Hz. Muhammed'in peygamber olarak geleceği haberinin verilmesi, bunun üzerine onların bu haberi yalanlayarak küfre düşmeleri ve lanetlenmeleridir.²⁹¹

Başka bir âyette İsrailoğulları'nın lanetlenme sebeplerinden bir diğeri olarak onların birbirlerini kötülükten men etmemeleri zikredilmektedir. Bu husus kuracağımız kıssa-sîret (âyet grubu- sîret) ilişkisinde önemli bir yere sahiptir. Çünkü iyiliği emredip kötülükten sakındırma mevzusu en hayırlı ümmet olmanın olmazsa olmaz özelliklerindendir.²⁹² Bu davranışa sahip olan müminler pek çok âyette övülmüş ve güzel bir akibetle müjdelenmişlerdir.²⁹³ Bunu terkeden İsrailoğulları ise lanete uğramışlardır. Bu konuda Hz. Peygamber'den gelen pek çok rivayet vardır. Bu rivayetleri paylaşarak muhtemel kıssa-sîret ilişkisini kurmaya çalışacağız.

²⁸⁸ Bkz. M. Kâmil Yaşaroğlu, "Mâide Sûresi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003).

²⁸⁹ "İsrâiloğulları'ndan kâfir olanlar, Dâvûd ve Meryem oğlu İsâ diliyle lânetlenmişlerdir. Çünkü onlar isyan etmişlerdi ve sınırı aşıyorlardı. İşledikleri kötülükten birbirlerini vazgeçirmeye çalışmıyorlardı. Yaptıkları ne fena idi! Onlardan birçoğunun inkârcıları dost edindiklerini görürsün. Onların önceden kendileri için hazırladığı şey, yani Allah'ın onlara gazap etmesi ne kötü bir sonuçtur! Hem de onlar azapta sürekli kalacaklardır." Mâide 5/ 78- 80.

²⁹⁰ Mâtürîdî, *Te'vilâtü Ehli's-Sunne*, c.3, s. 570.

²⁹¹ Kurtubî, *Ahkâmû'l-Kurân*, c. 6, s. 252.

²⁹² Âl-i İmrân 3/ 104.

²⁹³ Âl-i İmran 3/ 114, Tevbe 9/ 71, Hac 22/ 41.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Hz. Peygamber'den nakledilen hadislerde onun bu âyetle doğrudan bağlantı kurarak ashabını birbirlerine iyiliği emredip, kötülükten sakındırma konusunda uyardığını görmekteyiz. Bu hadisleri ele alarak değerlendirmelerde bulunacağız.

1. Rivayet

İbn Mes'ûd'dan bildirdiğine göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“İsrâil oğullarının arasında (dini konulardaki) ilk eksiklik şöyleydi: Bir kişi (günah işleyen) diğer bir kişiyle karşılaşır ve ona: «Ey filan! Allah'tan kork ve yaptığın bu şeyi terk et. Çünkü bu, sana helal değildir» derdi. Bu kişi ikinci gün onunla karşılaştığı zaman aynı durumda olmasına rağmen onunla beraber yemekten, içmekten ve beraberinde oturmaktan geri kalmıyordu. Onlar böyle yapınca Yüce Allah onların (iyilerin ve kötülerin) kalplerini birbirine karıştırdı.” Sonra Resûlullah (s.a.v.):

“İsrailoğullarından inkar edenler, Dâvûd ve Meryem oğlu İsa diliyle lanetlendi. Bu, onların isyan etmeleri ve hadlerini aşıyor olmalarından ötürüydü. Eğer Allah'a, Peygamber'e ve ona indirilene (Kur'ân'a) inanıyor olsalardı, onları (müşrikleri) dost edinmezlerdi. Fakat onlardan birçoğu fasık kimselerdir” âyetlerini okuyup:

“Hayır, vallahi siz iyiliği emredip kötülükten nehyedeceksiniz ve zalimin elinden tutarak onu zorla hak yola getireceksiniz” buyurdu.²⁹⁴

2. Rivayet

Resûlullah (s.a.v.) hutbe verip Allah'a hamd ve sena ettikten sonra Müslümanlardan bazı fırkaları da zikredip onlara hayırlarla dua etti. Sonra da şöyle buyurdu:

“Ne oluyor ki, bazı kavimler komşularına bir şey öğretmiyor, onlara ilim vermiyor, onlara hatırlatmada bulunmuyor ve iyiliği emredip kötülükten

²⁹⁴ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, c.10, s. 496.

Ebû Muhammed 'Abdurrahman b. Muhammed er-Râzî İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru'l Kur'âni'l- 'Azîm*, thk. Es'ad Muhammed et-Tayyib (b.y.: y.y., 1419/1998). c.4, s. 1181.

. Ebû'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr - et-Taberânî*, thk. Hamdî b. 'Abdumecîd es-Selefi (Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, ts.). c.10, s. 145, Süyûtî, *ed-Durru'l-Mensûr*, c.3, s. 124.

nehyetmiyor? Yine ne oluyor ki, bazı kavimler komşularından öğrenmiyor, onlardan ilim ve ibret almıyor? Canım elinde olana yemin olsun ki, ya komşularına öğretecek, onlara ilim verecek, onlara hatırlatmada bulunacak ve iyiliği emredip kötülükten nehyedecek kavimler olacaksınız ve komşularından öğrenen, onlardan ilim ve ibret alan kavimler olacaksınız, ya da onlara dünyada iken cezalarını acele olarak vereceğim.” Sonra Resûlullah (s.a.v.) minberden inip evine girdi. Bunun üzerine Resûlullah’ın (s.a.v.) ashâbı birbirine:

“Hazret-i Peygamber (s.a.v.) bu sözleriyle kimleri kastetti?” demeye başladılar. Bazıları:

“Bu sözleriyle ancak Eş’arîleri kastetmiştir. Çünkü Eş’arî kavmine mensup kimseler fakih ve âlim kişilerdir. Onların su kenarlarında kaba ve cahil komşuları vardır. Eş’arîlerden bir grup toplanarak Hz. Peygamber’in (s.a.v.) yanına girdiler ve: “Müslümanlardan bazı fırkaları hayırla anarken bazılarını da şer ile andın, ne oluyor ki?” dediler. Resûlullah (s.a.v.):

“Komşularınıza öğretecek, onlara ilim verecek, onlara hatırlatmada bulunacak ve onlara iyiliği emredip kötülükten nehyedeceksiniz ya da dünyada iken cezanızı acele olarak vereceğim” buyurdu. Ashâb:

“Yâ Resûlallah! Bize bir yıl mühlet ver. Biz onlara öğretiriz, onlarda öğrenir” dediler. Resûlullah (s.a.v.) onlara bu mühleti verip:

“İsrailoğullarından inkar edenler, Dâvûd ve Meryem oğlu İsa diliyle lânetlendi. Bu, onların isyan etmeleri ve hadlerini aşıyor olmalarından ötürüydü. İşledikleri herhangi bir kötülükten birbirlerini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Yapmakta oldukları ne kötüydü!” âyetlerini okudu.²⁹⁵

Her iki rivayetten anlaşılmaktadır ki Hz. Peygamber farklı zaman ve mekanlarda Mâide sûresi 78- 79. âyetleri okuyarak iyiliği emredip kötülükten sakındırmak konusunda mesajlar vermiştir. Tarihte yaşamış İsrailoğulları’nın lanete uğramalarına yol açan olan bu kötü davranış Hz. Peygamber tarafından olumsuz bir

²⁹⁵ Süyûtî, *ed-Durru’l-Mensûr*, c. 3, s. 125.

örnek olarak zikredilerek bu yanlışla düşülmemesi gerektiği ifade edilmiştir. Böylece Hz. Peygamber Yahudilerle ilgili olan bu âyetler arasında kıssa-sîret ilişkisi kurarak burada yer alan ilkeleri ashabın eğitiminde kullanmıştır.

Birinci rivayetten anlaşıldığı üzere bir topluluğun yaptığı kötülüğü sadece dil ile uyarmak, onlarla iletişimi ve yeme, içme, oturma gibi insani ilişkileri sınırlamadan tek başına bir şey ifade etmemektedir. Onların yaptığı yanlış devam ediyorsa onlarla günlük ilişkilerde araya mesafe koymak gerekir. Aksi takdirde kalpler ve duygular yapılan yanlışlar üzerine birleşmekte ve birbirine karışmaktadır. Medine'nin sosyal yapısını incelediğimizde inananlar, Ehli kitap'tan kimseler ve münafıklar şeklinde her türden insanın bulunduğu bir toplumu görmekteyiz. Yahudilerin Medine'deki azımsanmayacak sayıları ve maddî güçleri göz önüne alındığında Hz. Peygamber'in hem onlarla müminler arasında hem de müminlerin kendi içerisindeki ilişkilerinde âyette yer alan örnek (kıssa) üzerinden ashabını uyardığını ve eğittiğini görmekteyiz.

İkinci rivayete göre Hz. Peygamber iyiliği emredip kötülükten sakındırmanın toplumsal bir görev olduğunu ve toplum bireylerinin bu sorumluluğu yerine getirmesinin önemini vurgulamıştır. Bilenin bildiğini bilmeyene öğretmesi hususunda bu rivayet önemli bir ölçüdür. Öte yandan yapılan eğitim faaliyeti sıradan bir şey değil aksine terkedilmesi durumunda Allah'ın laneti ile sonuçlanma riskini barındıran bir fiildir. Çünkü toplumsal olarak açıktan işlenen kötülüklerin engellenmesi öncelikle herkesin yapılan yanlışlara tepki göstermesi ve otokontrol sisteminin sağlanmasıyla mümkün olur.

SONUÇ

Çalışmamızın sonucunda elde ettiğimiz verilere göre Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan Hz. Dâvûd kıssaları veyahut Hz. Dâvûd hakkında yer alan bilgilerle Hz. Peygamber'in sîreti ile pek çok noktada ilişki vardır. Bu ilişkilerin bir kısmına tefsir kaynaklarına müracaat ederek ulaştığımız gibi bazılarını ise kendimiz kurduk. Buna göre Hz. Dâvûd kıssaları ile Hz. Peygamber'in sîreti arasında doğrudan iki ilişkiden söz etmek mümkündür. Bunlardan birincisi; Hz. Dâvûd ile ilgili kıssa ve âyetlerin özellikle Mekke Döneminde müslümanların zor zaman dilimlerinden geçtiği süreçlerde nazil olduğu ve Hz. Peygamber başta olmak üzere inananlara sabrı telkin ederek işin sonucunda mutlak başarının elde edileceği yönünde sağladığı moral ve motivasyondur. Diğer ilişki ise Hz. Dâvûd'a vahiy indirilmesi ve kitap verilmesi ile Hz. Peygamber'e de bu iki nimetin verilmesi arasındadır. Bunlara ilave olarak Hz. Peygamber pek çok yerde Dâvûd Peygamber'in öne çıkan özelliklerini zikretmiş ve ashabını onun amellerini uygulamaya teşvik etmiştir.

Dünyevî ve uhrevî olarak saadete ulaştığı bildirilen Hz. Dâvûd'un kıssalarında verilen mesajlar Hz. Peygamber'i hem motive etmiş hem de ona ve sahabilere rol model olmuştur. Hz. Peygamber Hz. Dâvûd'u pek çok yerde sesinin güzel olması, ölçülü ve yoğun geçen ibadet hayatı, servetinin fazla olmasına rağmen kendi el emeği ile çalışıp kazanması gibi özellikleriyle anmış ve ashabına onun bu özelliklerini örnek göstermiştir. Bu durum kendisine emredildiği gibi onu örnek alması ve ondan etkilendiğini gösteren önemli karinelere sahiptir.

Elde ettiğimiz bulgular Hz. Dâvûd kıssalarının, Hz. Peygamber'in sîretinde önemli izler bıraktığını göstermektedir. Hak ile batıl savaşında her zaman aktif bir mücadelenin olacağı Kur'ân-ı Kerîm'de açık bir şekilde örnekleriyle bildirilmektedir. Bakara sûresinin ilgili âyetlerinde Hz. Dâvûd'un bu konuda göstermiş olduğu üstün cesarete yer verilmiştir. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in Hz. Dâvûd hakkında, savaştan kaçmazdı ifadesini özellikle kullandığını görmekteyiz. Hz. Peygamber Hz. Dâvûd'un bu özelliklerinden etkilenmiş olacak ki Bedir Savaşı öncesi Kur'ân'da bildirilen ve Hz. Dâvûd'un içerisinde bulunduğu Talut'un ordusu ile o gün sayıları az olan inananların ordusunu özdeşleştirmiştir. Bu husus Hz. Dâvûd'un kıssaları ile Hz. Peygamber'in sîreti arasındaki ilişkiyi canlı bir şekilde göstermektedir.

Hız. Dâvûd ile ilgili Mekke ve Medine dönemindeki kıssaları ve âyet gruplarını (bilgileri) incelediğimizde buna ilave olarak Hız. Peygamber'in Hız. Dâvûd hakkında söylemiş olduğu sözleri bir araya getirdiğimizde çarpıcı bir sonuca ulaştığımızı belirtmek isteriz. Mekke döneminde nazil olan âyetlerde Hız. Dâvûd'un dünyevî olarak gücü ve kuvvetine vurgu yapıldığı, zor günlerden geçen müminlere bir teselli kaynağı olarak sunulduğu görölmektedir. Sabretmeleri halinde zor günlerin geçeceği ve kendilerine Hız. Dâvûd'a verildiğı gibi büyük nimetlerin verileceğı mesajı mevcuttur. Mekki âyetlerde Hız. Dâvûd'un ulaştığı konum zikredilirken onun güçlü ve sabırlı bir kul olduğuna vurgu yapılmaktadır. Ancak Hız. Dâvûd hakkındaki Medeni âyetleri incelediğimizde onun erken yaşlarına dair ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Hız. Dâvûd'un inananların ordusunda göstermiş olduğu üstün cesaret ve düşman ordusunun komutanını öldürmesi, genç yaşlarda Allah yolunda savaşarak onun sevgisini kazandığını göstermektedir.

Mekke döneminde nazil olan âyetlerde Hız. Dâvûd'un ulaştığı yüce konuma ve elde ettiğı özel lütuflara sabrı sayesinde ulaştığı bilgisi mevcutken Medine döneminde Hız. Dâvûd'un gençliğı ve erken yaşları hakkında bilgi verilerek inananların zihninde onunla ilgili eksik kalan parçalar tamamlanmaktadır. Kanaatimizce buradaki kıssanın verdiği mesaj Hız. Dâvûd gibi dünyevî ve uhrevî nimetlere kavuşmanın yolunun Allah'a samimi şekilde bağlılık ve Allah için savaşmaktan geçtiğidir. Hız. Dâvûd'un yoğun ve dengeli ibadet hayatı ile savaşçı özelliğı arasındaki ilişki bu gerçeğı gözler önüne sermektedir. Bir başka ifadeyle ibadetler yoluyla nefisle yapılan mücadelede elde edilen başarı ile düşmanla yapılan mücadele arasında doğrudan bir ilişkiden söz etmek mümkündür. Hız. Peygamber ve ashabı bu mesajı almışlar ve titizlikle yerine getirmişlerdir. Bedir savaşında Hız. Peygamber'in sahabileri Hız. Dâvûd'un içerisinde yer aldığı Talut'un ordusuyla özdeşleştirmesi bu bağı güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır.

Kur'an'da Hız. Dâvûd hakkında verilen bilgiler ile Hız. Peygamber'in sîreti arasında kurulan bir diğerk ilişki vahiy alma ve kendilerine kitap verilmesi yönünden benzer özelliklere sahip olmalarıdır. Mekke'de ağırlıklı olarak müşrikler, Medine'de ise Ehli Kitap olan Yahudi ve Hristiyanlar Hız. Peygamber'e vahiy gelmesini, onun peygamber olarak seçilmesini kabullenememişlerdir. Allah Teala dört kutsal kitaptan birisi olan Zebur'u Hız. Dâvûd'a indirmiş ve bunu vahiy yoluyla gerçekleştirmiştir.

Mekkî sûrelerden olan İsrâ sûresinde, Medenî sûrelerden Nisâ sûresinde Hz. Dâvûd'a Zebur'un verildiği özel olarak vurgulanmıştır. Burada bazı müfessirlerin kurduğu ve bizim de benimsediğimiz kıssa-sîret ilişkisine göre Hz. Dâvûd ile Hz. Peygamber ortak özelliklere sahiptirler. Her ikisi de peygamberlik görevlerinden önce çobanlık yapmışlar ve içinde bulundukları toplumda yüksek statülere sahip olmayan kişilerdir. Allah Teala Hz. Peygamber'i tıpkı Hz. Dâvûd'u seçtiği gibi peygamber olarak seçmiş ve ona vahiy indirerek onu diğer insanlara üstün kılmıştır. Hem Mekke döneminde hem de Medine döneminde Hz. Peygamber'in risaletini kabul etmeyen muhataplara nübüvvet müessesesinin Allah'ın dilediği kimseleri seçmesi ile gerçekleşeceği mesajı güçlü bir şekilde verilmiştir.

Çalışmamız ile ilgili vardığımız sonuçlardan birisi de Hz. Dâvûd ile ilgili kıssaların verdiği mesajların indiği dönemin şartlarına mutabık olduğu gibi verilen bazı mesajların daha geniş zaman dilimlerine hitap ettiğidir. Daha doğru bir ifadeyle Hz. Dâvûd'un isminin geçtiği bazı yerlerde nüzûl şartları ile ilgili doğrudan bir bağlantı bulamadığımızı belirtmek istiyoruz. Bu yerlerde Hz. Dâvûd ile ilgili verilen mesajların nüzul döneminin başka süreçlerinde gündeme geldiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, Dr Abdullah. "Bir İctihad Kaynağı Olarak Kur'an Kıssaları" 9 (2007), 97-152.
- Algül, Hüseyin. "Muâhât". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/308-309. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Arı, Abdüsselam. "Hz. Ömer'in Ebu Musa El- Eşari'ye Gönderdiği Mektubun Yargılama Hukuku Açısından Analizi". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 2 (2003), 85-100.
- Ay, Mahmut. *Kur'an Kıssalarını Siret Bağlamında Okumak -Hz. Musa Kıssası Örneği-*. İstanbul, 4. Baskı., 2019.
- Beydâvî, Ebû Sa'îd 'Abdullâh b. 'Omer el-Şîrâzî el-. *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*. thk. Muhammed 'Abdurrahman el-Mar'asîlî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-'Arabî, 1418.
- Birişik, Abdulhamit. "Tefsir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/281-290. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Buhârî, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. İsmâ'il b. İbrâhîm el-Buhârî el-. *Şahîhu'l-Buhârî*. thk. Muştafa Dîb el-Buğâ. 7 Cilt. Dimaşk: Dâru İbn Kesîr; Dâru'l-Yemâme, 5. Basım, 1414/1993.
- Cabiri, Muhammed Abid. *Medhal ile'l-Kur'ani'l-Kerim*. Beyrut: Merkezu Diraseti Vahdeti Arabiyye, 2006.
- Cabiri, Muhammed Abid el-. *Kur'an'a Giriş*. çev. Muhammed Kur'an'a Giriş. İstanbul: Mana Yayınları, 3. Basım, 2013.
- Dârimî, Ebû Muhammed 'Abdullâh b. 'Abdurrahman et-Temîmî ed-. *Sünenü'd-Dârimî*. thk. Huseyn Selîm 'Esed ed-Dârânî. 4 Cilt. b.y.: Dâru'l-Muğnî, 1412/2000.
- Demirci, Muhsin. "Esbâb-ı Nüzûl". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/360-362. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Demirci, Sabri. "Kur'an-ı Kerimdeki Tekrarlar Meselesi ve Mefâtîhu'l-Ğayb Tefsirinde Râzî'nin Yaklaşımı". *The Journal of Social Sciences* 2/5 (01 Ocak 2015), 286-286. <https://doi.org/10.16990/SOBIDER.101>
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Dâvûd*. 4 Cilt. Delhi: el-Matba'atu'l-Enşâriyye, 1323.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Dâvûd*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid. 4 Cilt. Beyrut: el-Mektebetu'l-Asriyye, 1992.
- Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelüsî. *el-Bahru'l-muhîd fî't-tefsîr*. ed. Sıtkî Muhammed Cemîl. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1999.
- Ebû Nuaym el-İşfahânî, Ebû Nu'aym Ahmed b. 'Abdillâh b. İshâk el-İşfahânî. *Ma'rifetu's-Şahâbe*. thk. 'Âdil b. Yûsuf el-'Azzâzî. 7 Cilt. Riyad: Dâru'l-Vatan, 1419/1998.
- Fayda, Mustafa. "Muhammed (Hz. Peygamber Devri Kronolojisi)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/479-481. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Fayda, Mustafa. "Siyer ve Megâzî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/319-324. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Gözeler, Esra. *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*. İstanbul: Kuramer, 2016.
- Gürkan, Salime Leyla. "Yahudilik (Giriş)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/187-197. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Harman, Ömer Faruk. "Dâvûd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/21-24. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Harman, Ömer Faruk. "Davud". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1994. <https://islamansiklopedisi.org.tr/davud>
- Işık, Emin. "Enbiyâ Sûresi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/174-175. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- İbn Âşûr, Muhammed Tâhir. *Et- Tahrir ve't- Tenvir*. Tunus: Daru't- Tunusiyye, 1984.

- İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed 'Abdurrahman b. Muhammed er-Râzî. *Tefsîru'l Kur'ânî'l-'Azîm*. thk. Es'ad Muhammed et-Tayyib. 13 Cilt. b.y.: y.y., 1419/1998.
- İbn Hacer el-'Askalânî, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. 'Alî b. Muhammed el-'Askalânî. *el-İşâbe fî Temyîzi's-Şahâbe*. thk. 'Âdil Ahmed 'Abdulmevcûd - 'Alî Muhammed Mu'avvad. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1415/1994.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed 'Abdumelik b. Hişâm el-Himyerî. *es-Sîretu'n-Nebeviyye*. thk. Muştafâ es-Sakkâ v.dğr. 2 Cilt. Mısır: Mektebetu Muştafâ el-Bâbî'l-Halebî, 1375/1955.
- İbn Mâce, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *Sunenu İbn Mâce*. thk. Muhammed Fuâd 'Abdubbâkî. 2 Cilt. b.y.: Dâru 'İhyâ'i'l-Kutubi'l-'Arabiyye, ts.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fadl Muhammed b. Mukerrem b. 'Alî Cemâluddîn b. Manzûr er-Ruveyfî. *Lisân'l-'Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Şâdir, 1414/1993.
- İbn Sa'd, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Sa'd b. Menî. *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*. thk. Muhammed 'Abdulkâdir 'Atâ. 8 Cilt. Beyrut: y.y., 1410/1990.
- İbn 'Abdülber en-Nemerî, Ebû Ömer Cemâluddîn Yûsuf b. 'Abdillâh b. Muhammed. *et-Temhîd li mâ fî'l-Muvatta' mine'l-Me'ânî ve'l-'Esânîd*. thk. Muştafâ b. 'Ahmed el-'Alevî - Muhammed 'Abdulkebîr el-Bekrî. 24 Cilt. Mağrib: Vezâratu 'Umumi'l-Evkâf ve's-Şu'ûnî'l-İslâmiyye, 1387/1967.
- İbnu'l-Esîr, Ebû'l-Hasen 'Alî b. Ebî'l-Kerem Muhammed el-Cezerî. *el-Kâmil fî't-Târîh*. thk. 'Umar 'Abdusselâm Tedmurî. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbî'l-'Arabî, 1417/1997.
- Karabacak, Mustafa. "Kur'an ve Hadisler Bağlamında Hz. Dâvûd'un Örnekliliği". *Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 5/9 (2018), 187-204.
- Karaman, H. vd. *Kur'an Yolu Türkçe ve Meal Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 5. Basım, 2014.
- Karaman, Hayreddin vd. *Kur'an Yolu Türkçe Meal Ve Tefsir*. 5 Cilt. Ankara: DİB, 2018. <https://kuran.diyanet.gov.tr>
- Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. çev. Hayrettin Karaman vd. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 5. Basım, 2014.
- Khanfar, Wadah. Hz. *Peygamber'in Hayatına Dair Stratejik ve Siyasi Bir Okuma - İlk Bahar*. İstanbul: Vadi Yayınları, 2021.
- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-. *el-Câmi' li-ahkâmî'l-Kurân*. thk. Ahmed el-Berdûnî - İbrâhim Etfayyîş. 10 Cilt. Kahire: Dâru'l Kütübî'l Mısriyye, 1964.
- Kurtubî, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Ahmed el-Hazrecî el-. *el-Câmi' li-Âhkâmî'l-Kur'ân*. thk. Ahmed el-Berdûnî-İbrahim İtfeyyîş. 2 Cilt. Kahire: Dâru'l-Kutubi'l-Mısriyye, 1384/1964.
- Kutub, Seyyid. *Kur'an'da Edebi Tasvir*. İstanbul: Arslan Yayınları, 4. Basım, 1997.
- Mâturîdî, Ebû Manşûr Muhammed b. Muhammed el-. *Te'vîlâtü Ehli's-Sunne*. thk. Mecdî Bâsellûm. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1426/2005.
- Mevdudî, Ebu'l Al'a. *Tefhimu'l Kur'an*. çev. Muhammed Han Kayani. İstanbul: İnsan Yayınları, 2. Basım, 1996.
- Müslim, Ebû'l-Hasen Muslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbü'rî. *Şahîhu Muslim*. thk. Muhammed Fuâd 'Abdubbâkî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-'Arabî, 1374/1955.
- Nesâî, Ebû 'Abdurrahmân Ahmed b. Şu'ayb el-Horâsânî en-. *Mi'etu Hadîs Sâkita min Suneni'n-Nesâî el-Kubrâ*. b.y.: y.y., ts.
- Özel, Mustafa. "Bir Tefsir Kaynağı Olarak İbn Hişâm'ın es- Siresi". *DEÜİFD* XIII-XIV (2001), 205-215.
- Râzî, Ebû Abdillâh (Ebû'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî (ö. 606/1210) . *Mefâtîhu'l-Gayb*. 32 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-'Arabî, 3. Basım, 1999.
- Râzî, Ebû 'Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-. *Mefâtîhu'l-Ğayb*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-'Arabî, 1420.
- Razi, Fahreddîn . *Mefâtîhu'l-Ğayb*. 32 Cilt. Beirut: Daru Ihyai al-Turas al-Arabi, 3. Basım, 1420.

- Said Nursi, Bediüzzaman. *İşaratü'l- İ'caz fi Mezanni'l İ'caz*. 1 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 5. Basım, ts.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr. *el-İtkân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*. nşr. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrahim. 4 Cilt. Kahire: el-Hey'etu'l-Misriyyetu'l-Âmme li'l-Kitâb, 1974.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn 'Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-. *ed-Durru'l-Mensûr*. 8 Cilt. Beyrut: y.y., ts.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn 'Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-. *el-İtkân fî 'Ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Ebü'l-Fadl İbrâhîm. 4 Cilt. b.y.: el-Hey'etu'l-Misriyyeti'l-'Amme li'l-Kuttâb, 1394/1974.
- Şimşek, Murat. *İslam Hukukunda Bağlayıcılık Bakımından Hz. Peygamber'in Tasarrufları*. Konya: Selçuk Üniversitesi, 2008.
- Şulul, Kasım. *Son peygamber Hz. Muhammed'in (a.s.) hayatı*. İstanbul : Siyer Yayınları, 2018. <http://ktp.isam.org.tr/ktp/recordview.php?idno=374330&ele=%3D&wYazarlar=kas%C4%B1m+%C5%9Fulul>
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-. *el-Mu'cemu'l-Kebîr - et-Taberânî*. thk. Hamdî b. 'Abdulmecîd es-Selefî. 25 Cilt. Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, ts.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. Mısır: Dâru Hicr, 2001.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-. *Câmiu'l-beyân an te'vîli'l-Kur'ân*. çev. Ahmed Muhammed Şâkir. 24 Cilt. Beyrut: Müessesetu'r-Risâle, 2000.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmilî et-. *Câmi'u'l-Beyân fî Te'vîli 'Âyi'l-Kur'ân*. thk. 'Ahmed Muhammed Şâkir. 24 Cilt. b.y.: Mu'essesetu'r-Risâle, 1420/2000.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ. *el-Câmi'u's- şahiîh*. 6 Cilt. Beyrut : Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1998.
- Topaloğlu, Bekir. "Sâd Sûresi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/376-377. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Topaloğlu, Bekir. "Sebe' Sûresi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/243-244. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Uslu, Rifat. "İslam Yargı Hukukunda Hakimlik Müessesesi". *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7/4 (2018).
- Vâhidî, Ebü'l-Hasen 'Alî b. Ahmed b. Muhammed b. 'Alî en-Nisâbûrî el-. *et-Tefsîru'l-Basît*. b.y.: y.y., 1430.
- Vâkidî, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. 'Omer b. Vâkid el-Eslemî el-. *el-Meğâzî*. thk. Marsden Jones. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlmî, 1409/1989.
- Vatandaş, Celaleddin. *Hz. Muhammed'in Hayatı ve İslam Daveti - Medine Dönemi*. 2 Cilt. İstanbul: Pınar Yayınları, 109. Basım, 2007.
- Yaşaroğlu, M. Kâmil. "İsrâ Sûresi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 23/177-178. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Yaşaroğlu, M. Kâmil. "Mâide Sûresi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/403-405. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Yaşaroğlu, M. Kâmil. "Nisâ Sûresi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/137-138. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Yazır, Elmalılı M. Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili Tefsiri*. ed. Sıtkı Gülle. 10 Cilt. İstanbul: Huzur Yayınevi, 2008.
- Zebîdî, Muhammed b. Muhammed ez-. *Tâcü'l-'Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*. thk. Heyet. Kuveyt: Matbaatü Hükûmeti'l-Kuveyt, 1965.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. 'Amr ez-. *el-Keşşâf 'an Hakâiki Ğavâmidi't-Tenzîl*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1407.
- Kitâb-ı Mukaddes-Web*, 2019. <https://www.kitabimukaddes.com>